

Masterproef aangeboden tot het
verkrijgen van het diploma
Master of Arts in de
journalistiek

De beeldvorming van ouderen in de krant: Een kwalitatief onderzoek naar de reacties van ouderen

Door: Evelien Verstraeten
Promotor: Professor Baldwin Van Gorp

ACADEMIEJAAR 2014-2015

Inhoud

Abstract	3
1. Inleiding	4
2. Ouder worden in de media: een literatuurstudie	5
Ouderen in reclame	6
Ouderen in fictie.....	7
Ouderen in nieuwsberichten.....	7
De Angelsaksische pers.....	7
De Vlaamse pers.....	9
Ageism	12
Mentale en fysieke effecten van ageism in de media.....	13
Meningen van ouderen over ageism in de media.....	17
3. Hypothese en onderzoeksvragen	19
4. Kwalitatieve onderzoeksmethode.....	20
Selectie van artikels.....	20
Onschuldige Slachtoffer-frame	21
Held/reddende engel-frame	21
Generatieconflict-frame	21
Solidariteit-frame	22
Overzicht artikels	22
Participanten.....	23
Diepte-interviews	24
Transcripties	26
Analyse.....	26
5. Onderzoeksresultaten	27
Algemene vaststellingen bij de reacties	27
Het begrip ‘bejaarde’.....	27
Beoordeling frames en counterframes.....	28
Patronen in de reacties van de respondenten.....	32
Artikels met het counterframe ‘Solidariteit’	32

Artikels met het frame ‘Generatieconflict’	34
Artikels met het counterframe ‘Held’	37
Artikels met het frame ‘Onschuldig slachtoffer’	39
Verwerkingspatronen volgens persoonlijke kenmerken	41
Relatie tussen ouderen en andere generaties: Solidariteit - Generatieconflict	41
De positie en de rol van ouderen in de samenleving: Held – Onschuldig slachtoffer	44
6. Discussie.....	49
7. Conclusie.....	54
Bibliografie.....	58

Abstract

This paper aims to measure how Flemish elderly people react to the portrayal of their contemporaries in the press. According to the literature older people are generally represented as undesirable and inferior. Moreover, elderly people are underrepresented in Flemish newspapers. If they are depicted, however, principally problematic frames are employed, which may have negative side effects on the self-image and the well-being of elderly people.

This study focuses on the responses to different articles containing frames and counterframes as defined by Van Gorp (2013). Data for the empirical part of the study were obtained through seventeen in-depth interviews, which were conducted in February and March 2015. The respondents, who were all between the age of 74 and 89, were asked to read four articles which all contained a frame ('Scapegoat' or 'Generation Conflict') and a counterframe ('Hero' or 'Solidarity'). The participants were asked to react spontaneously to what they were reading and were presented with a number of interview questions. Subsequently, the audio recordings were transcribed and the responses were qualitatively analysed for recurring patterns.

The results of this study show much diversity in the reactions to the frames and counterframes. However, different patterns could be distinguished. For instance, the respondents unanimously supported the 'Solidarity' counterframe by identifying themselves, identifying *only* others or identifying *only certain* others with the elderly in the articles. The responses to the corresponding 'Generation Conflict' frame were more diverse. Two types of reactions were found: the respondents either disapproved of the frame or they agreed with the frame. Underlying patterns could be distinguished as well: some of the respondents supported the second counterframe 'Hero', whereas other respondents nuanced that counterframe by using certain patterns. Finally, some respondents turned down the frame 'Scapegoat', while other respondents, recognised themselves and others in the 'Scapegoats' of the articles and approved of the problematic frame. Based on these reactions, the respondents were classified into different identities: 'Optimist', 'Good Citizen', 'Obedient Protester' and 'Hero', 'Moralist', 'Nuanced Scapegoat' and 'Scapegoat'.

This paper reveals that some of the respondents refused to accept the problematic frames and recognised themselves and others in the counterframe articles. Others, on the other hand, recognized themselves and others in the frames, while refusing the counterframes. The general objective of this study was to determine the opinions of the elderly about the portrayal of their contemporaries in newspapers. The findings of this study may increase consciousness concerning the portrayal of elderly people and persuade the media to create a more balanced image. Nevertheless, further research is necessary to confirm these findings.

1. Inleiding

Academische werken over ouderen en ouder worden beginnen vaak met demografische cijfers. Ik begin mijn scriptie met het gedicht 'Hoe voelt het om oud te zijn?' van de Nederlandse dichter Adriaan Morriën (2000):

*Ik ben nu oud, het wordt door zovelen gezegd.
En als het niet wordt gezegd, dan wordt het verzwegen.
Ik lees het in elke blik die zich op mij richt,
in elk gebaar dat in mijn richting wordt afgegeven,
in elke groet die in het niets wordt geschreven,
in elke zucht, in de glimlach die mij overslaat.*

*Hoe voelt het om oud te zijn? wordt mij gevraagd.
Het voelt lang niet slecht, geef ik eerlijk toe.
Het voelt vaak goed niet zo lang meer te hoeven leven
en afscheid te nemen van jou, u, jullie, voorgoed.
Maar je bent wel ver van je geboorte afgeraakt
en nu werkelijk heel dicht bij de dood gedreven.*

*Soms, als je de hoek van een straat omslaat,
het is winter, voel je zijn adem brutaler dan toen
je nog jong was, en sterk, en een stootje kon geven.
Je voelt je tot onder je kleren koud, en heel naakt.
Je gruwt van de dood, al is het slechts even.
Kom, gauw naar huis, denk je, want je voelt je geraakt.*

Morriën was tachtig toen hij dit gedicht schreef (van der Meulen & van der Steen, (z.j.) Adriaan Morriën.). Met het gedicht beschrijft hij zijn indrukken van het ouder zijn. De dichter ervaart dat mensen anders met hem omgaan, omdat hij oud is. Soms spreken ze het uit, soms verzwijgen ze het, maar Morriën merkt dat ze hem anders benaderen. Soms lijkt het zelfs alsof hij niets meer waard is.

Ouder worden is vooral een subjectieve ervaring. Gedichten en verhalen over ouder worden zoals dat van Morriën kunnen ons een beter beeld op het verouderingsproces geven. Afhankelijk van wie het verhaal vertelt, de manier waarop het verteld wordt en de manier waarop het geïnterpreteerd wordt, brengt een beeld van ouder worden tot stand (Wright-St Clair, Grant & Smythe, 2014, pp. 132).

Wright-St Clair (2008) probeerde in haar doctoraatsonderzoek de betekenis van ouder zijn te achterhalen door verhalen van ouderen te analyseren. Hoewel de participanten zichzelf niet als oud percipieerden, vertelden ze wel verhalen over anderen die hen als oud beschouwden. Een voorbeeld is het verhaal van de Australische Christina (Wright- St Clair, 2008, p. 172):

I play accompaniment for a choir on Friday mornings. One Friday we went to a residential home for the elderly and they had an elevator there; a very slow elevator for the residents. When the concert was finished I thought I will go down the stairs, that elevator is too slow. But a lady in our choir who uses a stick, and who is younger than I am, came over to me and said would you like some help down the stairs dear. And I thought well not really, and I didn't have a stick. So I said to her thank you very much but I have fourteen stairs at home. People may sometimes, out of kindness and thoughtfulness, take my arm as if I can't move alone. That sort of thing makes me feel old. I think oh well, they think poor old thing, she is old. It is very kind of them. So I just have to accept it [Christina, 93].

Uit het verhaal van Christina blijkt dat ‘oud zijn’ voor iedereen een andere betekenis heeft. Voor de koorcollega duidt Christina’s hogere leeftijd op ouderdom. De koorcollega biedt hulp aan, maar die weigert Christina. In haar ogen is de wandelstok van haar jongere collega een indicatie van ouderdom. Zelf heeft Christina geen stok en is ze dus, in haar eigen ogen, nog niet oud. Ze zegt bovendien letterlijk dat ze zich door zulke voorvallen net oud begint te voelen (Wright-St Clair, 2008, p. 199).

Het verhaal van Christina wijst uit dat oud zijn relatief is en niet altijd met leeftijd samenhangt. Dat wordt ook bevestigd in de beeldvormingsfolder van de Vlaamse Ouderenraad. Daarin wordt het begrip ‘oudere’ toegelicht. De Ouderenraad zegt daarover dat sommige mensen op hun dertigste al oud zijn, maar dat anderen op hun 75ste nog productief en levenslustig zijn. Het begrip moet dus ruim geïnterpreteerd worden, rekening houdend met de competenties van het individu in kwestie. Mensen per leeftijd classificeren is volgens de Ouderenraad te simplistisch. Bovendien bestaat ‘dé oudere’ niet. De ervaringen die een mens tijdens zijn leven opdoet, hebben een effect op de latere jaren. Daarom is elk verhaal over ouder zijn anders (Vlaamse Ouderenraad, z.j.).

Verhalen over ouderen en oud worden verspreiden zich, onder andere, via de pers. Deontologische voorschriften en redactieregels zorgen ervoor dat de berichtgeving correct verloopt. Zo schrijft de Vlaamse Code van de Raad voor de Journalistiek dat een journalist respect moet hebben voor het privéleven en de menselijke waardigheid. Daarbij stelt artikel 27 (Raad voor de Journalistiek, 2013):

De journalist die persoonlijkheidskenmerken vermeldt zoals etnische oorsprong, huidskleur, seksuele geaardheid vermijdt stereotypering, veralgemening en overdrijving, en zet niet aan tot discriminatie.

Het Britse persagentschap Reuters gaat uitgebreider op stereotypering in. Zo schrijven ze in hun handboek voor journalistiek dat een journalist dient op te letten voor clichés over geslacht, etniciteit, voorkomen, leeftijd en seksuele geaardheid (Reuters, 2007).

Ondanks de journalistieke voorschriften sijn er toch stereotypes rond ouderen in berichtgeving door. De Vlaamse Ouderenraad stelt bijvoorbeeld dat ‘de manier waarop ouderen in beeld komen vaak eenzijdig negatief of net heel erg positief’ is. In het kader van de campagne ‘Vroeger nadenken over later’ van de Koning Boudewijnstichting heeft de Ouderenraad een online fotodatabank gelanceerd met realistische foto’s van 60-plussers. Mie Moerenhout, directeur van de Vlaamse Ouderenraad, stelt bovendien vast dat ouderen door de maatschappij steeds meer als een last beschouwd worden. De vele negatieve berichten over de vergrijzing in de pers kunnen daarvan de oorzaak zijn (Vlaamse Ouderenraad, 2013 en 2014).

In deze scriptie bekijk ik hoe verhalen over ouderen in de pers komen. Daarvoor doe ik een beroep op de bestaande literatuur. Zelf peil ik naar de meningen van ouderen over de respectievelijke beeldvorming van ouderen in de geschreven pers. Daarbij bekijk ik welke argumenten ze in hun reacties gebruiken en of ze zichzelf en leeftijdsgenoten identificeren met de personages uit de artikels. De reacties van de respondenten kunnen de media helpen om een genuanceerde beeldvorming rond ouderen tot stand te brengen.

2. Ouder worden in de media: een literatuurstudie

Op 1 januari 2014 telde België 11.099.554 inwoners. Op dat moment was meer dan 23% van de Belgen ouder dan 60 jaar. Naar schatting zal dat percentage in 2060 nog zo’n 10% meer

bedragen (FOD Economie). Aangezien de cijfers uitwijzen dat een relatief groot aandeel van de Belgische samenleving ouder dan 60 jaar is, kan er verwacht worden dat ouderen dikwijls in de media voorkomen. Toch hebben onderzoekers een paar opmerkelijke vaststellingen gedaan over de representatie van ouderen in de media.

Ouderen in reclame

Het percentage van ouderen in reclamespots op Amerikaanse televisiezender kwam min of meer overeen met het werkelijke bevolkingspercentage van de regio waarin de spots uitgezonden werden (Lee et al., 2007, pp. 28). In 15% van de advertenties doken ouderen op, terwijl de bevolking van Sacramento (Californië) toen voor 18% uit ouderen bestond. Toch werd de reële populatie in de filmpjes niet helemaal correct gerepresenteerd. Zo kwamen oudere vrouwen in slechts 38% van de filmpjes waarin ouderen te zien waren voor, terwijl het aandeel van oudere mannen in die filmpjes 82% bedroeg. De werkelijke ouderenpopulatie in de regio bestond echter voor 58% uit vrouwen en voor 42% uit mannen. Het aandeel van Amerikaanse oudere mannen en vrouwen in de advertenties was dus niet representatief voor de totale populatie. Verder bleek dat advertenties met ouderen opvallend minder op jeugdzenders getoond werden. Volgens Lee et al. zou het kunnen dat jongeren daardoor ouderen niet als een deel van hun wereld beschouwen. Daarnaast zonden andere televisiezenders reclamespots met ouderen vooral in de namiddag uit. Tijdens primetime waren de spots veel minder frequent te zien en bleven Amerikaanse ouderen dus eerder onzichtbaar. Het onderzoek van Lee et al. (2007, pp. 28) beschrijft daarnaast voor welke goederen en diensten ouderen voornamelijk reclame maken, namelijk: geneesmiddelen en medische diensten, voedsel, auto's, financiële en juridische bijstand. De auteurs vermoedden dat de reclamemakers die goederen en diensten relevant vonden voor ouderen en hen daarom zelf in de reclamespots toonden. Hoewel de ouderen als gezonde, actieve, gelukkige en capabele mensen in de reclamespots afgeschilderd werden, wijzen de onderzoekers er toch op dat de onderwerpskeuze stereotypen rond ouderen net versterkt. Ze verwoordden het als volgt:

These depictions reinforce stereotypes of older adults as being overly concerned with declining physical functions and financial/legal vulnerability (p. 28).

Onderzoekers kwamen wat betreft advertenties in gedrukte media tot eenzelfde conclusie. Advertenties in Britse kranten en tijdschriften gebruikten weinig vijftigers als modellen (Carrigan & Szmigin, 2000, p. 44). Nochtans hebben *The Daily Mail*, *The Daily Telegraph*, *Good Housekeeping* en *Woman's Journal* vooral lezers van boven de vijftig jaar oud. Samen gebruikten slechts 15% van de advertenties in die kranten en tijdschriften ouderen als model. Ter vergelijking: 25% van de Britse populatie is ouder dan vijftig. Tijdschriften die uitsluitend op een ouder publiek gericht zijn, gebruikten wel meer oudere modellen. Recenter onderzoek heeft de advertenties in Britse magazines opnieuw onderling vergeleken en bevestigt de voorgaande resultaten (Williams et al., 2010, p. 11). In totaal verzamelden de onderzoekers 221 advertenties met ouderen in elf Britse magazines. De onderzoekers haalden 62% van de advertenties met ouderen uit *Saga*, een Brits tijdschrift voor vijftigplussers. In advertenties van algemenere magazines kwamen ouderen dus veel minder aan bod.

Uit het onderzoek van Lee et al. (2007) bleek al dat ouderen vooral gebruikt worden in reclame voor gezondheidsproducten en -diensten, geneesmiddelen en voedsel. Dat bevestigde ook het recentere Britse onderzoek van Williams et al. (2010, pp. 15). Media die zich op een ouder doelpubliek richten, gebruikten ouderen vooral in advertenties voor interieurproducten, financiële diensten, gezondheidsdiensten en -producten en geneesmiddelen. Daarin werden ouderen meestal positief afgebeeld. De verklaring daarvoor is dat reclamemakers positieve associaties aan hun producten willen verbinden. Ouderen werden zowel in krantenadvertenties

als in televisieadvertenties meestal als ‘Golden Ager’ afgebeeld (Williams et al., 2010, p. 22 en Lee et al., 2007, p. 26). Het profiel van een ‘Golden Ager’ werd als volgt omschreven:

(...) a rather robust, healthy person, happy and smiling. It is implied that he or she enjoys an active lifestyle and is able to afford the finer things in life. (Williams et al. 2010, p. 10)

Tot slot bleek uit een rondvraag bij de reclamemakers zelf dat ze ouderen liever niet gebruikten in advertenties voor kledij, auto’s, juwelen en cosmetica (Carrigan & Szmigin, 2000, p. 45). De reclamemakers beweerden namelijk dat ouderen voor die producten liever jongere modellen te zien krijgen. Bovendien zeiden reclamemakers dat als ouderen in advertenties gebruikt worden de jongere consumenten zich van de producten zouden afkeren.

Ouderen in fictie

Net als in reclamespots en advertenties is de voorstelling van ouderen in Amerikaanse televisieprogramma’s niet volledig representatief (Lauzen et al., 2007, pp. 349). Volgens de onderzoekers zijn personages in dramaserieën en komische series meestal rond de 30 jaar oud. Zestigplussers waren daarentegen de grote afwezigen. Amerikaanse bevolkingstudies geven aan dat 20% van de inwoners ouder is dan zestig. In de televisieseries bedroeg het percentage ouderen slechts 3,9%. Als er dan toch zestigplussers meededen, waren dat vooral mannen (74%). Oudere vrouwen waren dus ondervertegenwoordigd in Amerikaanse drama’s en sitcoms. De uitwerking van oudere karakters in Amerikaanse series was bovendien stereotiep. De oudere personages hadden bijvoorbeeld minder vrijetijdsactiviteiten en waren minder seksueel actief dan de jongere personages. In vergelijking met personages tussen de 50 en de 59 jaar oud werden oudere personages minder als leidersfiguur voorgesteld. Tot slot hadden jongeren en ouderen in de series meer gezondheidsproblemen dan mensen tussen de dertig en de 59 jaar oud. Toch werd er een verschil tussen de gezondheidsproblemen van tieners en zestigers vastgesteld: tieners kregen vooral met letsels te maken, terwijl ouderen meer door ziektes getroffen werden.

Ouderen in nieuwsberichten

De Angelsaksische pers

Martin, Williams en O’Neill (2009, pp. 3) hebben op hun beurt 262 artikelen over ouderen in de Britse krant *The Economist* inhoudelijk geanalyseerd. Uit de resultaten van het onderzoek bleek dat 30% van die artikelen over pensioenen ging. Andere frequente onderwerpen waren demografie, ouderenpopulatie, politiek en gezondheidszorg. Pensioenen, politiek en gezondheidszorg zijn thema’s die ook in de onderzoeken naar ouderen in advertenties (Lee et al., 2007 en Carrigan & Szmigin, 2000) naar voren geschoven werden. Uit het onderzoek van Martin, Williams en O’Neill (2009) bleek bovendien dat de artikelen over ouderen in drie categorieën ingedeeld konden worden. Artikelen die in de negatieve categorie terecht kwamen, stelden ouderen als ongewenst en minderwaardig voor. Ouderen werden daarin als een last voor de maatschappij voorgesteld. Artikelen in de positieve categorie stelden ouderen als een voordeel voor de maatschappij voor. De artikelen die zowel elementen van ouderen als een last en als een voordeel bevatten, werden in de neutrale categorie ingedeeld. Martin et al. stelden vast dat 66% van de artikelen ouderen als een last portretteerden. Een kwart van de artikelen werd als neutraal beschouwd. Artikelen die ouderen positief voorstelden, een minderheid, hadden als onderwerp: honderdjarigen, marketing, leeftijdsdiscriminatie, ouderen en technologie, oefeningen, gadgets voor ouderen, grootouders die hun kleinkinderen opvoeden en kunst. Vooral het hoge percentage (66%) aan negatieve artikelen viel op. Voorbeelden van negatieve citaten uit het artikelencorpus zijn:

- *The older they get, the more they cost,*

- *Fewer and wrinklier Europeans,*
- *They waddle slowly through the shopping malls, drive with exaggerated care on the freeways; fumble with their change at the check-out tills,*
- *Wrinklies.* (p. 5)

De onderzoekers besloten uit hun resultaten dat *The Economist* vooral negatief over ouderen berichtte. Bovendien bevatten de artikels stereotypes en leeftijdsdiscriminerend taalgebruik. Martin, Williams en O'Neill waarschuwen voor de gevolgen van dat soort rapportage. *The Economist* beïnvloedt namelijk de lezers van die krant en daarmee een groot deel van de populatie. Tot slot stelden de onderzoekers voor om journalisten via bijscholingen bewust te maken van stereotypes rond ouderen en leeftijdsdiscriminatie in de pers.

Fealy et al. (2012, pp. 89) zijn dieper op de inhoudelijke aspecten van Ierse artikels over ouderen ingegaan. Hun resultaten bevestigden de resultaten van Martin, Williams & O'Neill (2009). In oktober 2008 besloot de Ierse regering om 70-plussers geen automatische toegang tot gratis gezondheidsbijstand en welzijnsbijstand meer te verlenen. Daarmee heriep de regering de Health Act van 2001. Vanaf 2008 moesten ouderen eerst een geschiktheidstest doen om toegang tot de gratis bijstand te krijgen. Tijdens de besluitvormingsperiode berichtten Ierse kranten uitgebreid over de nieuwe voorwaarden. Fealy et al. bestudeerden het discours in 227 krantenartikels, reportages en commentaren. Een eerste vaststelling was dat er vooral collectief naar ouderen gerefereerd werd, bijvoorbeeld: 'older folk', 'senior citizens', 'the pensioners', 'the over 70s', 'the retired', 'grannies and granddads'. De onderzoekers beschouwden dat soort taalgebruik als leeftijdsdiscriminerend en stereotiep, omdat dat het 'anders zijn' benadrukt. Ouderen werden als het ware als een aparte, homogene groep beschouwd, verschillend van de doorsnee burger. Door de woordkeuze en de perspectiefkeuze konden er vijf stereotiepe identiteiten naar voren geschoven worden (Fealy et al., 2012, p. 95). Die identiteiten werden in de studie apart besproken, maar zijn onderling afhankelijk. De eerste identiteit die de onderzoekers vaststelden zijn ouderen als slachtoffers ('victims') van de wrede besparingen, bijvoorbeeld in de zinnen:

- *Easy targets for... [the] cruel cutbacks,*
- *stealing a bottle from a baby in the pram* (p. 91).

In de tweede voorbeeldzin worden ouderen zelfs met baby's vergeleken. De overheid werd op haar beurt als schurk afgedaan. De teksten wezen ook op de zwakheid en kwetsbaarheid ('Frail, infirm and vulnerable') van ouderen, wat de onderzoekers als een tweede identiteit beschouwden. Een journalist schreef bijvoorbeeld over een geplande protestactie tegen de besparingen. Daarbij benadrukte hij de fysieke zwakheid en kwetsbaarheid van ouderen, wat bleek uit het volgende fragment:

Who will be responsible if one or more of our senior citizens is injured or worse due to their attendance at this protest? (p. 92)

Een derde gebruikte identiteit is die van de geradicaliseerde burger ('Radicalised citizens'). Journalisten vonden de protestmars van ouderen tegen de besparingen opmerkelijk. Ze beschouwden het protest als een 'gek en ongewoon publiek spektakel'. De journalisten gebruikten onder andere militaire metaforen om het protest te beschrijven, bijvoorbeeld:

- *Silver revolutionaries*
- *grey panther movement,*
- *grey brigade,*
- [...] *descended on [the] capital.* (p. 93)

In de krantencommentaren drukten schrijvers hun sympathie voor de rechthebbende ouderen ('Deserving old') uit. De onderzoekers zien dat als een vierde identiteit. De commentatoren vonden dat de ouderen doorheen hun leven al genoeg aan de maatschappij bijgedragen hadden en daarvoor respect en dankbaarheid verdienden. Daartegenover stond de laatste identiteit van de niet-rechthebbende oudere ('Undeserving old'). Slechts een klein deel van de commentatoren uitte kritiek op de acties van de ouderen. Ze beschreven hen als arrogante ouderen die profiteren van de automatische toeschrijving van gratis bijstand. Uit het volgende fragment bleek dat de schrijver de ouderen als 'undeserving old' beschouwt:

We saw that demographic group... in all its self-absorbed, self-glorifying self-pity [protesting and] ... singing – without a trace of irony, or historical awareness – the anthem of the US civil rights movement of their youth, 'We Shall Overcome'. (p. 94)

Fealy et al. (2012, pp. 98) konden besluiten dat de Ierse kranten ouderen als afhankelijk en verschillend van de gewone burger voorstelden. Ouderen werden nooit als autonome en gezonde individuen omschreven. De resultaten van het onderzoek kwamen overeen met de resultaten uit Martin, Williams en O'Neill (2009). De onderzoeken bevestigden dat het discours rond ouderen in Westerse kranten negatief is en sterk geproblematiseerd wordt. Fealy et al. zijn het bovendien eens met de suggestie van Martin, Williams en O'Neill om journalisten bewust te maken van stereotypen rond ouderen in hun artikels. De onderzoekers vinden het namelijk de taak van kranten om de maatschappij correct te reflecteren en dat gebeurt te weinig of helemaal niet.

De Vlaamse pers

Het aantal ouderen in Vlaamse krantenartikels was eveneens niet in evenwicht met de reële ouderenpopulatie. Vlaamse kranten berichtten vooral over personen tussen 18 en 65 jaar (93%). Ouderen en jongeren kwamen veel minder in het binnenlands nieuws aan bod, respectievelijk 4% en 3% (Van den Berghe et al., 2013, pp. 5). Nochtans is ongeveer 20% van de Belgen ouder dan 65 jaar (FOD Economie). Daarnaast was de man-vrouwverhouding in strijd met de werkelijke Belgische populatie. Zo bleek dat vrouwen sterk ondervertegenwoordigd waren in vergelijking met hun reële voorkomen. Die trends kunnen problematisch zijn voor de kennis en de meningen van de samenleving over minderheidsgroepen. De media hebben de taak om de samenleving te reflecteren, maar in de praktijk blijkt dat heel anders te zijn (Van den Berghe et al., 2013, pp. 2). In Vlaamse kranten kwamen ouderen vooral in berichtgeving over rampen aan het woord. Ook in artikels over mobiliteit, recht en criminaliteit kwamen ze aan bod. Toch bleef hun bijdrage beperkt. Algemeen waren het vooral jongere volwassenen die in de berichtgeving opdoken. Opvallend was ook dat ouderen bijna nooit (0,4%) in artikels over het thema 'welzijn' voorkwamen. De percentages voor volwassenen en jongeren bedroegen respectievelijk 90,4% en 9,2%. Voor zover die cijfers laten zien, bleven de stereotiepe onderwerpen waarmee ouderen meestal geassocieerd worden in de Vlaamse pers eerder beperkt.

Van Gorp (2013, pp. 16) heeft meer onderzoek naar de beeldvorming rond ouderen in de Vlaamse media gedaan. Op basis van een inductieve analyse heeft hij frames en counterframes over ouder worden uit bestaande Belgische mediaproducten gedestilleerd. Over de exacte definitie van framing heerst er in de academische wereld heel wat discussie (Reese, 2007, pp. 148). Het is wel duidelijk dat frameonderzoek verschillende onderzoeksdomeinen met elkaar verbindt. Zo worden in een frameanalyse kwalitatieve data kwantitatief ondersteund en gaat het niet louter om empirisch onderzoek, maar komt er ook interpretatie bij kijken. Volgens Reese, een van de grondleggers van het frameonderzoek, verlenen frames structuur aan nieuwsberichten en delen ze nieuwsberichten in categorieën in. Frames beperken zich bovendien niet tot een enkel nieuwsbericht, maar zijn ingebed in het breder maatschappelijke discours. Reese omschrijft frames als volgt:

Frames are organizing principles that are socially shared and persistent over time, that work symbolically to meaningfully structure the social world. (p. 150)

Van Gorp (2013, pp. 13) beperkt zich, net zoals Reese, niet tot frames in de media, maar houdt rekening met de bredere maatschappelijke en culturele betekenis. Ook hij start vanuit het constructivistische idee dat de werkelijkheid op verschillende manieren geïnterpreteerd wordt. Door een nieuwsbericht vanuit een bepaald frame te brengen, reikt de journalist als het ware een denkkader voor de ontvanger aan. De ontvanger interpreteert de boodschap vanuit zijn culturele achtergrond en geeft er vervolgens betekenis aan. Om frames te analyseren wordt er van framebundels gebruik gemaakt. Die framebundels bevatten het centrale frame, de *reasoning devices* en de *framing devices*. Bij het vaststellen van een frame is het belangrijk dat de betekenis van het frame in verschillende discoursonderdelen kan fungeren. Een frame kan bijvoorbeeld in de vorm van een metafoor, een deugd of een archetype voorkomen. De *reasoning devices* zijn het achterliggende denkkader bij het frame. Daarin wordt bijvoorbeeld de causale relatie uitgediept. De *framing devices* concretiseren een frame van een tekst en zijn aanwijsbaar. Zo geven stereotypes, metaforen en woord- en beeldkeuzes het frame mee vorm.

De frameanalyse van ouderen in de media leverde vijf frames en zes counterframes op. De frames problematiseren ouder worden, de counterframes doen het tegenovergestelde. Van Gorp (2013) wil via de counterframes taboes rond ouder worden doorbreken. Hij verwoordt het als volgt:

De bedoeling van counterframes is niet om ouder worden als hoegenaamd niet problematisch voor te stellen, maar wel om het niet bij voorbaat als problematisch te bestempelen, problematischer dan goed is voor de samenleving en de directe betrokkenen (p. 43).

De keuze van de invalshoek bij een nieuwsbericht moet dus weloverwogen zijn. Een journalist moet daarbij het zelfbeeld en de eigenwaarde van ouderen in stand houden. De vijf frames en zes counterframes zijn in drie categorieën op te delen, namelijk: de positie en de rol van ouderen in de samenleving (1A, 1B, 2, 3), de relatie tussen ouderen en andere generaties (4A, 4B) en ouderdom als persoonlijk kenmerk (5A, 5B, 6, 7, 8).

1A Afnemend nut

Ouderen worden dikwijls als een homogene groep beschouwd. Hun functie wordt in het maatschappelijke en economische systeem afgewogen. Daarbij kan de nadruk op het afnemende nut van ouderen liggen, waarbij ouderen als een kost voor de economie en als een last voor de maatschappij gezien worden. De situatie van ouderen wordt met andere woorden geproblematiseerd (Van Gorp, 2013, p. 23).

1B Counterframe: Zilveren goud

Het deproblematiserende frame bij ‘Afnemend nut’ is het ‘Zilveren goud’. Daarbij wordt er vanuit gegaan dat ouderen een troef kunnen zijn voor de maatschappij. De maatschappij kan bijvoorbeeld de vruchten plukken van de wijsheid en de levenservaringen van ouderen. Ook het kapitaal dat ouderen gedurende hun leven opgebouwd hebben, kan als een voordeel voor de economie beschouwd worden. Het individu wordt bij dit frame gewaardeerd en zijn gevoel van eigenwaarde wordt versterkt (Van Gorp, 2013, p. 24).

2 Het Onschuldige Slachtoffer

In dit frame worden ouderen als slachtoffers afgebeeld. Er wordt verondersteld dat ouderen beschermd moeten worden, omdat ze passief, zwak en naïef zijn. Ze zijn een makkelijke prooi voor mensen met slechte bedoelingen. Een gevolg van dit frame kan zijn dat ouderen betutteld worden (Van Gorp, 2013, p. 25).

3 De Held/Reddende Engel

De ‘Held’ of de ‘Reddende engel’ kan als alternatief voor het slachtoffer gezien worden. In dit frame zijn ouderen zelf de hulpverstrekkers. Bijvoorbeeld bij de opvang van een ziek kleinkind. De oudere vindt voldoening in zijn rol of identificeert zich met een ander rolmodel (Van Gorp, 2013, p. 27).

4A Generatieconflict

In tegenstelling tot de drie vorige frames duidt het frame ‘Generatieconflict’ op de relatie tussen ouderen en andere generaties. In de media wordt meestal de nadruk gelegd op de spanning in de relatie tussen jonge en oudere generaties, vanuit het perspectief van de jongere generaties. De ouderen worden in dit frame als oorzaak van de pensioenslast gezien (Van Gorp, 2013, p. 28).

4B Counterframe: Solidariteit

De relatie tussen jong en oud kan ook vanuit het counterframe ‘Solidariteit’ bekeken worden. Daarbij ligt de nadruk op een vriendschappelijke relatie tussen jong en oud. De jongere generaties van de maatschappij doen voordeel uit de vriendschap, want ze kunnen een beroep doen op de ouderen. Ze zijn bijvoorbeeld beschikbaar om vrijwilligerswerk te doen of om de kleinkinderen op te vangen (Van Gorp, 2013, p. 29).

5A Ouderdom als ongeneeslijke ziekte

In de laatste frames wordt ouderdom als een persoonlijk kenmerk beschouwd. De nadruk ligt in dit frame op ouderdomskwalen en ouderdomsziektes. Ouderen hebben zorg nodig en zullen nooit meer zonder kunnen. Dat kan op een positieve of negatieve manier geïnterpreteerd worden. In de positieve zin verdient de oudere het om zorg te krijgen. In de negatieve zin wordt de oudere als een last bekeken (Van Gorp, 2013, p. 29).

5B Counterframe: Ouderdom als natuurlijk proces

Het verouderingsproces kan ook vanuit een deproblematiserend frame benaderd worden. Om dat frame toe te passen, moet het taboe rond ouder worden doorbroken worden. Dat kan door ouderen een prominentere positie te laten innemen. Ouder worden moet bovendien als één van de levensfasen gezien worden, zonder het meteen te problematiseren (Van Gorp, 2013, p. 31).

6 Angst voor verlies aan autonomie en voor aftakeling

In de laatste fase van het leven takelt een mens alleen maar af en moet hij zijn autonomie inleveren. Wat volgt is de dood. Dat hele proces boezemt mensen angst in. Ouderen worden

in dit frame bestempeld als passieve planten die in woonzorgcentra wegwijnen (Van Gorp, 2013, p. 32).

7 Counterframe: Eeuwige jeugd

Een alternatief voor het zesde frame kan het deproblematiserende frame ‘eeuwige jeugd’ zijn. Daarbij wordt het aftakelingsproces volledig buiten beschouwing gelaten. Ouderen beleven in dit frame hun tweede jeugd. Ze zijn vrij, vitaal en genieten van het leven (Van Gorp, 2013, p. 33).

8 Counterframe: Persoonlijke ontplooiing

Het laatste frame is het tweede alternatieve frame voor het ‘Angst’-frame. Daarbij ligt de nadruk op het leven als een leerproces. De oudere is een volwaardig en actief individu. Het frame benadrukt de mogelijkheden die het leven ook op latere leeftijd te bieden heeft (Van Gorp, 2013, p. 35).

De frames en counterframes kunnen ervoor zorgen dat de complexiteit rond ouder worden begrijpelijker gemaakt wordt (Van Gorp, 2013, pp. 37). Om de verschillende aspecten van ouder worden te representeren, is het nodig om frames en counterframes met elkaar te combineren. Alleen dan komt er een evenwichtig beeld van ouderen tot stand. De counterframes zorgen voor een genuanceerder beeld, want problematiserende frames alleen zorgen voor een te eenzijdige beeldvorming. Tot slot reflecteerde Van Gorp op de effecten van die frames en counterframes. Hij schatte in dat ouderen zichzelf niet tot het stereotiepe beeld van ‘de oudere’ rekenen, maar sommige leeftijdsgenoten wel. Een andere reactie was volgens Van Gorp dat de oudere in kwestie zich wél identificeert met de afgebeelde oudere. De oudere kan van daaruit zijn eigen situatie relativeren (‘Het kan altijd erger’) of net nog slechter beoordelen (‘Ik ben er slecht aan toe’). Voor een oudere in een problematische situatie kan een genuanceerd beeld dus eerder ongeloofwaardig overkomen. Volgens Van Gorp is het moeilijk om in te schatten hoe het gebruik van een frame uitpakt, want elk frame is voor interpretatie vatbaar.

Ageism

In 1975 stelde Butler de definitie van ‘ageism’ op (in Cohen, 2001, p. 576). Ageism of leeftijdsdiscriminatie is volgens Butler vergelijkbaar met racisme en seksisme. Oudere mensen worden gezien als seniel, star en ouderwets. Jongere generaties distantiëren zich van ouderen en zien hen als verschillend van zichzelf.

Hoewel de definitie uit de vorige eeuw dateert, is leeftijdsdiscriminatie nog steeds een probleem in de hedendaagse samenleving. Een enquête bij 84 Amerikaanse ouderen wees bijvoorbeeld uit dat 77% van hen wel eens met ageism geconfronteerd wordt (Palmore, 2001, p. 573).

Wellicht de extreemste vorm van leeftijdsdiscriminatie is ouderenmisbruik. Dat kan over verschillende vormen gaan, zoals fraude, verwaarlozing, mishandeling en uitbuiting. Volgens Nelson (2005, p. 213) blijft ouderenmishandeling dikwijls onzichtbaar, omdat artsen er weinig vertrouwd mee zijn.

Ook stereotypes zijn een vorm van leeftijdsdiscriminatie (Cuddy, Norton, Fiske, 2005, pp. 275). Via een experiment bij 55 Amerikaanse studenten werd er naar de onwrikbaarheid van stereotypes rond ouderen gepeild. De studenten moesten eerst de competentie van een ouder personage in verschillende teksten beoordelen. Nadien duidden ze op een Likert-schaal aan hoe warm, vriendelijk en goedhartig ze het personage in de verschillende teksten vonden. Ten eerste stelden de onderzoekers vast dat de ouderen in de teksten allemaal als incompetent

beschouwd werden. Een verklaring daarvoor kan zijn dat individuen steeds proberen om de vaste sociale structuren die ze in hun hoofd hebben te bevestigen. Voor dit specifieke geval werd het stereotype van de incompetente oudere bevestigd. Een tweede vaststelling was dat de studenten ouderen die incompetenter voorgesteld werden een warmere persoonlijkheid toeschreven. Ouderen die autonomer in teksten voorgesteld werden, beschouwden de studenten als minder warm. De onderzoekers leidden uit de resultaten af dat hoe meer ouderen incompetent leken, hoe warmer hun persoonlijkheid gepercipieerd werd. Algemeen stelden de onderzoekers dat als groepsleden van een gestereotypeerde groep de bestaande negatieve stereotypes bevestigen (in dit geval incompetentie), de positieve stereotypes (in dit geval de warme persoonlijkheid) rond die groep intact blijven.

Jongere mensen hebben stereotiepe verwachtingen van hun oudere gesprekspartner en passen hun taalgebruik bijgevolg aan (Ryan, in Harwood, 2007, p. 75). Zo gaan ze bijvoorbeeld luider spreken, gebruiken ze kortere zinnen en stijgt de hoogte van hun stem. Paternalistisch taalgebruik komt in bijna alle interacties tussen jongere en oudere mensen voor, ook tussen familieleden. Toch duikt paternalistisch taalgebruik vooral in gesprekken tussen niet-vertrouwelingen op. Vooral in woonzorgcentra gebruiken zorgverleners leeftijdsdiscriminerend taalgebruik (Nussbaum et al., 2005, pp. 293).

Nelson (2002a in Nelson, 2005, p. 208) kaart het probleem van leeftijdsdiscriminatie in de maatschappelijke context aan. Amerikaanse ouderen worden gemarginaliseerd en in instellingen opgenomen, waar ze hun verantwoordelijkheden en waardigheid verliezen. De negatieve houding tegenover ouderen is ontstaan tijdens de Industriële Revolutie. Families werden mobieler en konden verhuizen naar regio's waar meer werk te vinden was. De ouderen bleven meestal achter, omdat ze minder mobiel waren dan de jongere generaties en omdat het werk te zwaar voor hen was. Een tweede oorzaak is de uitvinding van de drukpers. Ouderen waren tot dan de geschiedkundigen van de familie, maar door de drukpers kon de familiegeschiedenis in boeken en documenten vastgelegd worden en werden ouderen minder noodzakelijk (Branco & Williamson, 1982 in Nelson, 2005, p. 208).

Ageism is volgens de literatuur een gevolg van zelfbescherming. Jongere mensen associëren ouder worden met aftakeling en de dood en proberen zichzelf via leeftijdsdiscriminatie van het verouderingsproces te distantiëren (Nelson, 2005, pp. 213).

Mentale en fysieke effecten van ageism in de media

Verschillende onderzoekers hebben bekeken wat de effecten van leeftijdsdiscriminatie op ouderen zijn. Westerhof et al. (2010) hebben bijvoorbeeld onderzocht of stereotiepe reclamespots een effect op het geheugen van Nederlandse ouderen hebben. Horton et al. (2010) deden hetzelfde voor positieve en negatieve artikels, maar maten ook de fysieke kracht van de ouderen. Het onderzoek van Coudin en Alexopoulos (2010) peilde naar de mentale effecten van positieve en negatieve teksten over ouderen. Fung et al. (2014) tot slot bekeken de effecten van overdreven positieve stereotyperingen.

Uit het onderzoek van Westerhof et al. (2010, pp. 902) bij zestig Nederlandse ouderen bleek dat advertenties die ouderen als 'warm maar incompetent' voorstelden, een negatief effect op het geheugen van ouderen die zich met die stereotypes identificeren hadden. Die deelnemersgroep scoorde slechter op de geheugentest na het zien van reclamespots die ouderen als warm maar incompetent voorstelden. Ze scoorden ook slechter op de geheugentest na het zien van reclamespots die ouderen als 'warm en competent' voorstelden. Die resultaten zijn volgens de onderzoekers te verklaren door het feit dat de voorstelling van warme maar (in)competente oudere met het algemene stereotiepe beeld van ouderen correspondeert. Het geheugen van ouderen die zich niet met de ouderen uit de reclamespots

identificeerden, werd daarentegen niet beïnvloed. Ook de advertenties die ouderen als ‘koud maar competent’ voorstelden, hadden geen effect op de geheugenprestaties van ouderen. Uit de resultaten bleek dus dat mensen die zichzelf oud vinden, reclamespots verkozen waarin ouderen als ‘warm maar incompetent’ of ‘warm en competent’ voorgesteld werden. Toch scoorden zij net slechter op de geheugentest. Westerhof et al. spreken van een ‘selffulfilling prophecy’, waarbij het beeld van ouderen als warm en incompetent bevestigd wordt. Toch verzetten sommige ouderen zich tegen die selffulfilling prophecy door zich niet te identificeren met de stereotypes rond ouderen. Volgens de onderzoekers kan die strategie op lange termijn echter het stereotype van ‘warme maar incompetente oudere’ versterken.

Ook Horton et al. (2010, pp. 358) hebben onderzoek gedaan naar de effecten van positieve en negatieve stereotypes op het geheugen van ouderen. Daarnaast hebben ze de effecten van de stereotypes op de fysieke capaciteiten van de 99 Canadese respondenten bestudeerd. De ouderen kregen ofwel een artikel met positieve ofwel met negatieve stereotypes rond ouder worden voorgelegd. In de positieve artikels werden ouderen afgeschilderd als vitale en wijze personen. In het tweede artikel lag de nadruk op de fysieke achteruitgang van ouderen. Na het lezen van één van de teksten werd een geheugentest aan de deelnemers voorgelegd. Vervolgens werd de kracht van hun handgreep en hun reactiesnelheid getest. Tot slot onderwierpen de onderzoekers de ouderen aan een fysieke flexibiliteitstest en maten ze de wandelsnelheid van de ouderen. Tegen de verwachtingen in, stelden Horton et al. geen significante verschillen in de testresultaten van de lezers van de positieve en de negatieve artikels vast. Ze verklaarden hun afwijkende resultaten door het hoge opleidingsniveau van de participanten. Eerder onderzoek van Andreoletti en Lachman (2004) had namelijk al uitgewezen dat ouderen met een hoger opleidingsniveau minder gevoelig zijn voor negatieve stereotypes. Uit de resultaten bleek wel dat de deelnemers die het positieve artikel gelezen hadden optimistischer waren over het verouderingsproces dan de participanten die het negatieve artikel gelezen hadden.

Twee Franse experimenten gaan dieper in op het effect van negatieve stereotypes op het welzijn van ouderen. In het eerste experiment legden Coudin en Alexopoulos (2010, pp. 518) aan 57 ouderen een tekst voor die zogenaamd op een gerontologische conferentie gebruikt werd. De onderzoekers hadden drie varianten van de conferentietekst. In de eerste tekst was het beeld van ouderen positief. De tekst legde de nadruk op ouderen als een troef voor de maatschappij en de economie. Een zin uit de tekst was bijvoorbeeld:

Older persons represent a huge market and therefore contribute to the economical growth of our society. The experience that older adults acquired through their life is precious for others. [sic.] (pp. 518)

De positieve tekst deproblematiseerde bovendien gezondheidsproblemen van ouderen. Dat blijkt onder andere uit het volgende fragment:

Although the sensitivity of the five senses such as hearing, touch, vision, smell, taste is somehow reduced with age, research has revealed many compensatory mechanisms that contribute to a successful living. (pp. 518)

In de negatieve conferentietekst lag de nadruk op de passiviteit van ouderen en de hoge kosten voor de maatschappij. Daarnaast werden ouderen als invaliden voorgesteld en kwamen stereotiepe ouderdomskwalen, zoals geheugenverlies en concentratieproblemen, aan bod. De derde tekst tot slot, focuste op de vrijetijdsactiviteiten en de muzieksmaak van ouderen en was dus eerder neutraal. Na het lezen van een van de drie teksten vulden de respondenten twee

vragenlijsten in. De eerste bracht het sociale en emotionele eenzaamheidsgevoel van ouderen in beeld. Uit de resultaten bleek dat de respondenten zich eenzamer voelden na het lezen van de negatieve tekst. De tweede vragenlijst peilde naar de mate waarin ouderen risico's namen. De resultaten van die test sloten aan bij de resultaten van de eerste vragenlijst. De respondenten die de negatieve tekst gelezen hadden, namen minder risico dan de respondenten die de positieve of de neutrale tekst gelezen hadden.

In het tweede experiment van Coudin en Alexopoulos (2010, pp. 519) lieten de onderzoekers zestig serviceflatbewoonsters naar de drie, ditmaal ingesproken, teksten luisteren. Vervolgens werd er aan de vrouwen gevraagd om binnen de tien minuten een 3D-puzzel op te lossen. Wie daarbij hulp nodig had, kon op een toeter drukken. Zoals de onderzoekers verwachtten, drukten de ouderen die de negatieve tekst gehoord hebben meer op de toeter. Er werd echter geen significant verschil vastgesteld tussen de vrouwen die de neutrale en de positieve teksten beluisterden. In het tweede deel van het experiment peilden de onderzoekers via een vragenlijst naar de gepercipieerde gezondheidstoestand van de deelnemers. Uit de resultaten bleek dat de ouderen die aan de negatieve tekst blootgesteld waren hun gezondheidstoestand slechter percipieerden dan de ouderen die aan de positieve of de neutrale teksten blootgesteld waren. De ouderen die naar de positieve teksten luisterden, schatten hun gezondheidstoestand het positiefste in. Daarnaast werd er ook gevraagd hoe extravert de deelnemers zichzelf beschouwden en via een Likert-schaal werd hun zelfvertrouwen gemeten. Ouderen die de negatieve tekst gehoord hadden, vonden zichzelf minder extravert dan de ouderen die de positieve en neutrale teksten gehoord hadden. Wat betreft het zelfvertrouwen van de drie groepen werden er geen verschillen waargenomen.

Uit de resultaten van de beide experimenten besloten de onderzoekers dat negatieve stereotypes ouderen afhankelijker maken. De respondenten voelden zich bovendien eenzamer en namen minder initiatief. Daarnaast schatten ze hun gezondheidstoestand negatiever in en vroegen ze meer hulp dan ouderen die aan positieve stereotypes blootgesteld werden (Coudin & Alexopoulos, 2010, pp. 521).

Het onderzoek van Pinguart (2002, pp. 323) focuste op de effecten van negatieve stereotiepe uitspraken van jongeren op het zelfbeeld van Duitse ouderen. Vooraleer de honderd participanten de negatieve of neutrale sketches lazen, vulden ze een vragenlijst in over hun zelfperceptie, hun vermogens en hun perceptie over leeftijdsgenoten. Nadat de respondenten één van beide sketches gelezen hadden, vroeg Pinguart hen naar hun ideeën, meningen en gevoelens bij de sketch. Tot slot vulden de respondenten de vragenlijst opnieuw in. Uit de resultaten bleek dat de perceptie van ouderen over zichzelf positiever was dan over hun leeftijdsgenoten. Zo oordeelden ze dat de neutrale sketch meer op zichzelf van toepassing was dan de negatieve sketch. Uit het vervolgesprek bleek dat de ouderen beide sketches representatief voor ouderen uit hun omgeving vonden. Toch wezen velen er op dat de negatieve sketches meer van toepassing waren op hele oude mensen of ouderen in woonzorgcentra. Met andere woorden, de zelfperceptie van de ouderen na het lezen van de negatieve sketches werd positiever. De perceptie over de leeftijdsgenoten van de participanten werd daarentegen wel negatief beïnvloed. De onderzoekers verklaarden die vaststellingen met de 'labeling theory'. De ouderen vergeleken hun toestand met de slechtere toestand van leeftijdsgenoten als beschermingsmechanisme voor hun zelfbeeld. Toch werd het zelfbeeld van een minderheid van de respondenten slechter. Zij ervoeren dat de negatieve sketch op zichzelf van toepassing was. De meesten van die groep hadden voor het lezen van de sketch ook al een negatief zelfbeeld. Zij accepteerden met andere woorden de negatieve stereotypes, terwijl de ouderen met een positief zelfbeeld de stereotypes afwezen.

Toch hebben positieve stereotypes in de media niet altijd een positief effect op ouderen. De studie van Fung et al. (2014, pp. 10) toonde aan dat overdreven positieve beelden van ouderen geen positieve effecten in de hand werken. De Chinese deelnemers van het experiment vonden overdreven positieve voorstellingen ongeloofwaardiger dan negatieve voorstellingen van ouderen. Positieve en neutrale voorstellingen vonden de ouderen het meest realistisch. In het tweede deel van de studie lieten de onderzoekers de deelnemers tien video's zien die ofwel overdreven positief, positief, neutraal ofwel negatief waren. Intussen maten de onderzoekers het stressniveau van de ouderen via de cardiovasculaire reactiviteit gemeten. Uit die resultaten bleek dat alleen de positieve filmpjes een kalmerend effect op de ouderen hadden. De overdreven positieve filmpjes hadden dat effect niet. In het laatste deel van de studie lieten de onderzoekers filmpjes zien met een neutrale, positieve of overdreven positieve setting. Vervolgens werden de deelnemers aan een geheugentest onderworpen. Uit de resultaten van die laatste test bleek dat ouderen die blootgesteld werden aan overdreven positieve filmpjes minder hoog op de geheugentest scoorden. Positieve filmpjes hadden wel een positief effect op het geheugen van de ouderen. Fung et al. raadden de media en campagnevoerders aan om rekening te houden met hun bevindingen en ouderen niet overdreven positief voor te stellen.

Copingstrategieën

In stressvolle situaties doet de mens een beroep op een 'copingstrategie'. Er bestaan verschillende copingstrategieën, die in twee overkoepelende groepen ingedeeld worden. Bij de 'problem-focused' strategie tracht het individu het stressveroorzakend probleem op te lossen. Bij de 'emotional-focused' strategie pakt het individu het probleem niet aan maar reageert hij emotioneel (Centre for Studies on Human Stress, z.j.).

De Souza-Talarico et al. (2009, pp. 104) hebben onderzoek naar copingstrategieën bij ouderen in stresssituaties gedaan. Ze onderwierpen 41 zestigplussers aan een stresstest en keken naar de manier waarop de ouderen met hun stress omgingen. Uit de resultaten bleek dat de ouderen meestal (61%) voor de problem-focused copingstrategie kozen. Zo ging 48,8% van de participanten de confrontatie met het probleem aan. 4,9% aanvaardde het probleem, 4,9% wilde zijn onafhankelijkheid bewaren en 2,4% van de deelnemers ontweek het probleem. Een minderheid (39%) koos voor de emotional-focused strategie. Daarbij reageerde 26,8% optimistisch, 7,3% emotioneel, 2,4% fatalistisch en 2,4% verzachtend. De deelnemers kozen dus meestal voor de confronterende of de optimistische copingstijl. Bij de confronterende stijl gingen ze de confrontatie met het probleem op een strijdlustige manier aan. Bij de optimistische copingstrategie waren ze optimistisch ingesteld en maakten ze positieve vergelijkingen. Op die manier wilden ze de emoties die de stresssituatie veroorzaakten onder controle houden. De onderzoekers stelden wel vast dat er geen verschil was tussen het stressniveau van de deelnemers die voor de problem-focused strategie opteerden en de deelnemers die voor de emotional-focused strategie kozen.

Uit de literatuur blijkt dat er een verband is tussen stigmatisering en stress (Miller & Kaiser, 2001, p. 89). Ook rond leeftijd bestaan er stigma's (Zebrowitz & Montepare, 2005, pp. 361). Jongeren worden dikwijls als 'te jong' beschouwd, terwijl ouderen 'te oud' zijn. Zo worden ouderen als incompetent bestempeld en dat heeft gevolgen voor sociale interacties. Sommige ouderen accepteren het negatieve stereotiepe beeld dat in de maatschappij heerst en bevestigen dat ook in hun gedrag. Andere ouderen daarentegen zetten zich tegen de heersende stereotypes af. In dat tweede geval spreken Zebrowitz en Montepare van positieve copingstrategieën. Ouderen nemen bijvoorbeeld psychologisch afstand van thema's waarin ze het gevoel krijgen dat ze tekort schieten. Aan de andere kant identificeren ze zich net met thema's die uniek voor hun leeftijd zijn. De ouderen vergelijken zich vooral met

leeftijdsgenoten waarvan de toestand min of meer gelijk is aan die van hen zelf. Langs de andere kant nemen ze afstand van leeftijdsgenoten die er slechter aan toe zijn om stigmatisering te vermijden. De resultaten van Garstka et al. (2004, p. 332) beweren echter dat ouderen zich in sommige gevallen net wel met de gestigmatiseerde ouderengroep identificeren om een positieve identiteit te creëren. De onderzoekers zien dat als een vorm van 'secondary control'. Wanneer ouderen bijvoorbeeld met ageism in contact komen, zullen ze zich met de peergroup waartoe ze behoren identificeren om op die manier de controle te handhaven en ageism positief te beantwoorden.

Meningen van ouderen over ageism in de media

Zowel positieve als negatieve stereotypes hebben een effect op het mentale en fysieke welzijn van ouderen. Robinson et al. (2003) bestudeerden wat ouderen vinden van stereotypes over ouderen in magazineadvertenties. Ook Horton et al. (2008) peilden via interviews naar de mening van ouderen over leeftijdsdiscriminatie en stereotypes.

Robinson et al. (2003, pp. 508) hebben bekeken hoe ouderen problematiserende stereotiepe magazineadvertenties ervaren. Het corpus van magazineadvertenties bevatte negen stereotypes:

- 1) *Eccentrics (excentriekelingen),*
- 2) *Curmudgeons (zuurpruimen): inattentive, bored, objects of ridicule, useless (onoplettend, verveeld, voorwerp van bespottig, nutteloos),*
- 3) *Despondent (wanhopig),*
- 4) *Unattractive (onaantrekkelijk),*
- 5) *Financially insecure (financieel instabiel),*
- 6) *Overly-affective/sentimental (sentimenteel),*
- 7) *Out of touch (van de wereld zijn),*
- 8) *Conservative (conservatief),*
- 9) *Physically/mentally deficient (fysiek of mentaal gebrekkig): incontinent, senile, impotent, denture-wearing, slow-moving, helpless (incontinent, seniel, impotent, valse tanden, traag bewegen, hulpeloos). (p. 508)*

De onderzoekers wilden weten welke stereotypes ouderen beledigend en niet-beledigend vonden. Aan de 39 Amerikaanse ouderen werd gevraagd om de veertig advertenties op een schaal te beoordelen. Advertenties die de ouderen als uitgesproken beledigend en niet-beledigend selecteerden, werden in een vervolgesprek toegelicht. Uit de resultaten bleek dat de ouderen de meerderheid van de stereotypes beledigend vonden. Bovendien dacht 74% van de bevroegden dat de advertenties jongere mensen zou aanzetten om stereotiep over ouderen te denken. De meerderheid van de ouderen (67%) vond het dan ook gevaarlijk om ouderen stereotiep te portretteren. De respondenten vermoedden dat stereotypes in magazines schadelijk voor het zelfbeeld van ouderen zijn en bovendien de perceptie van jongere mensen beïnvloeden.

De advertenties die als het meest beledigend ervaren werden, bevatten de stereotypes 'out of touch' en 'objects of ridicule'. De bevroegden vonden de advertentie van een oudere man in een te kleine zwembroek bijvoorbeeld beledigend. Advertenties waarbij ouderen positief met realistische problemen omgingen, vonden de participanten het minst offensief. In een advertentie praatten twee jongeren bijvoorbeeld over de geheugenproblemen van hun grootvader. Hoewel de advertentie een stereotiep probleem aankaartte, is het ook een reëel probleem voor ouderen.

De bevroegden konden in drie groepen ingedeeld worden: *The Moralists*, *The Jesters* en *The Beautiful People*. De meeste respondenten behoorden tot de eerste groep. De Moralisten

vonden stereotypes die ouderen als ‘out of touch’ en ‘objects of ridicule’ bestempelden het meest aanvallend. The Jesters (de Grapjassen) waren de tweede grootste groep. Zij vonden advertenties van ouderen die als bemoeizuchtig, wanhopig, sentimenteel en humeurig voorgesteld werden offensief. Tot slot waren er The Beautiful People (de Mooie Mensen). Zij apprecieerden advertenties met ouderen die fysieke ouderdomsproblemen hebben niet. Zo vonden ze ouderen met een gerimpelde huid en zure gezichten beledigend. Een opvallende vaststelling was tot slot dat de bevroegden vooral door de afbeeldingen beïnvloed werden. Hoewel sommige advertenties negatieve tekstuele boodschappen bevatten, werden ze toch als minder aanvallend beschouwd. Dat komt doordat de adverteerders foto’s van actieve en aantrekkelijke ouderen gebruikt hadden.

Via halfgestructureerde interviews wilden Horton et al. (2008, pp. 1000) te weten komen of ouderen zelf stereotiepe ideeën rond ouder worden hebben, hoe ze tegen leeftijdsdiscriminatie in de maatschappij aankijken en wat volgens hen succesvol ouder worden betekent. Daarnaast legden de onderzoekers de foto en het verhaal van een 75-jarige marathonloper aan de Canadese respondenten voor. Daarmee wilden ze te weten komen of de ouderen door hun sportieve leeftijdsgenoot geïntimideerd waren of net geïnspireerd werden om ook te beginnen sporten. Leeftijdsdiscriminatie in de samenleving werd door de geïnterviewden als een probleem gezien. De respondenten waren zich ervan bewust dat de media vooral de nadruk op jongeren leggen en ouderen eerder negatief in beeld brengen. Dat bewees ook de volgende uitspraak van een van de participanten:

There are a lot of negative portrayals of seniors in the media, especially if you watch the average sitcom [...], they're always forgetful, [...], boring, they don't seem to have much of a social life. (p. 1003)

Die uitspraak bevestigde wat ook al in het onderzoek van Lauzen et al. (2007) aangegeven was: oudere personages worden in televisieseries stereotiep voorgesteld. Toch zeiden sommige ouderen tijdens de interviews dat door de vergrijzing de traditionele negatieve stereotypes vervangen werden door positievere beelden. Toch bleek uit ander onderzoek dat de meerderheid van de krantenartikels ouderen nog steeds negatief voorstelde (Ory et al., 2003, in Horton et al., 2008, p. 1003). Zelf merkten de geïnterviewden dat ze, naarmate ze ouder werden, anders behandeld werden. Dat blijkt uit het volgende fragment:

You do notice that you do not get the same kind of service or respect in restaurants or some of the stores that you go into. [...] They're just not quite as interested in providing you with the instant service, and you will not be the first served even though you may have been there the longest, unless you aggressively take your position. (p. 1004)

Volgens onderzoek van Palmore zou 77% van de oudere Amerikanen al met leeftijdsdiscriminatie geconfronteerd zijn (Palmore, 2001, p. 573). Toch gaven heel wat geïnterviewden aan dat ze nog nooit met ageïsm in contact gekomen waren. Dat blijkt onder andere uit dit voorbeeld:

I haven't seen any mistreatment toward seniors, I haven't had it personally. (Horton et al., 2008, p. 1004)

De manier waarop de geïnterviewden een typische oudere omschreven, verschilde sterk. Als hun beeld van ‘de doorsnee oudere’ positief was, identificeerden ze zich met dat beeld. Een tweede groep gaf aan dat er geen definitie is voor ‘de typische oudere’. Een derde groep had een pessimistisch beeld van ‘de oudere’ die er fysiek slechter aan toe is dan zij zelf. Daarover zei een van de respondenten bijvoorbeeld:

Grey hair, decrepit basically, I'm talking about the old guys, like the 80-plus types. That to me is a senior. Being 70 I'm not a senior yet, because I still feel fairly active. But basically, just loss of movement, and slowing down, driving habits are the pits. (Horton et al., 2008, p. 1005)

De meerderheid van de deelnemers spiegelde zich aan een rolmodel. De rolmodellen bleken tien tot twintig jaar ouder dan de participanten zelf te zijn en bleven tot op een relatief oude leeftijd fit. Een van de rolmodellen speelde bijvoorbeeld nog hockey op zijn tachtigste. De meeste rolmodellen van de respondenten waren familieleden, vrienden of kennissen, af en toe waren het ouderen die in de media kwamen. De gemediatiseerde rolmodellen moesten wel geloofwaardig overkomen. Een aantal van de participanten vond bijvoorbeeld de foto en het verhaal van de 75-jarige marathonloper ongeloofwaardig en spiegelde zichzelf niet aan hem. Eén van de respondenten gaf daarvoor de volgende reden:

I've never been that athletic or that competitive, you know, so in a sense I don't really identify with him. (Horton et al., 2008, p. 1008)

Andere deelnemers bewonderden de sporter, maar twijfelden tegelijkertijd of de man als rolmodel voor ouderen kon fungeren (Horton et al., 2008, p. 1008).

3. Hypothese en onderzoeksvragen

Uit de literatuur blijkt dat er heel wat stereotiepe invalshoeken over ouder worden in mediaproducten gebruikt worden. Eerdere onderzoeken hebben uitgewezen dat de beeldvorming in de media ook een effect op de betrokkenen zelf heeft. Daarbij wordt er vooral naar fysieke en mentale effecten van stereotypes in de media gekeken. Dit onderzoek legt zich echter op de reacties van Vlaamse ouderen op dat soort van berichtgeving toe. Op basis van de literatuurstudie worden de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- 1) Hoe interpreteren ouderen de artikels met de frames en counterframes?
- 2) Hoe verhoudt de interpretatie van ouderen over ouderennieuws zich tegenover de academische frame-interpretatie?
- 3) Hoe gaan ouderen met (de)problematiserende frames over ouderen in krantenartikels om?
- 4) Welke patronen keren er bij het verwerkingsproces terug?
- 5) Welke determinanten beïnvloeden het verwerkingsproces van de ouderen?

Vanuit de literatuur kunnen er een aantal verwachtingspatronen afgeleid worden. Zo oefenen een aantal onafhankelijke determinanten een invloed op het verwerkingsproces uit. De manier waarop de ouderen in het leven staan en de manier waarop de ouderen de informatie in de krantenartikels op zichzelf betrekken, stuurt hun reacties op die artikels. Vanuit die opvattingen worden de volgende verwachtingen geformuleerd:

- 1) Ouderen die optimistisch over hun verouderingsproces zijn, identificeren zich minder met de gehanteerde frames. Ze geven tegenvoorbeelden uit hun eigen leven om aan te tonen dat de frames ongeldig zijn. Ze wijzen problematiserende frames in nieuwsberichten af.

Subhypothese 1.1: Hoewel de ouderen de frames op hun eigen leven niet van toepassing vinden, geven de ouderen stereotiepe voorbeelden over mensen uit hun omgeving die de frames bevestigen.

- 2) Ouderen die pessimistisch over hun verouderingsproces zijn, identificeren zich meestal met de gehanteerde frames. Ze geven voorbeelden uit hun eigen leven. Ze bevestigen problematiserende frames in nieuwsberichten.

Subhypothese 2.1: De ouderen geven geen tegenvoorbeelden van mensen uit hun omgeving.

- 3) Ouderen wijzen deproblematiserende counterframes in nieuwsberichten af, omdat ze de counterframes ongeloofwaardig vinden. Bovendien identificeren ze zich niet met de gehanteerde counterframes en geven ze tegenvoorbeelden uit hun eigen leven.

Subhypothese 3.1: De ouderen geven geen bevestigende voorbeelden van mensen uit hun omgeving.

- 4) Ouderen die optimistisch over hun verouderingsproces zijn, identificeren zich meestal met de gehanteerde counterframes. Ze bevestigen deproblematiserende counterframes in nieuwsberichten en geven voorbeelden uit hun eigen leven.

Subhypothese 4.1: De ouderen nuanceren de deproblematiserende frames door tegenvoorbeelden over mensen uit hun omgeving te geven.

4. Kwalitatieve onderzoeksmethode

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden en de hypothesen te bevestigen of te ontcrachten, koos ik voor een kwalitatieve onderzoeksmethode. Van Gorp (2013) heeft reeds een kwalitatief onderzoek naar de framing van ouderen in de pers gevoerd. Van Wynsberghe (2014) heeft dat onderzoek kwantitatief verder gezet. Zij heeft onderzocht hoe dikwijls de frames en counterframes in *De Standaard* en *Het Laatste Nieuws* voorkomen. Geen van beiden heeft echter naar de reacties van ouderen op de frames en counterframes gevraagd. Westerhof et al. (2010), Horton et al. (2010), Coudin en Alexopoulos (2010) en Fung et al. (2014) hebben wel gepeild naar de respectievelijke effecten van stereotiepe reclamespots en positieve en negatieve artikelen op het geheugen van ouderen, op hun fysieke kracht en op hun mentale welzijn. Robinson et al. (2003) en Horton et al. (2008) hebben op hun beurt interviews met ouderen over respectievelijk problematiserende magazineadvertenties en leeftijdsdiscriminatie afgenomen.

In dit onderzoek observeerde ik hoe ouderen op de frames en counterframes van Van Gorp reageerden. Ik concentreerde me daarbij op Vlaamse krantenartikelen uit *De Standaard* en *Het Laatste Nieuws*. Zoals bleek uit de literatuurstudie is er weinig bekend over dit specifieke thema, daarom koos ik voor een kwalitatieve onderzoeksmethode via semigestructureerde diepte-interviews. (Koetsenruijter & Van Hout, 2014, p.20). Daarbij legde ik de artikelen aan een zeventien ouderen voor en registreerde ik hun reacties met een dictafoon. Vervolgens transcribeerde en analyseerde ik het verworven audiomateriaal.

Selectie van artikelen

Om de frames te toetsen, werd er een aantal krantenartikelen uit het masterproefonderzoek van Van Wynsberghe geselecteerd (2014, pp. 36). Zij paste de frameanalyse van Van Gorp (2013) op twee Vlaamse kranten toe. Via de online database *Gopress* verzamelde ze 187 artikelen in verband met ouderen van *De Standaard* en 218 van *Het Laatste Nieuws*. Ze bekeek, op basis van het voorgaande onderzoek van Van Gorp, welke frames en counterframes in de nieuwsberichten gehanteerd werden.

Uit de resultaten bleek dat 139 artikels van *De Standaard* en 174 artikels van *Het Laatste Nieuws* aan één of meerdere frames van Van Gorp (2013) beantwoordden. Van het totale corpus bevatte 67,16% van de artikels een dominant frame, 10,12% bevatte meerdere frames en 21,98% bevatte geen frame. Het meest voorkomende frame, 31,01% van het totale aantal frames, was het ‘Onschuldige Slachtoffer’-frame. Het tweede meest voorkomende problematiserend frame was het ‘Generatieconflict’-frame (11,45%).

Voor het onderzoek in deze masterproef heb ik respectievelijk de frames ‘Onschuldige Slachtoffer’-frame en ‘Generatieconflict’ aan de ouderen voorgelegd. Die problematiserende frames werden volgens het onderzoek van Van Wynsberghe namelijk in de twee kranten gemiddeld gezien het meeste gebruikt. De bijhorende counterframes van die frames zijn respectievelijk ‘Held/Reddende engel’ (3,07%) en ‘Solidariteit’ (12,57%). Uit de resultaten van Van Wynsberghe bleek alvast dat het deproblematiserend ‘Held/Reddende engel’-frame veel minder in de kranten voorkwam. Het ‘Solidariteit’-frame was daarentegen het derde meest gebruikte frame.

Onschuldige Slachtoffer-frame

Dit frame kwam zowel in *De Standaard* als in *Het Laatste Nieuws* het meest frequent voor. Ik selecteerde artikels uit *Het Laatste Nieuws*, omdat de problematiserende toon daarin duidelijker was. In de artikels werd er dikwijls bericht over ouderen die overvallen of bestolen werden. Daarbij werd er vermeld dat de oudere in kwestie in slechte gezondheid verkeerde en fysiek zwak was. De nadruk lag dus op de weerloosheid en de naïviteit van de oudere. Van Wynsberghe trof ook stereotiepe framing devices (woordkeuzes, metaforen, catchphrases) aan, waaronder:

- 1) *Terwijl zijn weerloze slachtoffer op de grond ligt, [...] (HLN, 13/01/2013),*
- 2) *[...]ging ze ervandoor met de spaarpot van de oudjes. (HLN, 21/12/2013)*
- 3) *'91-jarige vrouw zit 23 uur opgesloten in bankkluis' (HLN, 10/09/2013). Pas toen bewakers zondag de bank controleerden en een frêle stem uit de kluis hoorden komen, werd de hoogbejaarde uit haar benarde situatie bevrijd.*

Held/reddende engel-frame

Het counterframe bij het ‘Onschuldige Slachtoffer’ kwam bijna nooit terug in de kranten uit het onderzoek. Toch konden er twee stereotiepe kenmerken vastgesteld worden. Het eerste was het stereotype van de oudere als ‘held’, omdat hij iets uitzonderlijks gepresteerd had. Het tweede was de oudere die zijn mannetje kon staan tegen overvallers. Respectievelijke voorbeelden zijn:

- 1) *'Gepensioneerde oogarts op missie naar Congo' (HLN, 29/03/2013). [...] Hoewel hij al jaren op pensioen is, zet hij zich als vrijwilliger [...] graag in voor mensen met visuele problemen in Afrika.*
- 2) *'Krasse senioren jagen boeven weg' (DS, 04/04/2013). Leon De Brackeleer (83) mag dan nog een bont en blauw oor, een gekneusde rib en een gekloven onderlip hebben [...] toch is hij strijdlustiger dan ooit. [...] Al vechtend rolden ze de slaapkamer binnen. Maar Leon gaf zich niet gewonnen [...] Godelieve schoot in een furie en kwam roepend en zwaaiend met haar handtas naar de overvallers toe.*

Generatieconflict-frame

Aangezien dat frame voornamelijk in *De Standaard* voorkwam, selecteerde ik artikels uit die krant. Het stereotiepe kenmerk dat bij dit frame overheerste, was het conflict tussen oude en jonge generaties, bijvoorbeeld:

- 1) *Petitie tegen bouw rusthuis (DS, 20/09/2013). De bouwaanvraag voor een nieuw privé woonzorgcentrum [...] voor senioren [...] is niet naar de zin van de omwonenden.*
- 2) *'Senioren eisen gratis openbaar vervoer' (DS, 03/07/2013). De regering speelt ons tegen elkaar uit door in de zakken van de senioren te zitten voor de verlaging van studentenabonnementen.*

Solidariteit-frame

Dat counterframe kwam vooral in artikels van *Het Laatste Nieuws* voor; daarom selecteerde ik voor dit onderzoek artikels uit die krant. In de nieuwsberichten lag de nadruk op persoonlijke verhalen, waarin de oudere en de jongere generatie elkaar hielpen. Van Wynsberghe illustreerde het counterframe met de volgende voorbeelden:

- 1) *'Generatietuin brengt jong en oud samen' (HLN, 30/05/2013). De nieuwe moestuin is de perfecte manier om jong en oud op een ludieke manier samen te brengen. [...]*
- 2) *'Leerlingen geven grootouders computerles' (HLN, 20/11/2013). De leerlingen genoten zichtbaar en de senioren staken er heel wat van op.*

Overzicht artikels

Tabel 1 (p. 23) geeft een overzicht van de artikels die geselecteerd werden voor het onderzoek. De artikels kwamen uit het corpus van de meesterproef van Van Wynsberghe (2014) en zijn in bijlage 1 (cd-rom) raadpleegbaar. Voor het frame 'Onschuldig Slachtoffer' werden er drie artikels uit *Het Laatste Nieuws* geselecteerd, aangezien dat frame gemiddeld gezien het meeste in die krant teruggevonden werd. Voor het counterframe 'Held' werd er een artikel uit *De Standaard* geselecteerd en twee kortere artikels uit het regionaal nieuws van *Het Laatste Nieuws*.

Voor het frame 'Generatieconflict' werden er drie artikels van *De Standaard* geselecteerd, omdat gemiddeld gezien dat frame vooral in die krant voorkomt. Het 'Solidariteit'-frame kwam tot slot weinig in het corpus voor. Bovendien zijn het vooral korte artikels uit het lokale nieuws die een 'Solidariteit'-frame bevatten. Daarom heb ik vier artikels uit *Het Laatste Nieuws* geselecteerd.

Tabel 1: Artikels bij frames en counterframes

Frame		Counterframe	
Onschuldig slachtoffer		Held	
Verblinde bejaarde fietst onder trein	HLN, 01/10/2013	Englert en Higgs stelen de show	DS, 09/12/2013
Ze kozen weerloze slachtoffers	HLN, 24/12/2013	Bejaarden verjagen dieven	HLN, 03/04/2013
Dame (91) beroofd van al haar spaargeld	HLN, 19/11/2013	82-jarige vrouw bijt overvaller	HLN, 04/02/2013
Generatieconflict		Solidariteit	
Lagere pensioenbonus helpt vergrijzing betalen	DS, 12/07/2013	Nieuw stadsmagazine voor 65-plussers	HLN, 24/07/2013
Senioren eisen gratis openbaar vervoer	DS, 03/07/2013	Studenten bezorgen bejaarden leuke vakantie aan zee	HLN, 25/05/2013
Lijkstoet voor behoud begrafenispremie	DS, 09/07/2013	Kinderen ontdekken volksspelen met hun grootouders	HLN, 27/11/2013
		Generatietuin brengt jong en oud samen	HLN, 30/05/2013

Participanten

Hoewel er geen sluitende definitie voor de term ‘oudere’ is, noemt de Vlaamse overheid 60-jarigen ouderen. Volgens de federale overheid zijn 65-jarigen ouderen. (Vlaamse Ouderenraad) De vereiste minimumleeftijd voor de deelnemers van dit onderzoek was op 70 jaar vastgelegd. Op die leeftijd behoren de meesten namelijk niet meer tot de actieve werkende bevolking.

In totaal heb ik negentien 70-plussers geïnterviewd. De gegevens en de antwoorden van de eerste twee participanten werden echter niet in de resultaten opgenomen, aangezien het om een test ging. Met de overige participanten kwam ik via vrienden en familieleden in contact. De jongste van de participanten was 74 jaar, de oudste was 89 jaar. De gemiddelde leeftijd bedroeg 80 jaar. Negen van de zeventien respondenten zijn vrouwen.

Voorafgaand aan het interview vulden alle deelnemers een gegevensfiche in. Tabel 2 (p. 24) geeft een chronologische overzicht van die gegevens. Om de anonimiteit van de ouderen te garanderen, werden er fictieve namen gebruikt. De zeventien interviews gebeurden individueel. Alleen Peter werd door Olivia bijgestaan, omdat lezen en praten moeilijk voor hem waren.

Tabel 2: Overzicht gegevensfiches participanten

Deelnemer	Geslacht	Geboortejaar	Woonplaats	Burgerlijke stand	Hoogste opleiding
Anne	Vrouw	1941	Eppegem	Gehuwd	Hoger onderwijs
Bob	Man	1938	Eppegem	Gehuwd	Elektronica & sterktestroom
Cathérine	Vrouw	1937	Weerde	Gehuwd	Naaister
Daisy	Vrouw	1937	Hever	Gehuwd	Verpleegkunde
Erik	Man	1936	Hever	Gehuwd	Industrieel ingenieur
Fanny	Vrouw	1941	Humbeek	Gehuwd	Middelbaar onderwijs
Greta	Vrouw	1926	Vilvoorde	Weduwe	Hoger middelbaar
Hélène	Vrouw	1934	Weerde	Weduwe	Lager onderwijs
Irma	Vrouw	1941	Eppegem	Gehuwd	Lager middelbaar
Jos	Man	1938	Eppegem	Gehuwd	Industrieel ingenieur
Kris	Man	1935	Eppegem	Weduwnaar	Garagist
Louis	Man	1940	Eppegem	Gehuwd	Elektromechanica
Maria	Vrouw	1933	Eppegem	Gehuwd	Snit en naad
Norbert	Man	1934	Eppegem	Gehuwd	Avondlessen B2
Olivia	Vrouw	1928	Eppegem	Gehuwd	Lager onderwijs
Peter	Man	1928	Eppegem	Gehuwd	Lager middelbaar
Quinten	Man	1935	Eppegem	Gehuwd	Sierkunst

Diepte-interviews

Aan het begin van elk interview werd de bedoeling van het interview toegelicht. Aan elke participant werd uitgelegd dat er vier artikels aan hem of haar voorgelegd zouden worden en dat het interview ongeveer 30 minuten in beslag zou nemen. Er werd daarnaast ook gevraagd om op de artikels te reageren.

Vervolgens werd elk artikel om de beurt aan de individuele deelnemer voorgelegd. Aan de hand van een interviewgids werden er bij elk artikel vragen gesteld. Aangezien het in dit onderzoek om een semigestructureerd interview ging, zijn er vragen uit de interviewgids die niet gesteld werden of vragen die toegevoegd of geherformuleerd werden. Tijdens het vooronderzoek werd de interviewgids bij twee personen getest en vervolgens bijgesteld. De reacties van die proefpersonen werden niet in de resultaten opgenomen.

Tabel 3 (p. 25) geeft een overzicht van de artikels met het frame ‘Generatieconflict’ en het counterframe ‘Solidariteit’. Die artikels werden aan negen mensen voorgelegd. De naam van de respondent, de datum, de duur van het interview en de titels van de artikels staan in de tabel vermeld. In tabel 4 (p. 26) zijn de gegevens van de acht interviews bij het frame ‘Onschuldig Slachtoffer’ en het counterframe ‘Held’ opgelijst.

Tabel 3: Overzicht interviews Generatieconflict – Solidariteit

Deelnemer	Datum	Duur	Artikels frame	Artikels counterframe
Anne	26/02/'15	26'	'Senioren eisen gratis openbaar vervoer', 'Lagere pensioenbonus helpt vergrijzing betalen'	'Studenten bezorgen bejaarden leuke vakantie aan zee', 'Nieuw stadsmagazine voor 65-plussers'
Cathérine	02/03/'15	27'	'Senioren eisen gratis openbaar vervoer', 'Lijkstoet voor behoud van begrafenispremie'	'Kinderen ontdekken volksspelen met hun grootouders', 'Generatietuin brengt jong en oud samen'
Erik	04/03/'15	18'	'Senioren eisen gratis openbaar vervoer', 'Lagere pensioenbonus helpt vergrijzing betalen'	'Studenten bezorgen bejaarden leuke vakantie aan zee', 'Generatietuin brengt jong en oud samen'
Hélène	11/03/'15	35'	'Lijkstoet voor behoud van begrafenispremie', 'Senioren eisen gratis openbaar vervoer'	'Studenten bezorgen bejaarden leuke vakantie aan zee', 'Nieuw stadsmagazine voor 65-plussers'
Jos	11/03/'15	15'	'Lagere pensioenbonus helpt vergrijzing betalen', 'Lijkstoet voor behoud van begrafenispremie'	'Kinderen ontdekken volksspelen met hun grootouders', 'Generatietuin brengt jong en oud samen'
Louis	18/03/'15	37'	'Senioren eisen gratis openbaar vervoer', 'Lagere pensioenbonus helpt vergrijzing betalen'	'Nieuw stadsmagazine voor 65-plussers', 'Kinderen ontdekken volksspelen met hun grootouders'
Maria	18/03/'15	18'	'Lijkstoet voor behoud van begrafenispremie', 'Senioren eisen gratis openbaar vervoer'	'Studenten bezorgen bejaarden leuke vakantie aan zee', 'Generatietuin brengt jong en oud samen'
Olivia	25/03/'15	27'	'Lagere pensioenbonus helpt vergrijzing betalen', 'Lijkstoet voor behoud van begrafenispremie'	'Nieuw stadsmagazine voor 65-plussers', 'Kinderen ontdekken volksspelen met hun grootouders'
Quinten	27/03/'15	37'	'Lagere pensioenbonus helpt vergrijzing betalen', 'Lijkstoet voor behoud van begrafenispremie'	'Studenten bezorgen bejaarden leuke vakantie aan zee', 'Nieuw stadsmagazine voor 65-plussers'

Tabel 4: Overzicht interviews Onschuldig slachtoffer- Held

Deelnemer	Datum	Duur	Artikels frame	Artikels counterframe
Bob	26/02/'15	50	'Verblinde bejaarde fietst onder trein', 'Ze kozen weerloze slachtoffers'	'Bejaarden verjagen dieven', 'Englert en Higgs stelen de show'
Daisy	04/03/'15	30	'Dame (91) beroofd van al haar spaargeld', 'Verblinde bejaarde fietst onder trein'	'Bejaarden verjagen dieven', 'Englert en Higgs stelen de show'
Fanny	05/03/'15	26	'Ze kozen weerloze slachtoffers', 'Verblinde bejaarde fietst onder trein'	'Englert en Higgs stelen de show', '82-jarige bijt overvaller'
Greta	09/03/'15	38	'Ze kozen weerloze slachtoffers', 'Verblinde bejaarde fietst onder trein'	'Bejaarden verjagen dieven', '82-jarige bijt overvaller'
Irma	11/03/'15	22	'Dame (91) beroofd van al haar spaargeld', 'Verblinde bejaarde fietst onder trein'	'Englert en Higgs stelen de show', '82-jarige bijt overvaller'
Kris	17/03/'15	45	'Ze kozen weerloze slachtoffers', 'Dame (91) beroofd van al haar spaargeld',	'82-jarige bijt overvaller', 'Englert en Higgs stelen de show'
Norbert	18/03/'15	33	'Verblinde bejaarde fietst onder trein', 'Ze kozen weerloze slachtoffers'	'Bejaarden verjagen dieven', 'Englert en Higgs stelen de show'
Peter	25/03/'15	25	'Dame (91) beroofd van al haar spaargeld', 'Ze kozen weerloze slachtoffers'	'Bejaarden verjagen dieven', '82-jarige bijt overvaller'

Transcripties

Zoals vermeld, werden alle interviews met een dictafoon opgenomen. Vervolgens werden de opnames handmatig getranscribeerd. Zowel de vragen – die al dan niet in de interviewgids stonden – als de letterlijke antwoorden op de vragen schreef ik vervolgens uit. Ook spontane reacties werden getranscribeerd. De reacties van ouderen die niet ter zake deden, werden weggelaten. Het weggelaten deel werd met een beletselteken tussen twee haakjes aangeduid. Tussenwerpsels nam ik wel in de transcripties op en aarzelingen van de geïnterviewde duidde ik met het beletselteken aan. De integrale transcriptie is in bijlage 2 (cd-rom) terug te vinden.

Analyse

De analyse van het getranscribeerde materiaal verliep in twee stadia. In het eerste stadium werden reacties op het begrip 'bejaarde' apart geanalyseerd. Er werd daarbij ook bekeken of er in de reacties patronen te herkennen waren. Algemene reacties op de frames en counterframes werden daarnaast apart besproken en vervolgens in de tweede analyse gebruikt om meer achtergrond te krijgen bij de identiteit van de respondenten. Verder werd er in de eerste analyse per frame en counterframe een overzicht van de reacties gegeven, die vervolgens gegroepeerd werden. Zo werden de verschillende interpretaties opgelijst en werden ze vergeleken met de academische frame-interpretatie. Daarnaast werd er bekeken hoe de respondenten op de problematiserende en deproblematiserende frames in de artikels reageerden en of er terugkerende patronen in hun reacties te onderscheiden waren.

De tweede analyse gaat verder op de eerste. Aangezien er in de reacties van de respondenten patronen te herkennen waren, werden gelijkaardige patronen gegroepeerd. Per

<p>11. <i>Als ze mij bejaard noemen dat stoort me niet, omdat ik daar boven sta. Dat speelt geen rol. Volgens bepaalde mensen zal het mogen, anderen zijn erdoor gechoqueerd.</i> (Erik)</p> <p>12. <i>Persoonlijk doet mij dat niks hoor, maar ik denk dat sommige bejaarden die echt nog zo helder van geest zijn, die clever zijn, die een hoge positie gehad hebben vroeger. Dat die met dat woord minder goed omgaan.</i> (Daisy)</p>	<p>Woordkeuze</p>
--	-------------------

Geen van de respondenten kon definiëren wat het begrip ‘bejaarde’ precies inhield. Toch zijn er twee patronen in hun reacties te onderscheiden, namelijk: onduidelijke leeftijdsgrens en zelfperceptie. Sommige respondenten probeerden het begrip op basis van leeftijd af te bakenen, terwijl anderen vonden dat ‘bejaard zijn’ afhankelijk was van de zelfperceptie van een persoon.

Zin 1 tot en met 4 (tabel 5, p. 27) illustreren het eerste patroon. De leeftijdsgrenzen die Anne, Erik, Hélène en Bob aangaven verschilden van elkaar. Voor Anne zijn bejaarden mensen vanaf “80-85-90” jaar, terwijl Hélène mensen vanaf “70-80 jaar” bejaard vond. Bob voegde daaraan toe dat vijftigers soms al bejaard genoemd worden, maar dat hij hen nog als jonge mensen beschouwt. Volgens Erik staat er geen leeftijd op ‘bejaard zijn’. Uit die reacties blijkt dus dat het begrip ‘bejaarde’ moeilijk met leeftijdsgrenzen af te bakenen is.

Zin 5, 6 en 7 tonen aan dat zelfperceptie bij het definiëren van het begrip een rol speelt. Afhankelijk van hoe een persoon zich voelt, rekent hij zich al dan niet tot de bejaardengroep. Sommige respondenten gaven tijdens de interviews aan of ze al dan niet tot de bejaardengroep behoorden. Zo blijkt uit zin 5 dat Irma zich niet tot de bejaardengroep rekende. Anne (zin 1) beschouwt ouderen vanaf 80 als bejaarden, zelf is ze 74 dus rekent ze zichzelf niet tot de bejaardengroep. Hetzelfde geldt voor Fanny (zin 6). Bob, Kris en Greta (zin 8, 9 en 10) zijn de enigen die expliciet aangaven dat ze tot de groep behoren. Ze identificeerden zich met de ouderen in de artikels. Hélène vindt ouderen vanaf 70-80 jaar bejaard, zelf is ze 81 dus rekent ze zichzelf ook tot de bejaardengroep.

Er werd ook gepeild naar de meningen van de respondenten over het woord ‘bejaarde’. Daarbij kwam er naar voren dat de respondenten zich niet stoorden aan het woord. Toch gaven ze aan dat ze zich konden inbeelden dat er anderen zijn die dat begrip niet kunnen appreciëren. Erik en Daisy (zin 11 en 12) vonden het niet erg om bejaard genoemd te worden. Erik gaf daarbij als verklaring dat hij blijft wie hij is, of hij nu bejaard genoemd wordt of niet. Daisy dacht dat ouderen die een hoge positie gehad hebben, niet met die term geassocieerd willen worden. Doorheen de interviews gebruikten de respondenten zelf een aantal alternatieve termen voor ‘bejaarde’, namelijk: ‘gepensioneerden’, ‘oude(re) mensen’, ‘ouderen’ en ‘oudjes’.

Beoordeling frames en counterframes

Generatieconflict - solidariteit

Om te weten te komen hoe ouderen de frames en counterframes in de artikels interpreteerden, werd hun op het einde van het interview gevraagd om het meest positieve artikel te selecteren. Anne (‘Studenten bezorgen bejaarden leuke vakantie aan zee’), Cathérine (‘Generatietuin brengt jong en oud samen’), Erik (‘Generatietuin brengt jong en oud samen’), Hélène (‘Nieuw stadsmagazine voor 65-plussers’), Jos (‘Generatietuin brengt jong en oud samen’) en Louis (‘Nieuw stadsmagazine voor 65-plussers’) kozen voor een deproblematiserend artikel. Maria (‘Senioren eisen gratis openbaar vervoer’) en Olivia (‘Lagere pensioensbonus helpt vergrijzing betalen’) kozen voor een problematiserend artikel en Quinten maakte geen keuze.

Tabel 6: Reacties op frames en counterframes

1. *En dat zou dan eigenlijk een speciaal. Zo een speciaal kolom moeten zijn zo. En dan zou daar van bovenop moeten staan: 'Speciaal voor de ouderen.' Ja! (lacht) 'Speciaal voor de ouderen!' Ja! Ja dat vind ik wel. En dan dus allemaal die speciale dingen. Ik denk dat er veel mensen zouden gelukkig zijn. Hoo.. Awel, bijvoorbeeld. Over de pensioenen. Wa ge moet doen als ge... Gelijk als wij, gehandi... Allez, gehandicapt zijn we ni, maar we kunnen niet weg. Hoeveel euhm.. Diensten er zijn om ons te helpen! (Olivia)*
2. *Da wordt gelezen. En dan beginnen de mensen misschien een beetje na te denken. Over wat ze moeten doen voor hun ouders enzo. Dat ze zich niet moeten.. Van 'k zijn eweg en 'k moet er niet meer naar omkijken. Ja, want dat zal gelezen worden. In mijn opzicht, ik vind... In de krant ik lees dat altijd zo 'n dingen. (Cathérine)*
3. *Dat moet in de gazet, dat alle man dat weet! Dat moet in de gazet komen! Zoiets moet in de gazet dat alle man dat weet, dat ze dat niet achter ons gat doen zo. (Maria)*
4. *Ik vind dat zo moeilijk hé. Als ik zoiets lees hé, dan klap ik gewoon toe. Ja, wij lezen zelden een krant, wij kopen geen ook ni. En als we dan een lezen dan is dat toevallig van iemand euh.. Die zegt 'Moete ze ni lezen ofzo'.. Op die manier. Mijn wereld althans zit helemaal anders in elkaar, ik wil leven.. Ja. Leven, beleven. Euh en al wat van die.. Van die.. Wat de regering mee bezig is, dat is ook in ons belang maar.. Dat is verder van m'n bed. (Quinten)*
5. *Ja, ik vind dat goed, dat dat in de krant komt. En waarom zou dat in de krant niet mogen komen? Maar dan alle aspecten hé van het verouderen. Zowel het goede als het slechte natuurlijk. Want euh.. Het zal zo wel zijn dat er veel mensen van onze leeftijd... 86-87, wij zijn goed, wij kunnen nog vanalles doen, maar er zullen nog heel wat andere zijn, die het minder goed hebben. Die misschien ziek zijn, die misschien niks meer kunnen doen. Ja en ik vind, voor zo 'n mensen mogen ze wel wat meer doen, vind ik. (Olivia)*
6. *Op mij persoonlijk niks. Da's gewoon een feit, dat is zo. Nee, dat niet, het is eerder een kennisgeving eigenlijk. Ik neem daar geen standpunt in: positief of negatief, het zijn gewoon feitelijke zaken. (Jos)*
7. *Bwa, ik trek mij er niet zo veel meer van aan. Ik denk dat dat is omdat ik ouder aan het worden ben, ja. Dat is toch geen avance meer, nee. Moest ik nu jong zijn, dan is dat iets anders denk ik. Om uw mening daar beter over te geven. Maar nu, nee. Dat zegt mij niet veel meer. Want ik stoort mij daar dan in en dat is niet goed voor mijn bloeddruk en ik heb al een hoge bloeddruk.
- Maar u jaagt zich er wel een beetje in op?
Ja, echt waar. Ik kan mij daar wel in opjagen. (Hélène)*
8. *Wat ik van de media vind, is dat die niks positief zeggen. Objectief zijn, of dat dat nog gebeurt dat weet ik niet. Ik hoor elke morgen de krantencommentaar. 80% van de krantencommentaar is altijd negatief, Ik hou van positief en positieve berichten en die afbraaktechniek maakt bepaalde mensen op een bepaalde ouderdom neerslachtig. En dat is het gevaar. Ze zeggen allemaal: 'Waarom zijn de mensen overspannen?' Er zijn veel ouderlingen die ... Die overspannen geraken en een negatieve indruk hebben en dat is door de media. De media moeten positiever zijn. Ik ben een positieve hé! Dus ik niet. Maar ik weet, door mensen waarmee ik praat... Ik zit bijvoorbeeld in een groepering de KVLV. En als je bepaalde mensen van mijn ouderdom en zelfs jonger hoort, die zijn allemaal negatief. 'Ooh, wat gaan we...' Maar iets positief hoor ik minder. En dan de krantencommentaar, da's al helemaal om zot van te worden. Ik vind dat te negatief. Ik hou van positieve dingen. (Erik)*

Anne, die het artikel 'Studenten bezorgen bejaarden leuke vakantie aan zee' als positiefste artikel koos, merkte op dat ze daarover in het nieuws nog maar weinig gehoord had. Erik vond dat datzelfde artikel zeker in de krant mocht, want hij vond het "objectief en positief". Hij voegde daaraan toe dat hij liever niets negatiefs in de krant ziet staan. Erik vond het artikel 'Generatietuin brengt jong en oud samen' nog positiever. Cathérine vond dat de artikels met de counterframes "in grote letters" in de krant mogen. Olivia's (p.29, tabel 6, zin 1) reactie sloot daarbij aan. Zij stelde voor om aparte kolom met berichten voor ouderen in de krant op te nemen. Maria en Cathérine waren ervan overtuigd dat de artikels met de counterframes zeker gelezen worden. Volgens Cathérine (zin 2) hebben zulke artikels zelfs

een positief effect op de maatschappij. Voor Jos hoorden de artikels met de counterframes eerder op regionale pagina's thuis. Ook Louis vermoedde dat die artikels de voorpagina niet haalden.

Volgens Louis komen artikels over de problematiek rond de pensioenen en het openbaar vervoer vooral in het nieuws omdat het actuele problemen zijn. Cathérine zei dat ze zulke artikels leest en soms zelfs uitknipt om bij te houden en nog eens te lezen. Ook Maria vond dat artikels zoals 'Lijkstoet voor behoud van begrafenispremie' in de pers moeten komen, opdat iedereen op de hoogte zou zijn. Hélène viel haar bij. Toch waren er ook respondenten die artikels met het 'Generatieconflict'-frame liever niet lazen. Jos, bijvoorbeeld, zou alleen de kop lezen, omdat de inhoud hem niet aanspreekt. Quinten was tijdens het interview van de kaart toen hij de artikels met de problematiserende frames voorgelegd kreeg. In zin 4 (p. 29, tabel 6) licht hij toe waarom hij slechts zelden een krant leest. Na het interview probeerde hij uit te leggen dat hij de wereld anders bekijkt en niet bezig is met wat er in de actualiteit gebeurt. Hij is een tekenaar, een dromer en hij wil leven en beleven.

Olivia (zin 5) vond het niet erg dat artikels met problematiserende frames in de krant komen. Toch zei ze dat alle aspecten van het verouderen belicht moeten worden. Daarbij vermeldde ze ook dat er voor zieke ouderen meer gedaan moet worden. Op Jos (zin 6) hadden de artikels met de problematiserende frames, naar eigen zeggen, geen effect. Toch zei hij dat zulke conflicten bekend gemaakt moeten worden, omdat ze van maatschappelijk belang zijn. Hoewel Hélène (zin 7) tijdens het interview duidelijk haar mening uitte, zei ze ook dat ze zich niet veel aantrekt van wat er in de krant staat. Toch gaf ze toe dat ze zich dikwijls stoort aan wat er in het nieuws gezegd wordt. Erik (zin 8) vond het goed dat zulke artikels in de pers verschijnen, maar hij voegde eraan toe dat politiek getinte problemen beter binnenskamers blijven. Bovendien ervoer hij dat de media vooral negatief berichten. Hij vond het dan ook de schuld van de media dat sommige mensen neerslachtig zijn. Volgens Louis bevatten kranten bewust pessimistisch nieuws, omdat dat beter verkoopt. Quinten tot slot vond het spijtig dat vooral het negatieve nieuws in de kranten komt en dat het positieve nieuws pas op de tweede plaats komt.

Onschuldig Slachtoffer –Held

Ook bij deze interviews werd er aan de respondenten gevraagd welk artikel ze het positiefste vonden. De meeste respondenten kozen voor een artikel met een counterframe. Bob en Irma vonden 'Englert en Higgs stelen de show' het positiefste. Bob (p.30, tabel 7, zin 1) vond bovendien dat er vooral over vooruitgang geschreven moet worden en minder over overvallen. Fanny vond '82-jarige bijt overvaller' het positiefste. Norbert, Peter en Greta kozen voor 'Bejaarden verjagen dieven'. Greta zei daarbij dat het artikel oudere mensen aan het denken zet over hun veiligheid thuis. Alleen Kris koos voor 'Dame (91) beroofd van al haar spaargeld'. Daisy maakte geen keuze, omdat ze alle artikels belangrijk vond. Zij vond het nodig dat alle onderwerpen aan bod komen. De overige respondenten kozen dus voor een deproblematiserend artikel.

Tabel 7: Reacties op frames en counterframes

1. *Het beste, da's feitelijk geen goed artikel. 't Is allemaal over overvallen. Da's wel goed van de Nobelprijs. Da's wel interessant dat de mensen. Dat de mensen weten dat er vooruitgang is en al. Dat kan en dat kan. Ik vind dat ze beter zoiets als de Nobelprijs brengen. Dat er daar ene overvallen is dat ze daar enige woorden over zeggen, dat kan ik aannemen. Maar een artikel van 'k weet niet hoe en wat. Ze moeten meer over vooruitgang schrijven, verbeteringen op een straat of, daar moesten ze veel artikels over geven. (Bob, over counterframes)*

2. *De eerste artikels, dat de mensen bang zijn. Niet alleen de mensen op leeftijd, maar iedereen is een beetje. Dat is niet zo leuk en dat zouden we er een beetje moeten uithalen. Maar het laat er niet toe en ze werken het ook een beetje in de hand vind ik: alle nieuwsberichten op tv. Ze zouden eens met positieve zaken in het nieuws mogen komen. Er zijn ook zo veel mensen vanaf 65 die vrijwilligerswerk doen. Dat komt te weinig aan bod, 't is altijd ongelukken veroorzaakt en dan die leeftijd erachter. Daar heb ik het ook soms moeilijk mee. Want heb je 't op 't nieuws gezien? De rechter heeft die vrijgesproken hé. Iemand van 90 had een accident gedaan. Maar die rechter heeft hem gelijk gegeven. Die mens rijdt niet op de autostrade, alleen in 't dorp om wat boodschappen te doen. Ik vind, daar moeten ze rekening mee houden. Soms dan zie ik wel: 85 dan moet je met je auto niet meer in 't verkeer zijn. Maar dat is ook verkeerd, da's niet voor iedereen hetzelfde. Het is te veel wit-zwart. (Daisy over de beeldvorming rond ouderen)*
3. *Euh... Dat is een van de redenen waarvoor ik geen krant koop en geen lees. Het nieuws kijk ik met halve ogen. Want als het te gruwelijk wordt, nee daar kan ik niet meer tegen. Ik vind dat de maatschappij zo gruwelijk wordt en zo ... Allez, slecht eigenlijk. Dat... Dat ik het liever niet weet als... Want dat maakt me nog banger en dat wil ik niet. (Fanny over de negatieve berichtgeving rond ouderen)*
4. *Er zijn een heleboel oudere mensen die wel goed reageren en wel goede dingen doen. Jongelui.. Is ook niet altijd even goed. Ik weet het niet of het zo uitgesponnen in de kranten hoeft te staan, voor mij hoeft dat niet. (Irma over de beeldvorming rond ouderen)*
5. *Positieve berichten moeten niet méér in het nieuws. Maar ik vind, dat (negatief nieuws) mag ook niet té uitgebreid zijn. Dat mag ook niet .. Want op den duur heb je een krant dat je zegt: 'Wat heb ik hier vandaag al gelezen, niets anders dan miserie.' Dat mag wel, zoals nu dikwijls veel inbraken in de gemeente Zemst. Ik vind dat dus al genoeg om de mensen attent te maken. (Kris over de beeldvorming rond ouderen)*
6. *Dat geeft op een zeker moment misschien zelfvertrouwen aan de mensen die van hun leven ook nekeer bezoek krijgen hé. Da ze zeggen.. We moeten gene schrik hebben, want die ene heeft met haar sacoché aan 't slagen geweest. Da zou ons moe ook doen ze, met haar sacoché slagen! (Norbert over counterframes)*

Daisy, Greta, Kris en Norbert vermoedden dat artikels met het 'Onschuldig slachtoffer'-frame, zoals bepaald door Van Wynsberghe (2014), vooral in het nieuws komen. Daisy (zin 2) zei daarbij dat zulke artikels minder in de pers moeten komen. Ze ervoer dat ouderen vooral negatief voorgesteld worden en dat positieve berichten eerder zeldzaam zijn. Bovendien vond ze het erg dat leeftijden van de ouderen in die negatieve berichten worden vermeld. Daarmee creëert de pers, volgens haar, een stereotiep beeld van ouderen als onschuldige slachtoffers. Berichten over ouderen die overvallen worden, kunnen volgens Daisy sommige mensen angst inboezemen. Zij zelf werd niet bang van dat soort berichten. Ook volgens Fanny (zin 3) moeten er meer positieve berichten in de krant komen. Ze leest zelf geen krant, omdat ze bang wordt van de inhoud. Ze vond dat de maatschappij gruwelijk geworden is en gaf daarbij het voorbeeld van aanslagen op klaarlichte dag. Ze was bovendien teleurgesteld in het gerecht. Fanny vond dat er te veel toegelaten wordt en ze klaagde de straffeloosheid aan. Ze voelde zich, naar eigen zeggen, nergens meer veilig en ze had een alarmsysteem laten installeren, omdat er in de buurt ingebroken was. Ze zou zelf niet praten over inbraken en overvallen, want daarvan wordt ze alleen maar banger. Bob en Irma (zin 4) vonden dat zowel goed als slecht nieuws over ouderen in de krant moet komen. Irma zei daarbij dat ouderen ook goede dingen doen. Voor Kris (zin 5) moeten positieve berichten niet méér in de krant komen. Hij vond dat de berichten over ouderen die overvallen worden een waarschuwing zijn. Hij gaf bovendien aan dat hij niet bang werd door dat soort van berichtgeving. Toch zei hij dat er niet uitsluitend negatieve artikels in de krant mogen verschijnen. Norbert en Greta geloofden, net als Kris, dat de berichten met het 'Onschuldig Slachtoffer'-frame ouderen over zulke situaties doen nadenken. Norbert is er bovendien van overtuigd dat ook artikels met counterframes daarvoor kunnen zorgen.

Patronen in de reacties van de respondenten

Per frame en counterframe werd er bepaald hoe ouderen de artikels interpreteerden en hoe ze met de frames ‘Generatieconflict’ en ‘Onschuldig Slachtoffer’ en met de respectievelijke counterframes ‘Solidariteit’ en ‘Held’ omgingen. Daarnaast werd er gekeken of er patronen in hun reacties terugkeerden.

De respondenten interpreteerden het ‘Solidariteit’-frame positief. Ze gingen dus akkoord met de academische interpretatie van het counterframe, namelijk: in de maatschappij heerst er solidariteit tussen de generaties. De manier waarop ze het counterframe bevestigden, verschilde echter. Zo waren er voor het counterframe ‘Solidariteit’ drie patronen te onderscheiden, namelijk: het exclusief-, het inclusief- en het genuanceerd-patroon.

Het bijpassende ‘Generatieconflict’-frame interpreteerden de respondenten minder eenduidig. De respondenten keurden het frame af of ze stemden met het frame in. De manier waarop de respondenten de situatie problematiseerden of deproblematiseerden, was in patronen in te delen. Zo staaften ze de problematisering door voorbeelden van zichzelf of anderen te geven. Door tegenvoorbeelden van zichzelf of anderen te geven, keurden ze het problematiserende frame af. In totaal gaat het dus om vier patronen die de respondenten hanteerden.

Het counterframe ‘Held’ interpreteerden de respondenten op drie manieren, namelijk: bewondering voor de held en instemming met counterframe, genuanceerde bewondering voor de held en genuanceerd counterframe en tot slot genuanceerde bewondering voor de held en afkeuring van het counterframe. Sommige respondenten herkenden zichzelf in de helden uit de artikels of zagen de helden als voorbeeld voor zichzelf. Ze betrokken de situatie in de artikels dus op zichzelf. In het tweede type reactie identificeerden de respondenten zichzelf met de helden, maar andere ouderen niet. Tot slot keurden sommige respondenten het counterframe van de oudere als held af, doordat ze zichzelf niet met de helden uit de artikels identificeerden.

Tot slot werden er twee soorten reacties op het frame ‘Onschuldig Slachtoffer’ onderscheiden, namelijk: instemming met het frame en afkeuring van het frame. Er zijn vier patronen te herkennen in die respectievelijke reacties, namelijk:

- De respondenten die instemden met het frame leefden zich in de situatie van de ouderen uit de artikels in,
- De respondenten die instemden met het frame identificeerden zichzelf met de ouderen,
- De respondenten die het frame afkeurden, toonden aan dat er geen causaal verband was tussen de leeftijd van de personages en hun slachtoffersituatie,
- De respondenten die het frame afkeurden, identificeerden zichzelf niet met de ouderen uit de artikels.

Artikels met het counterframe ‘Solidariteit’

De negen respondenten kregen telkens willekeurig twee van de vier artikels met het counterframe ‘Solidariteit’ voorgelegd. Bij de artikels ‘Studenten bezorgen bejaarden leuke vakantie aan zee’, ‘Kinderen ontdekken volksspelen met hun grootouders en ‘Generatietuin brengt jong en oud samen’ vonden de respondenten het contact tussen de generaties unaniem positief. Ze vonden het solidaire beeld dat in de artikels gevormd werd realistisch, want ze gaven voorbeelden uit hun eigen leven of het leven van leeftijdgenoten. Hoewel de respondenten de solidariteit tussen generaties beaamden, reageerden ze verschillend op de initiatieven. Iedere respondent had een andere motivatie om het counterframe ‘Solidariteit’ te staven. In hun reacties zijn er drie patronen te herkennen, namelijk het ‘exclusief-patroon’, het ‘inclusief-patroon’ en het ‘genuanceerd-patroon’.

Tabel 8: Reacties op counterframe ‘Solidariteit’

<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Ik zou daar geen behoefte aan hebben. Ik persoonlijk hé, niet in 't algemeen. En waarom, omdat ik zeer goede kinderen heb die alles voor ons doen. Maar er zijn mensen die geen goeie relatie hebben met hun kinderen of met hun burens, wij hebben hele goede burens, (...) maar er zijn ook eenzame mensen. En voor eenzame mensen vind ik dat een prachtig initiatief. (Erik ‘Studenten bezorgen...’)</i> 2. <i>Ik vind dat goed, en wat ik ook vind dat ze moeten doen is dat ze jaarlijks met de kinderen naar de homes gaan. Met de ouderen dan om daar ook een paar spelletjes te doen en dat is dan ook therapie voor de oudere mensen Ik zou dat goed vinden euh.. Dat ze dat doen. Want die mensen ja... Dat zit daar een hele dag op hunder kamerke euh.. (Louis, ‘Kinderen ontdekken...’)</i> 3. <i>Ik kan dat allemaal zo niet meer meedoen. Als je zo 't een en 't ander mankeert, da's waar hoor. Ik kan niet zo goed de trap meer op. Ik heb met vanalles last. Ik kan dat niet meer meedoen met die jonge mensen, nee. Ik voel mij daar niet meer goed bij. Nee, ik kan er ook niet aan doen. Moest ik nu nog fit zijn enzo. Maar ik heb last met op de bus te stappen en af te stappen en.. Voor mij, ik kan dat niet meer doen. Maar voor de mensen die het nog kunnen vind ik dat wel goed. Maar voor mij zelf niet meer. (Hélène, ‘Studenten bezorgen...’)</i> 	<p>Exclusief</p>
<ol style="list-style-type: none"> 4. <i>Ouderen die dus hun kennis doorgeven aan hun kinderen. Hoe je dus een groentetuin opzet en groenten kweekt. Dat gebeurt minder en minder. Het is goed dat die kennis wordt doorgegeven. Als ze dat samen met ouderen kunnen doen die kinderen, voor beiden is dat interessant. Voldoening hebben ze ervan. (Jos, ‘Generatietuin’)</i> 5. <i>Ja, waarom niet? Dat zou ik wel.. Ik kan me dat wel voorstellen ja. (Jos, ‘Generatietuin’)</i> 6. <i>Ik heb geen computer en er zijn veel oude mensen die geen computer hebben. Waarvoor zouden ze dat voor ons niet op papier mogen zetten? Ja dat vind ik wel goed. Ja. Anders weten wij van niks. (Hélène, ‘Stadsmagazine’)</i> 7. <i>Ge doet andere dingetjes tegen da ge met oudjes bezig bent he. Als mijn kleinzoon hier is of met mijn nichtje ofzo dan. Ge zijt daar mee bezig, ge zijt actiever. Allez, 'k vind dat tof. Ik vind dat heel goed. En de kinderen vinden da ook super! (Cathérine, ‘Kinderen ontdekken...’)</i> 	<p>Inclusief</p>
<ol style="list-style-type: none"> 8. <i>Ik denk dat ik een boekje zou kiezen, maar mijn echtgenoot.. Ik denk dat die eerder naar internet gaan. (Olivia, ‘Nieuw stadsmagazine’)</i> 9. <i>Ik ken niet veel van de computer, maar mijne man die zit op de computer. Die doet de betalingen daarmee, alles zowat, uitprinten. Ja dat is goed, er zijn er ook veel die dat ni kennen op de computer he. Als 'k dat zo hoor bij de gepensioneerden. Die vrouwen, er kan geen een die met de computer werkt. (Anne, ‘Nieuw stadsmagazine’)</i> 10. <i>Ja, met studenten gaan ze toch geen zieke mensen meegeven. Toch nog mensen da nog een beetje kunnen wandelen en nog wat serieus antwoorden. Allez, ik vind dat met studenten. Dat ze toch geen zieke mensen gaan meegeven, dat... Allez, nog redelijke goeie. En dan heb je... Dan kun je tegen die jonge mannen klappen en dan hebde daar iet aan. Nekeer mee lachen en nekeer. (Maria ‘Studenten bezorgen..’)</i> 11. <i>Ik ben zelf geen .. Gene voor in de hof te werken, maar.. Ik zou er wel plezier in hebben dat... Ik zou er wel plezier in hebben van het af te zien zo, maar ik heb zelf geen groene vingers. (Maria, ‘Generatietuin’)</i> 	<p>Genuanceerd</p>

In het ‘exclusief-patroon’ vonden de respondenten de initiatieven vooral voordelig voor anderen. De respondenten rekenden zichzelf dus niet bij de ouderengroep in het artikel en

beschouwden zichzelf als *exclusief* van die groep. Zo zei Erik (p.33, tabel 8, zin 1) expliciet dat hij geen nood aan zulke vakanties heeft. Hij wees het counterframe voor zichzelf af. Louis (zin 2) geloofde dat initiatieven zoals de volksspelen goed zijn voor ouderen. In zijn verklaring sprak hij echter niet over zichzelf maar over ouderen in woonzorgcentra. Hij stelde voor dat kinderen op regelmatige basis bij “die mensen” op bezoek gaan. Hij toonde met andere woorden empathie voor de ouderengroep uit de artikels, maar rekende zichzelf niet tot die groep. Hij wees dus het counterframe voor zichzelf af. H  l  ne gaf (zin 3) aan dat zulke activiteiten voor haar onmogelijk geworden zijn. Ook zij wees met die uitspraak het counterframe voor zichzelf af.

In het ‘inclusief-patroon’ vonden de respondenten de initiatieven voordelig voor zichzelf en voor anderen. Jos (zin 4) zei dat hij merkt dat het contact tussen de generaties afneemt. Hij vond de initiatieven goed, omdat ouderen hun kennis aan hun kleinkinderen doorgeven. Volgens Jos is dat voor beiden interessant en halen ze er allebei voldoening uit. Hij zelf zou ook willen deelnemen (zin 5), wat uitwijst dat hij zich met de ouderen in het artikel met het counterframe identificeerde. H  l  ne (zin 6) vond het papieren stadsmagazine voor 65-plussers voordelig voor zichzelf en voor anderen. Cathérine (zin 7) toonde met een voorbeeld uit haar eigen leven aan dat het contact met jongeren ouderen actief houdt. Met die uitspraken bevestigden ze dat het counterframe ook voor hen geldig is. De drie respondenten rekenen zich dus tot de ouderengroep in die respectievelijke artikels.

In het ‘genuanceerd patroon’ gaven de respondenten aan dat het initiatief voordelig is voor zichzelf of voor anderen, maar ze nuanceerden de voordelen van het initiatief. Een van de artikels (‘Nieuw Stadsmagazine voor 65-plussers’) had het over een nieuw stadsmagazine voor 65-plussers. Het reguliere stadsmagazine zou alleen nog online raadpleegbaar worden, maar voor de oudere Antwerpenaren voorzag de stad nog een papieren versie. Van Wynsberghe (2014) beschouwde het artikel daarom als een uitdrukking van solidariteit tussen de generaties. Olivia (zin 8) en Anne (zin 9) zeiden dat ze zelf graag een papieren magazine zouden willen, maar ze gaven tegelijkertijd ook aan dat hun echtgenoten de online versie zouden raadplegen. Daarmee toonden ze aan dat ook 65-plussers met computers kunnen werken; voor die mensen is het initiatief dus minder van belang. Maria (zin 10) dacht dat het initiatief voordelig is voor anderen, op voorwaarde dat die mensen goed te been zijn. Zelf zou ze ook willen deelnemen aan zulke activiteiten (zin 11). De respondenten nuanceerden met die uitspraken het counterframe, maar wezen het niet af.

Artikels met het frame ‘Generatieconflict’

De interpretatie van het frame ‘Generatieconflict’ was niet eenduidig. De respondenten keurden de problematiserende artikels af (deproblemativering) of ze stemden met de problematiserende artikels in (problemativering). Er zijn patronen te onderscheiden in de manier waarop de respondenten de situatie deproblematiseerden of problematiseerden. Zo keurden de respondenten het frame af door tegenvoorbeelden van zichzelf of van anderen te geven. Ze stemden met het frame in door het probleem op zichzelf of anderen te betrekken.

Tabel 9: Reacties op frame ‘Generatieconflict’

<p>1. <i>Voor mij persoonlijk mogen ze het afschaffen. Want... Voor zoveel.. Dat we de bus.. Pakken. Voor mij mogen ze 't afschaffen.</i> (Maria, ‘Senioren eisen gratis openbaar vervoer’, exclusief van ouderen in het artikel)</p>	<p>Deproblemativering artikels, afkeuring frame</p>
<p>2. <i>Ik vind het een beetje overdreven om daarvoor in stoet naar de minister voor te trekken. Eigenlijk interesseert het me niet. Ik hoef er niet over te denken of ik daar akkoord mee ben of niet. Dat</i></p>	

<p><i>glijdt langs me heen, ik zou het niet eens lezen. (Jos, 'Lijkstoet voor behoud begrafenispremie')</i></p> <p>3. <i>Vergrijzing van de bevolking en dat moet betaald worden door de werkende bevolking. Minder werken, meer vergrijzing, ja dan geeft dat... Financiële problemen hé. Als dat moet gebeuren, dan ben ik daar voor. Dan ben ik daar voor want die kosten moeten ergens naartoe. Dat vind ik geen probleem. Dat is gewoon een feit, rekenkundige cijfers zijn dat. (Jos, 'Lagere pensioensbonus helpt vergrijzing betalen', exclusief van ouderen in het artikel)</i></p> <p>4. <i>Maar nee, dat is toch niet zo veel dat die moeten betalen? Als ik zo bij de gepensioneerden hoor, die vinden da ni te veel. En want die van Grimbergen, die rijdt met ons altijd mee, wij halen die altijd. 'k Zeg allez, dan gade moete betalen, die rijdt alle weken met de bus naar de markt. Ja zei ze, da's nu toch ni veel. Da's ni te veel. Da's dan toch niet zo erg da ge daarvoor moet betalen, vind ik. Als ge een taxi moet pakken, die moet ge ook betalen he! (Anne, 'Senioren eisen', voorbeeld van anderen)</i></p>	
<p>5. <i>En nu moet 'k betalen. Ik vind dat niet goed. Ze hebben lang de mensen gratis laten.. Maar nu moet ge €50 betalen voor een heel jaar hé. Awel, ik zal dan te voet gaan hé (lacht). (Cathérine, 'Senioren eisen', inclusief ouderen in het artikel)</i></p> <p>6. <i>Ik heb ook geen dik pensioen hoor. Ik moet ook niet stoefen. Want ik heb in 't nieuws gehoord... Van de homes, als je in een home gaat. Dat dat weeral opgeslagen is, dat gaat nogal een gang! Amai zeg, dat kan ik niet betalen met mijn pensioentje hé. Daarvoor moet ik een heel deel bijleggen hé. Ja, serieus gezegd. Dat vind ik wel wat overdreven. (Hélène, 'Senioren eisen', inclusief ouderen in het artikel)</i></p> <p>7. <i>Pas op, als je je pensioen hebt. En je leeft man-vrouw. Da's dan twee keer dat je met uw pensioentje moet betalen hé. En als je dikwijls de bus neemt, oké. Maar af en toe. (Cathérine, 'Senioren eisen')</i></p> <p>8. <i>En er zijn nog mensen die dat vinden dat dat heel veel is. Da's waar wat ze schrijven! "Oudere mensen moeten meer gestimuleerd worden om buiten te komen." Bij sommige mensen is dat zo. (Hélène, 'Senioren eisen')</i></p>	<p>Problematisering artikels, instemmen met frame, inclusief</p>
<p>9. <i>Voor ons 50 euro gaat dat maar voor sommige mensen gaat dat veel zijn. Dat gaat veel zijn, surtout als ze met twee zijn. Maar als ze dan moeten betalen, gaan er weer een deel euh.. Thuis blijven hé. En voor de oudere bevolking, 't is de enige dingen die nog te been zijn dat ze nog eens buiten komen, anders blijven ze gewoon een hele dag binnen zitten hé. (Louis, 'Senioren eisen')</i></p> <p>10. <i>Ik vind dat niet goed! Om de eenvoudige reden. Dat ze een leven lang daarvoor afdragen dus hé. Dus dat is toch, laat ons zeggen dat dat toch een schoon sommeke bijeen is. En waarom.. Waarom ja.. (Olivia, 'Lijkstoet')</i></p>	<p>Problematisering artikels, instemmen met frame</p>
<p>11. <i>Wat moeten we denken, veel kunnen we daar zelf niet aan veranderen hé. Veel kunnen wij daar zelf niet aan veranderen hé. Ze beslissen dat...(Louis, Lagere pensioensbonus)</i></p> <p>12. <i>Enfin ja. Als dat zo is, legt een mens zich daarbij neer, zo eenvoudig is da. (Olivia, Lijkstoet)</i></p>	<p>Neerleggen bij problematische situatie: deproblematisering</p>

<p>13. <i>Voor mij persoonlijk mogen ze het afschaffen. Maar mijn gedacht, dat ze de kinderen tot 18 of 20 jaar laten verniet rijden. Want ja. Voor de studenten moeten ze niet opslagen want het is al duur genoeg.</i> (Louis, 'senioren eisen')</p> <p>14. <i>Voor onze kinderen, die is in de 50 en aan het pensioensparen dus die zullen daar wel meer kopbrekerij van hebben dan ik op mijn 79 jaar.</i> (Erik, 'Lagere pensioensbonus')</p> <p>15. <i>Opzij leggen, maar nu is dat bijna niet meer mogelijk. Dat gaat gewoon ni voor jonge mensen. Die iets willen.. Die iets willen doen. Allez, de toekomst ziet er, in mijn geval, zo denk ik er over, niet rooskleurig uit.</i> (Quinten: 'Lagere pensioensbonus')</p>	<p>Generatieconflict weerlegd</p>
---	-----------------------------------

Als de respondenten het generatieconflict in het artikel afkeurden, deden ze dat met ofwel een voorbeeld van zichzelf, ofwel een voorbeeld van anderen. In het eerste geval hield dat in dat ze zichzelf niet bij de ouderengroep, zoals geschetst in het artikel, rekenden. Zij zelf waren dus 'exclusief' van de ouderengroep die het generatieconflict aanklaagde. De ouderengroep in het artikel problematiseerde de situatie, terwijl de respondenten dat voor zichzelf niet als een probleem beschouwden. Zo vond Maria (p.34, tabel 9, zin 1) het voor zichzelf geen probleem dat de regering het gratis busabonnement voor senioren afschaft. Ze kan de bus namelijk zelf niet meer nemen, omdat de trappen te hoog zijn. Bovendien was Maria er niet akkoord mee dat ouderen met een goed pensioen recht hebben op een gratis abonnement en de plaatsen van betalende jongeren op de bus innemen. De optocht tegen de afschaffing van de begrafenispremie liet Jos (zin 2) koud en hij vond de stoet bovendien overdreven. Jos merkte niets van een generatieconflict en identificeerde zich dus niet met de ouderen in de artikels. In een andere reactie (zin 3) zei Jos dat hij begrijpt dat de kosten van de vergrijzing opgevangen moeten worden. Anne (zin 4) deproblematiseerde op een andere manier. Zij haalde voorbeelden van andere mensen aan om de problematische situatie in het artikel te weerleggen. Volgens haar vinden ouderen het helemaal niet erg om voor de bus te betalen en is het ook niet te duur. Met de tegenreacties van Maria, Jos en Anne wordt het frame in de artikels afgewezen.

Sommige respondenten stemden in met het problematiserende frame in de artikels door het probleem op zichzelf te betrekken. Cathérine (zin 5) en Héléne (zin 6) vonden de probleemstelling in de artikels ook een probleem voor zichzelf en brachten dat expliciet ter sprake. Cathérine rijdt zelf nog met de wagen en heeft haar gratis busabonnement nog nooit gebruikt. Ze vond het niet eerlijk dat, als ze niet meer met de wagen kan rijden, ze voor de bus moet betalen, terwijl andere ouderen het gratis busabonnement wél hebben kunnen gebruiken. Héléne bracht op haar beurt ter sprake dat ze een klein pensioen heeft en daarom slachtoffer wordt van alle besparingen die de overheid doorvoert. Daarbij gaf ze het voorbeeld van de woonzorgcentra die duurder worden. Héléne dacht dat ze die kosten niet met haar pensioen zou kunnen dragen. Daarnaast problematiseerden beide dames de situatie voor andere ouderen (zin 7, 8). Zo zou het busabonnement te duur zijn voor koppels die de bus eerder uitzonderlijk nemen. Cathérine en Héléne zouden, als ze konden, mee protesteren tegen de maatregelen, maar uiteindelijk zouden ze wel betalen om de bus te nemen. Die uitspraken wijzen uit dat ze zich met de ouderen uit de artikels identificeerden.

Sommige respondenten die het frame voor zichzelf en voor anderen deproblematiseerden, nuanceerden hun mening door zich in de situatie van ouderen met een laag pensioen in te leven. Voor Louis (zin 9) was de afschaffing van het gratis busabonnement persoonlijk geen probleem, maar hij besefte dat de afschaffing ervan voor anderen moeilijk is. Zoals zin 9 illustreert, dacht hij dat het abonnement voor sommige ouderen onbetaalbaar is. Bovendien verwachtte hij dat ouderen, doordat ze moeten betalen, minder buiten zullen komen. Hij problematiseerde met andere woorden de situatie, maar dan voor andere ouderen. Ook Olivia

(zin 10) leefde zich in de situatie van andere ouderen in en vond de situatie in het artikel problematisch. Met haar reactie gaf ze aan dat ze de niet akkoord is met de gang van zaken. Ondanks de bevestiging van het problematiserende frame zouden de respondenten zelf geen actie ondernemen en zich bij de situatie neerleggen (zin 11 en 12). Op die manier deproblematiseerden ze het probleem alsnog.

Een laatste constante in de reacties van de respondenten was de solidariteit die ze tegenover jongere generaties toonden. Niemand van de respondenten maakte, zoals in de artikels, verwijten tegenover jongere generaties. Integendeel, ze ontkrachtten de probleemstelling en toonden zich solidair tegenover jongeren. Zin 13 tot 15 illustreren die vaststelling. Louis (zin 13) vond dat jongeren gerust gratis met de bus mogen rijden. Erik en Quinten (zin 14 en 15) maken, zich zorgen over de toekomst van hun kinderen.

Artikels met het counterframe 'Held'

De artikels met het 'Held'-counterframe gaan over ouderen die zich tegen dieven of overvallers verzetten ('Bejaarden verjagen dieven' en '82-jarige vrouw bijt overvaller') en Englert en Higgs die de Nobelprijs voor de fysica winnen ('Englert en Higgs stelen de show'). De acht respondenten reageerden op verschillende manieren op die artikels. Anders dan bij het counterframe 'Solidariteit', stemden ze niet allemaal met het counterframe in. Op basis van de analyse zijn er drie reacties te onderscheiden, namelijk: bewondering voor de held en instemming met counterframe, genuanceerde bewondering voor de held en genuanceerd counterframe en tot slot genuanceerde bewondering voor de held en afkeuring van het counterframe.

Tabel 10: Reacties op counterframe 'Held'

<p>1. <i>Ik vind het moedige mensen hé. Voor in verweer te gaan hé. En God weet, de ouderdom van die mannen dat daar binnen stonden.</i> (Norbert, 'Bejaarden verjagen dieven')</p> <p>2. <i>Dat is toch wel een applaus waard vind ik wel. Toch wel. Want hoeveel jonge mensen zijn er die nog geen vijf minuten kunnen voor de vuist spreken? Misschien hebben ze 't wel op voorhand wel een beetje bedacht en opgeschreven.</i> (Daisy, over de speech 'Englert en Higgs stelen de show')</p> <p>3. <i>Ja, op die ouderdom! Euh... Vereerd worden met de dingen.. Dat wilt wel iets zeggen hé.</i> (Norbert, Englert en Higgs stelen de show')</p> <p>4. <i>Ik vind dat wel, ik vind dat een kranige vrouw. Je moet je niet alles laten welgevallen hé. Als je nog iets kan doen, moet je 't doen, vind ik. Kranige dame vind ik ook ja.</i> (Irma, '82-jarige vrouw bijt overvaller')</p>	<p>Bewondering voor held(in), instemming met counterframe</p>
<p>5. <i>Als ge natuurlijk weerslaat en doet. Maar als ge te veel weerstand biedt, kunde zelf 't slachtoffer van zijn he. Als ge denkt da ge ze meester kunt is 't goed, maar anders zedde beter da ge uw kop in de grond en ni meer bougeren, zo weinig mogelijk. Dan denken ze da je daar toch ligt he.</i> (Bob, 'Bejaarden verjagen dieven')</p> <p>6. <i>Ja, zo zouden er meer mensen mogen zijn, vind ik. Maar het is niet iedereen gegeven om op die leeftijd nog zo clever te zijn. Vind ik.</i> (Daisy, 'Englert en Higgs stelen de show')</p>	<p>Genuanceerde bewondering voor held(in), genuanceerd counterframe</p>
<p>7. <i>Ik zal geen klappen moeten uitslagen denk ik. Als er 2 mannen voorstaan en je ziet zo'n handje... Da's onbegonnen werk hé. ...-Als oudere vrouw en dan zo klein en fijn. Dan zo'n mannen.. Nee, dat is onbegonnen werk hé.</i> (Greta, 'Bejaarden verjagen dieven')</p> <p>8. <i>Ja, en nog 84. Als ge 84 zijt. Wa zijt ge tegen ne jonge kerel? Ge</i></p>	<p>Genuanceerde bewondering voor held(in), afkeuring met counterframe</p>

moogt nog redelijk goed zijn, maar wat zijt ge nog. Tegen jonge mensen die..? Daarbij als ze tegen ons een duw geven.. Dan blijfde liggen, da's zeker da. Ja. Ja, da's. Het beste is zien da ge zo veel mogelijk die mensen kunt buiten houden, dat is 't. (Peter, 'Bejaarden verjagen dieven')

9. *Ja, daarvoor moet je ook de moed hebben om daar naartoe te gaan hé. Daar zou ik de moeite niet meer voor kunnen... Nee! Oh nee! Nee! Nee! Nee! Je moet daarvoor.. Mensen die daarvoor geïnteresseerd zijn misschien wel hé. Nee, ik zou niet... Dat zou ik zeker niet doen. Op zo'n ouderdom en tussen zo'n massa. Allez, ik zou dat nooit niet doen. Zo simpel is het. Da's 't enige dat ik daarop kan antwoorden. Ik vind het ja... De toespraak tot daartoe nog, maar... Ik vind dat toch op die ouderdom moet je toch niet. En dan tussen die jonge jeugd. En je weet wat, ze duwen u misschien van hier naar ginder en naar daar. En je wordt er misschien bestolen of weet ik wat. (Kris over de 80-jarige Zweed die voor de 60ste naar de lezing ging, 'Englert en Higgs stelen de show')*

Bij het lezen van het artikel uitten sommige van de respondenten hun bewondering voor de 'held' of 'heldin' in het artikel (p.37, tabel 10, zin 1-3). Norbert vond de mensen in het artikel ('Bejaarden verjagen dieven') moedig en vond de prestatie van Englert en Higgs op hun ouderdom opmerkelijk. Daisy vond de verdienste van Englert en Higgs een applaus waard. Ze gaf bovendien aan dat ze zelf, als ze zich zou voorbereiden, ook nog een toespraak zou kunnen houden. Ze identificeerde zich met andere woorden met Englert en Higgs. Irma beschouwde de 82-jarige vrouw die zich bij een overval verzette als een voorbeeld voor zichzelf en voor anderen (zin 4). Daisy en Irma betrokken met andere woorden de situatie in de artikels op zichzelf. Die uitspraken tonen aan dat de respondenten de personages in de artikels bewonderden. Daarmee stemden ze in met het counterframe van de oudere als held.

Het counterframe werd echter ook genuanceerd. Hoewel Bob beweerde dat hij zich, zoals de helden uit de artikels, bij een overval zou verzetten, besepte hij ook dat hij dan net het slachtoffer kan worden (zin 5). Ook Daisy nuanceerde het counterframe in het artikel over Higgs en Englert (zin 6) door te zeggen dat niet iedereen zo "clever" is. Bob en Irma vergeleken de situatie van de helden met hun eigen situatie en de situatie van andere ouderen. Ze identificeerden zichzelf met de helden uit de artikels, maar vonden dat andere ouderen niet voldeden aan de heldenstatus.

Tot slot waren er een aantal respondenten die zich niet met het de personages in de artikels identificeerden. Door een tegenvoorbeeld van zichzelf of anderen te geven, zwakten ze het counterframe van de held af. Greta gaf bijvoorbeeld aan dat ze zelf geen weerstand tegen overvallers zou kunnen bieden, omdat ze een oude vrouw is (zin 7). Toch had ze bewondering voor de helden uit de artikels. Zo vond ze de 82-jarige vrouw die haar overvaller gebeten heeft moedig. Ook Peter keurde het counterframe van de held af. Hij geloofde niet dat een 80-jarige nog veel verzet kan bieden (zin 8). Hij gaf aan dat als hij een duw krijgt, ook meteen op de grond zou liggen. In het artikel over Higgs en Englert werd een tachtigjarige man vermeld die voor de zestigste keer naar de uitreiking kwam. Kris (zin 9) gaf aan dat zulke lezingen niets voor hem zouden zijn. Bovendien vond hij het niet wijs om op die leeftijd nog naar zulke evenementen te gaan. Hij veronderstelde dat ouderen dan door de massa weggedrukt worden en misschien zelfs bestolen worden. Ook Bob zag het niet zitten om nog naar zulke evenementen te gaan. De respondenten zwakten met die uitspraken het counterframe dus af.

Tijdens het interview werd er ook gevraagd naar wat de respondenten van de leeftijdsvermelding van de personages vonden. De respondenten vonden de

leeftijdvermelding bij de counterframes positief. Alleen Greta vond dat de leeftijd medelijden opwekte (p.39, tabel 11, zin 1). Andere respondenten vonden het goed dat de oudere generatie positief in het nieuws komt (zin 2, 3). Volgens Daisy en Fanny toont dat aan dat ouderen nog tot heel wat in staat zijn. Norbert (zin 4) dacht bovendien dat zulke artikels meer zelfvertrouwen aan ouderen geven en hen aanzetten om ook weerstand te bieden, zoals de overvallen vrouw in het artikel. Ook Daisy (zin 5) dacht dat de artikels goed zijn voor het zelfbeeld en het gemoed van ouderen.

Tabel 11: Reacties op leeftijdvermelding bij counterframes

<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Dat wekt meer compassie op dat ze ouder is. Moest u dat doen, dat zou voor u ook... Maar natuurlijk, omdat een oudere mens minder weerbaar is, zullen ze... Klinkt dat wel wat anders hé. (Greta, '82-jarige vrouw bij overvaller')</i> 2. <i>Ja hier wel. In dit geval wel, omdat dat positief overkomt. Ten opzichte van de oudere generatie, dat komt positief over. Dat vind ik wel. Ja, da's weer een reden... Als ge dit artikel leest. Dat 80-jarigen toch nog tot veel in staat zijn als hun brein goed is en de opleidingen. Dat ze nog wel goed kunnen nadenken. Sommigen hé. (Daisy, 'Englert en Higgs stelen de show')</i> 3. <i>Bwa, dat mag vind ik, want dat toont aan de mensen dat je op oudere leeftijd ook nog iets kunt betekenen en dat je nog iets kunt verwezenlijken. Ja, dat vind ik wel. Daar sta ik volledig achter. (Fanny, 'Englert en Higgs stelen de show')</i> 4. <i>Dat mag hé, dat mag. Dat geeft op een zeker moment misschien zelfvertrouwen aan de mensen die van hun leven ook nekeer bezoek krijgen hé. Da ze zeggen.. We moeten gene schrik hebben, want die ene heeft met haar sacoché aan 't slagen geweest. (Norbert, 'Bejaarden verjagen dieven')</i> 5. <i>Ik vind dat iets opbeurend. Als bejaarden dat lezen, allez ik gebruik nu ook dat woord natuurlijk, euh... Dat ze niet moeten denken dat ze afgeschreven zijn. (Daisy, 'Englert en Higgs stelen de show')</i>
--

Artikels met het frame 'Onschuldig slachtoffer'

Het frame van de oudere als een onschuldig slachtoffer werd twee keer aan de respondenten voorgelegd. De personages in drie van de artikels werden overvallen en konden geen weerstand bieden. Het vierde artikel ging over een oudere vrouw die door de zoon verblind werd en daardoor een gesloten spoorwegovergang overstak. De manier waarop de respondenten reageerden is ook daarbij in verschillende patronen in te delen.

Sommige respondenten stemden met het 'Onschuldig slachtoffer'-frame in door zich in de situatie van het slachtoffer in te leven. Daarbij werd de leeftijd en de fysieke toestand van de personages in de artikels dikwijls als verklaring aangehaald. Irma, Kris en Fanny (p. 40, tabel 12, zin 1-3) voelden mee met de slachtoffers en besloten dat iemand van die leeftijd weinig verzet tegen overvallers kan bieden. Fanny zei bijvoorbeeld dat mensen van die leeftijd geen kracht meer hebben. Daarnaast schreef Irma (zin 4) het ongeval aan de spoorwegovergang aan de leeftijd van het slachtoffer toe. Volgens haar reageren oudere mensen trager of onjuist op dergelijke situaties. Ze veralgemeende de situatie van de vrouw in het artikel naar de situatie van alle ouderen en stemde daardoor met het frame van ouderen als 'onschuldige slachtoffers' in. Andere respondenten stemden met het problematiserende frame in door zichzelf met de ouderen in de artikels te identificeren. Norbert (zin 5) vermeldde zijn leeftijd en die van zijn echtgenote en gaf toe dat ook zij niet in staat zouden zijn om zich te verzetten. Ook Greta zei (zin 6) dat ze niet veel weerstand zou kunnen bieden.

Zoals zin 7 tot 14 aantonen, waren er ook respondenten die het problematiserende frame afkeurden. Zo zei Daisy (zin 7) dat de leeftijd van de verblinde vrouw niets met het ongeval te maken heeft. Jonge mensen kunnen, volgens haar, ook onoplettend zijn. Bovendien was ze

ervan overtuigd dat zulke berichten de beeldvorming rond ouderen negatief beïnvloeden. Ook Fanny (zin 8) was ervan overtuigd dat het ongeval niet aan de leeftijd van het slachtoffer toe te schrijven is. Zij zag de laagstaande zon als voornaamste oorzaak van het ongeval. Volgens Norbert (zin 9) was de vrouw gewoon verstrooid. Irma en Bob dachten dan weer aan zelfdoding. Uit de bovenstaande uitspraken van Daisy, Fanny, Norbert, Irma en Bob blijkt dat de respondenten de leeftijd van het slachtoffer niet als oorzaak van het ongeval zien.

In sommige gevallen gaven de respondenten aan dat ze zelf niet zo gemakkelijk slachtoffer zouden worden. Irma (zin 10) geloofde niet dat ze op haar leeftijd (74) zelf een dergelijk ongeval zou meemaken. Ze liet echter uitschijnen dat dat op latere leeftijd misschien wel mogelijk is. Peter (zin 11), Greta (zin 12) nemen hun voorzorgen, opdat ze geen slachtoffer worden zoals de ouderen in de artikels. Als er 's avonds iemand aanbelt, zijn Peter (zin 11) en Greta (zin 12) voorzichtig. Irma (zin 13) en Bob (zin 14) gingen nog een stap verder en zeiden dat ze verzet zouden bieden als ze overvallen zouden worden. De respondenten identificeerden zich dus niet met de ouderen in de artikels met de frames en keurden daardoor het frame af.

Tabel 12: Reacties op counterframe 'Onschuldig slachtoffer'

<ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Ja, 91. Laf hé, vind ik, oude mensen overvallen, maar daar zit dikwijls geld in. Daar moet je zijn en die kun je aan waarschijnlijk, mensen van 91... (Irma, 'Dame (91) beroofd')</i> 2. <i>Ja, da's 't gemakkelijkste. Die kunde 't beste overmeesteren. Da's.. Mensen zijn minder flexibel, minder.. (Kris over ouderen, 'Ze kozen weerloze slachtoffers')</i> 3. <i>Die mensen kunnen niet meer hé, volgens mij toch niet. Dat zijn echt al uitzonderingen die nog zo oud worden. Maar volgens mij hebben die menskes toch geen kracht meer om terug te slagen. Ja.. (Fanny, 'Ze kozen weerloze slachtoffers' over dame 101)</i> 4. <i>Die willen dat niet zijn, maar door hun leeftijd zijn ze soms niet zo vlug reagerend, of niet juist reagerend. De leeftijd zit daar wel voor iets tussen denk ik. Ik weet niet, ik ken die vrouw niet dus ik weet het ook niet helemaal zeker. Maar ik denk dat. Het zou kunnen.. (Irma, 'Verblinde bejaarde')</i> 	<p>Instemming frame, inlevingsvermogen</p>
<ol style="list-style-type: none"> 5. <i>Ik ben er 81 en ons ma wordt 82. Verzet u maar hé zeg! Da gaat ni... (Norbert, 'Ze kozen weerloze')</i> 6. <i>Ik denk dat je als oudere niet veel weerstand moet of kunt bieden. Als er hier een struise kerel zelfs in de dag zou binnenkomen en die geeft mij een duw. Op een seconde lig je er hé! (Greta, 'Ze kozen weerloze slachtoffers')</i> 	<p>Instemming frame, zelfidentificatie</p>
<ol style="list-style-type: none"> 7. <i>Je hebt ook jonge mensen die onoplettend zijn, verblind door de zon. Ik vind dat bij elk ongeval nu niet uitsluitend de leeftijd vermeld moet worden. Dat is zo met andere gevallen ook: 'Oh het is een bejaarde van zo veel die een ongeluk veroorzaakt heeft!' Maar dat is altijd niet zo correct. (Daisy, 'Verblinde bejaarde fietst onder trein')</i> 8. <i>Dat kan alle leeftijden overkomen hé. Ik denk niet dat dat bejaarde mensen alleen zijn. Ja, ik zeg het, volgens mij kan dat iedereen overkomen. Met zo 'n laagstaande zon is het wel gevaarlijk rijden hé. (Fanny, 'Verblinde bejaarde')</i> 9. <i>Ja, je kunt al verstrooid zijn hé. Je kunt al nekeer. Niet meer dan dat de zon in uw ogen schijnt. Ge hebt dat soms als de zon in de rode lichten.. Allez in de lichten schijnt, van de verkeerstekens. Da ge soms zegt: 'Is 't nu rood of is 't nu groen?' En zo dat kan wel</i> 	<p>Frame afgekeurd, geen causaal verband met leeftijd</p>

<i>zijn da ge zo ja... verrast zijt hé. (Norbert, 'Verblinde bejaarde')</i>	
<p>10. <i>Niet zo gauw denk ik nee, dan zou ik wel erg verstrooid moeten zijn.. Nu nog niet hoor. Als ik 77 jaar ben misschien, maar nu niet hoor. (Irma, 'Verblinde bejaarde fietst onder trein')</i></p> <p>11. <i>Nee! Nee weet ge! Ik zou eerst eens kijken. Bah ja, ge kunt altijd vragen wie dat het is hé. En als ge die dan ni herkent ja dan moete ni open doen hé. Nee, daarbij, als ge vraagt wie 't is. Ge moet toch weten wie.. Ge moet zo 'n beetje.. 'k Zeg het, is altijd dikwijls toeval bij hé. Een mens in een rolstoel. (Peter, 'Ze kozen weerloze slachtoffers')</i></p> <p>12. <i>Oh dan doe ik niet meer open! Euh.. Nee, dan doe ik niet meer open. En als ik euh... Dan trek ik euh.. Als de kinderen komen, die roepen ofzo. En anders dan trek ik de gordijn opzij en dan doe ik .. Maar open, 's avonds niet... Als het donker is doe ik niet meer open. En als ze blijven bellen dan ga ik naar boven en dan trek ik de rolluik omhoog en dan kijk ik door de venster wie er door de deur staat. (Greta, 'Ze kozen weerloze slachtoffers')</i></p> <p>13. <i>Ja... Euhm, ik denk dat ik toch wel eerder zou ingegrepen, maar ik ben geen 91 jaar hé. Maar als het mij overkomen zou, dan zou ik toch wel eerder ingrijpen. Ze zouden bij mij niet in de badkamer komen hoor. (Irma, 'Dame (91) beroofd')</i></p> <p>14. <i>Ah nee zeker, en terwijl ze mij aan het vastmaken zijn bijten ook nog. Als ze een beetje te dicht komen, zijn ze hun oren kwijt. Al zou 'k bijten dat er mijn tanden uit zijn! Hij heeft geprobeerd om hem te behelpen hé. (Bob, 'Ze kozen weerloze slachtoffers')</i></p>	<p>Frame afgekeurd, geen zelfidentificatie</p>

Verwerkingspatronen volgens persoonlijke kenmerken

Uit de eerste analyse bleek dat er een verschillende soorten reacties tijdens de interviews opdoken. Sommige respondenten deproblematiseerden bijvoorbeeld het frame 'Generatieconflict', terwijl anderen het beaamden. Alle respondenten beaamden het 'Solidariteit'-frame, maar wel op drie verschillende manieren. De individuele reacties op de frames en counterframes werden bij elkaar gelegd om per respondent te bepalen welk algemeen beeld ze over de frames en counterframes hadden. Op basis van het algemene overheersende beeld kreeg elke respondent een identiteit toegewezen. Voor de categorie 'relatie tussen ouderen en andere generaties' werden er drie identiteiten vastgelegd, namelijk: 'De Optimist', 'De Goede Burger' en 'De Brave Protesteerder'. Voor de categorie 'de positie en de rol van ouderen in de samenleving' werden er vier identiteiten opgesteld, namelijk: 'Held', 'Moralist', 'Genuanceerd Onschuldig Slachtoffer' en 'Onschuldig Slachtoffer'.

Per identiteit werd er bovendien bekeken welke determinanten het verwerkingsproces van ouderen mogelijk beïnvloedden. De determinanten die in dit onderzoek gebruikt werden, zijn de persoonlijke kenmerken (leeftijd, geslacht, burgerlijke stand, opleiding) van de respondenten en de voorkeur van de respondenten voor het meest positieve voorgelegde artikel.

Relatie tussen ouderen en andere generaties: Solidariteit - Generatieconflict

De negen respondenten stemden allemaal met het counterframe 'Solidariteit' in. Dat wil zeggen dat de respondenten ervoeren dat er solidariteit in de maatschappij heerst. Bovendien deden alle respondenten beroep op de solidariteit tussen generaties. Zo kon Erik op de hulp van zijn kinderen rekenen en ging Hélène met een groep gepensioneerd naar Duistland. Daartegenover stond het problematiserende frame van het generatieconflict. Hoewel de respondenten unaniem met het counterframe instemden, waren hun reacties bij het 'Generatieconflict'-frame verschillend. Op basis van de reacties van de respondenten

construeerde ik een identiteitscontinuüm met drie identiteiten, namelijk: de ‘Optimist’, de ‘Goede Burger’ en de ‘Brave Protesteerder’. Tabel 13 (p.44) verduidelijkt welke respondenten aan welke identiteit beantwoordden. Daarbij werd de respectievelijke identiteit van de respondent met een voorbeeld gemotiveerd.

De Optimist

Voor de Optimist primeert solidariteit tussen generaties. Hij doet beroep op die solidariteit en deproblematiseert of ontwijkt het generatieconflict doorheen de artikels. Over het algemeen is het individu optimistisch over het contact tussen de generaties.

Tot deze identiteit behoren de respondenten Erik, Jos en Quinten. Erik en Jos selecteerden ‘Generatutuin brengt jong en oud samen’ als positiefste artikel. Quinten maakte geen keuze. De leeftijden van de drie hoogopgeleide respondenten zijn respectievelijk 79, 77 en 80. Erik en Jos waren vroeger industrieel ingenieur en Quinten werkte als sierkunstenaar in een drukkerij. Ze relativeerden de problemen met het busabonnement, de pensioensbonus en de begrafenispremie (p.44, tabel 13).

Erik was er bijvoorbeeld van overtuigd dat de meeste ouderen zonder problemen een busabonnement kunnen betalen en ouderen met een laag pensioen een extra vergoeding zouden krijgen. Erik juichte solidaire initiatieven als de generatietuin toe en doet zelf ook een beroep op zijn kinderen. Hij ervoer het contact tussen de generaties dus als iets positiefs. Jos relativeerde de betoging tegen de afschaffing van de begrafenispremie. Hij zag de besparingsmaatregelen die de regering neemt als een noodzaak voor de financiële gezondheid van het land. Hij zou zelf deelnemen aan solidaire initiatieven zoals de generatietuin. Ook hij beschouwde het intergenerationeel contact als iets positiefs en relativeerde het conflict. Tot slot toonde Quinten zich solidair met de jongere generaties. Zo geeft hij graag geld aan zijn kleinkinderen. Quinten voelde zich slecht bij het lezen van de protestacties van de ouderen in de artikels. Hij legde uit dat zijn wereld anders in elkaar zit. Hij is lid van ziekenzorg en de gepensioneerdenvond en zet zich voor andere mensen in. Hij vond het belangrijker om solidair te zijn met elkaar dan alles in conflict te trekken. Ook hij wordt dus ingedeeld bij de identiteit ‘Optimist’.

De Goede Burger

Anne en Maria (p.44, tabel 13) worden bij de identiteit ‘Goede Burger’ ingedeeld. Ze keurden allebei de solidaire initiatieven tussen de generaties goed. Over het generatieconflict waren hun meningen gematigd. Anne en Maria relativeerden de protestactie rond het gratis busabonnement, maar vonden de actie van de ouderen over de begrafenispremie gegrond. Ze problematiseerden dus sommige problemen uit de artikels, maar relativeerden andere en benadrukten de solidariteit tussen generaties. Uiteindelijk waren ze beiden bereid om een inspanning te leveren uit solidariteit met de generaties. Daarmee wilden ze zo veel mogelijk conflictueuze situaties vermijden. Zo zei Maria (p.44, tabel 13) dat protesteren niets uithaalt, want dat de regering uiteindelijk toch beslist. Anne (p.44, tabel 13) was op haar beurt bereid om voor het busabonnement te betalen. Ze legden zich dus neer bij het beleid en zijn als het ware ‘Goede Burgers’. Als positiefste artikel koos Anne ‘Studenten bezorgen bejaarden leuke vakantie aan zee’, terwijl Maria voor het problematiserende artikel ‘Senioren eisen gratis openbaar vervoer’ koos.

De Brave Protesteerder

Tot slot werden Cathérine, Hélène, Olivia en Louis bij de identiteit ‘Brave Protesteerder’ ingedeeld. De individuen met die identiteit gingen niet akkoord met de maatregelen en beaamden daarmee het generatieconflict grotendeels. Toch zouden ze uiteindelijk wel

toegeven en het generatieconflict doorprikken. De drie vrouwen zijn respectievelijk 78, 81 en 87 jaar. Louis is 75. H  l  ne is een weduwe, Cathérine en Olivia hebben een zorgbehoevende echtgenoot. Het is mogelijk dat de vrouwen mondiger zijn door hun leeftijd en thuissituatie. Als positiefste artikel kozen H  l  ne en Louis het artikel ‘Nieuw stadsmagazine voor 65-plussers’. Cathérine vond het artikel over de generatietuin het positiefste en Olivia koos een artikel met een problematiserend frame: ‘Lagere pensioenbonus helpt vergrijzing betalen’.

De vier stemden gedeeltelijk met het frame generatieconflict in. Zo vond Olivia de situatie in het artikel ‘Lijkstoet voor behoud van begrafenispremie’ oneerlijk (p.34, tabel 9, zin 10). Louis zei (p.44, tabel 13) op zijn beurt dat hij de afschaffing van het busabonnement en de lagere pensioensbonus oneerlijk vindt, maar dat protesteren toch niets verandert. Ook Olivia verzoende zich uiteindelijk, uit machteloosheid, met de afschaffing van de begrafenispremie, maar ze ging er niet mee akkoord. H  l  ne en Cathérine houden langer voet bij stuk. Zo zeiden ze dat ze, als ze konden, mee zouden gaan betogen. Tegelijkertijd staken ze de hand naar andere generaties uit. Zo ging Cathérine niet akkoord met de volgende uitspraak van een van de ouderen in de artikels: “Ik begrijp dat er niet te diep in de zakken van de studenten mag worden getast, maar dat moet niet ten koste van de oudere bevolking gaan.” Cathérine vond dat het ene niets met het andere te maken had en dat kinderen niet m  er hoeven te betalen. Uiteindelijk legden de Brave Protesteerdere zich bij de situatie neer, ook al gingen ze niet volledig akkoord.

Tabel 13: Identiteit per respondent

Identiteit	Respondent	Voorbeeld uit corpus
De Optimist	Erik	<i>Persoonlijk vind ik dat mensen die een normaal pensioen hebben, dat die toch wel een bus kunnen betalen. En voor bepaalde mensen met een laag inkomen of een randinkomen, dat die dus een vergoeding krijgen voor met de bus te rijden.</i> (Senioren eisen gratis openbaar vervoer)
De Optimist	Jos	<i>Ik vind het een beetje overdreven om daarvoor in stoet naar de minister voor te trekken. (Lijktstoet voor behoud begrafenispremie)</i>
De Optimist	Quinten	<i>De mensen die vroeger gespaard hebben, zullen wel iets hebben zeker hé. We geven dus euh.. Aan de mensen die het nodig. De kleinkinderen en zo. (Lagere pensioensbonus)</i>
De Goede Burger	Maria	<i>Maar ze doen hun goesting. Wij moeten toch meedansen zoals zijle. Akkoord of niet akkoord, moeten wij toch meedansen. (Lijktstoet voor behoud begrafenispremie)</i>
De Goede Burger	Anne	<i>Ja, daar ben ik bereid voor om te betalen. Ja. En nu hebben we nog een gratise hé, dat zal voor de volgende keer zijn, ik weet het ni. (Senioren eisen gratis openbaar vervoer)</i>
De Brave Protesteerder	Louis	<i>Nee! Dat brengt toch niets op. Ze doen toch hun goesting. (Senioren eisen)</i>
De Brave Protesteerder	Olivia	<i>Enfin ja. Als dat zo is, legt een mens zich daarbij neer, zo eenvoudig is da. (Lijktstoet)</i>
De Brave Protesteerder	Hélène	<i>Langs een kant willen ze besparen en langs de andere kant.... Allez ja, wij kunnen er toch niets aan veranderen ze. Die mannen doen toch hun goesting. Ja, ik ben daar van tijd ook kwaad op. Allez, ik kan daar niks aan doen natuurlijk, maar ... (Lijktstoet)</i>
De Brave Protesteerder	Cathérine	<i>Ah ja, ik zal wel moeten betalen als 'k ooit de bus moet nemen hé. (Senioren eisen)</i>

De positie en de rol van ouderen in de samenleving: Held – Onschuldig slachtoffer

Er vielen een aantal patronen te herkennen in de manier waarop de negen respondenten op de artikels met het frame 'Onschuldig Slachtoffer' en het counterframe 'Held' reageerden. Die patronen konden aan vier identiteiten gekoppeld worden. Het identiteitencontinuüm varieerde van de identiteit van de 'Held' tot de identiteit van het 'Onschuldig Slachtoffer'. Tabel 14 (p.48) illustreert welke respondenten aan welke identiteit beantwoorden. Daarbij werd de respectievelijke identiteit van de persoon met een voorbeeld uit het interviewcorpus gestaafd.

Held

Bob en Irma (p.48, tabel 14) bevinden zich op de linkerpool van het identiteitscontinuüm en beaamden in hun reacties het counterframe van de 'Held'. Uit hun reacties valt op te maken dat ze zichzelf niet met het stereotype van de oudere als onschuldig slachtoffer identificeerden. Bob identificeerde zich sterk met de helden uit de artikels. Zo zei hij (p.48, tabel 14) dat hij overvallers te lijf zou gaan, net als de bejaarden in het artikel 'Bejaarden verjagen dieven'. Verder vergeleek hij zichzelf met Englert en Higgs, want hij is zelf ook nog

actief met elektrische schakelingen bezig. Bob identificeerde zichzelf niet met de onschuldige slachtoffers uit de artikels en zei dat hij zich stevig zou verzetten. Hij vermeldde daarbij wel dat er andere ouderen zijn die minder in staat zijn om zich te verzetten. Ook Irma beseftte dat ouderen sneller slachtoffer van ongevallen en diefstallen worden. Toch identificeerde ze zich absoluut niet met de slachtoffers in de artikels. Zij zou sneller ingrijpen als iemand haar probeerde te beroven en ze zei dat ze voldoende oplet in het verkeer om ongevallen te vermijden. Over de aanwezigheid van de tachtigjarige Zweed zei ze dat ze dat niet uitzonderlijk voor die leeftijd vond (p.48, tabel 14).

Bob (77) en Irma (74) behoorden tot drie jongste respondenten van het onderzoek. Waarschijnlijk identificeerden ze zich meer met de helden uit de artikels, omdat ze zich zelf nog jong en fysiek in orde voelen. Bij het duiden van het begrip 'bejaarde' gaf Bob namelijk al aan dat bejaarden voor hem mensen tussen tachtig en negentig zijn (p.27, tabel 5, zin 4). Volgens zijn definitie behoorde hij zelf dus nog niet tot de bejaardengroep, hoewel hij nadien zei dat mensen vanaf 76 'aan het laatste van de afgrond' zitten (p.27, tabel 5, zin 7). Irma veronderstelde dat mensen vanaf 60 bejaard genoemd worden, maar ze zei expliciet dat zij zich nog niet bejaard voelt (p.27, tabel 5, zin 5). Beide respondenten kozen 'Englert en Higgs stelen de show' als het positiefste artikel. Bovendien waren ze het erover eens dat er zowel goed als slechte nieuws over ouderen moet verschijnen.

Moralist

Daisy en Fanny (p.48, tabel 14) behoren tot de Moralisten. Zij zagen elke persoon als een apart individu met eigen vermogens. Volgens hen kunnen ouderen niet over één kam geschoren worden. Ze zijn tegen clichématig karakteriseren en willen een correcte voorstelling van ouderen. Zij vinden het een morele verplichting om ouderen als aparte individuen met eigen capaciteiten voor te stellen. Stereotypes rond ouderen zijn volgens hen immoreel, maar ook te optimistische veralgemeningen zijn incorrect.

Daisy identificeerde zich niet met het frame van het onschuldig slachtoffer. Ze gaf aan dat ze haar voorzorgen neemt door bijvoorbeeld 's avonds laat de deur niet meer te openen. Daarnaast zei ze expliciet dat jonge mensen ook overvallen kunnen worden of in een ongeval terecht kunnen komen. Fanny's reactie sloot daar grotendeels bij aan. Ze identificeerde zich niet met het frame van de oudere als onschuldig slachtoffer, omdat ze haar voorzorgen neemt. Ze begreep wel dat er ouderen zijn die zich niet kunnen verweren of minder oplettend zijn, maar ze bewonderde ook de helden in de artikels. Daisy herkende zichzelf in sommigen van de helden, maar zei daarbij, zoals blijkt uit het voorbeeld in tabel 14 (p.48), ook dat niet iedereen op die leeftijd nog in staat is tot zulke prestaties. Ook Fanny had bewondering voor de 82-jarige vrouw die haar overvaller gebeten had (p. 48 tabel 14). Beide dames nuanceerden met andere woorden zowel het frame van het onschuldig slachtoffer als het counterframe van de held.

Het is mogelijk dat de leeftijd en de ingesteldheid van beide respondenten hun reacties bepaalden. Fanny (74) was de jongste respondent van het onderzoek en Daisy's leeftijd (77) was lager dan het gemiddelde van het onderzoek. Ze behoorden dus tot de jongere mensen van de respondentengroep. Bovendien gaven Fanny (p.27, tabel 5, zin 6) en Daisy aan dat het begrip 'bejaarde' afhankelijk is van persoon tot persoon. Daarbij zei Daisy dat mensen niet te veel met leeftijd bezig moeten zijn en dat de pers op haar beurt ouderen niet alleen negatief mag voorstellen (p.29, tabel 6, zin 2). Als positiefste artikel koos Fanny '82-jarige bijt overvaller'. Daisy wilde geen enkel artikel uitkiezen, omdat ze vond dat alle artikels aan bod moeten komen. Beide dames onderstreepten het belang van positiviteit in het leven en in de pers.

Genuanceerd onschuldig slachtoffer

Norbert en Greta (p.48, tabel 14) hellen meer naar de rechterzijde van het continuüm over, maar uit hun reacties viel af te leiden dat ze niet helemaal tot de identiteit van Onschuldig Slachtoffer behoren. Als reactie op het problematiserende frame beaamde Norbert dat ouderen het bij een overval moeilijk hebben om zich te verzetten. Ook hij zelf zou het daar moeilijk mee hebben, beweerde hij. Toch nam hij zijn voorzorgen om geen slachtoffer te worden (p.48, tabel 14). Tegelijkertijd bewonderde hij de helden in de artikels met het counterframe. Met die twee laatste reacties werd het ‘Onschuldig Slachtoffer’-frame genuanceerd. Greta identificeerde zich met het problematiserende frame. Zo zei ze dat ze machteloos is als ze haar op straat overvallen. Ze zei er wel bij dat ze haar voorzorgen neemt. Zo is ze extra voorzichtig als ze de straat oversteekt. Daarmee ontcrachtte ze gedeeltelijk de zelfidentificatie met het problematiserende frame. Ze ontcrachtte het frame ook nog op een tweede manier. Ze zei (p.48, tabel 14) dat ook jongere mensen slachtoffer kunnen worden en daarmee doorprikte ze het causaal verband dat door het frame geïnsinueerd werd. Bij het counterframe zei ze dat ze de helden uit de artikels bewondert, maar dat ze zich zelf niet zou kunnen verzetten.

Greta (89) was de oudste respondent van het onderzoek en ook Norbert was ouder dan de gemiddelde leeftijd. Ze behoorden dus tot het oudere deel van de respondentengroep en hun leeftijd kan bepalend zijn voor hun reacties. Greta was daarenboven weduwe en rekende zichzelf tot de bejaardengroep (p.27, tabel 5, zin 8). Norbert ging akkoord met het artikel om mensen van 77 bejaard te noemen. Daarmee rekende hij zichzelf ook tot die groep. Hun ideeën over ‘bejaard zijn’ en hun thuissituatie kunnen hun reacties beïnvloeden. Beide respondenten kozen ‘Bejaarden verjagen dieven’ als positiefste artikel en ze vermoedden dat de artikels met het problematiserend frame frequenter in de pers voorkomen.

Onschuldig slachtoffer

De laatste identiteit valt met het frame ‘Onschuldig Slachtoffer’ samen. Peter en Kris stemden in met het problematiserend frame door zich in te leven in de situatie van de slachtoffers en nadrukkelijk op de zwakke positie van ouderen te wijzen. Peter keurde het counterframe van de held af (p. 37, tabel 10, zin 8) en beweerde dat ook hij zich, net zoals de ouderen in de problematiserende artikels, niet kan verzetten als hij overvallen zou worden. Peter nuanceerde zijn slachtofferrol echter door te zeggen dat hij voorzorgsmaatregelen neemt. Aangezien zijn argumenten om het problematiserend frame af te keuren zwakker waren dan de argumenten van Greta en Norbert, werd Peter tot de ‘Slachtoffer’-identiteit gerekend. Zo zei hij (tabel 14) expliciet dat ouderen zich niet kunnen verzetten bij een overval, omdat hun lichaam te oud is en hijzelf voelde dat hij achteruit gaat in zijn bewegingen. Kris tot slot nam ook zijn voorzorgen om geen slachtoffer te worden, maar hij bevestigde het frame door zich in de situatie van de ouderen uit de artikels in te leven. Hij was ervan overtuigd dat ouderen van 80 zich niet meer kunnen verzetten en dat ze makkelijk slachtoffer worden. De voorbeeldzin in tabel 14 (p.48) illustreert die vaststelling. Kris ontcracht bovendien het counterframe door zichzelf niet met de helden uit de artikels te identificeren. Zo vindt hij het een slecht idee om als oudere naar bijeenkomsten zoals de Nobelprijs te gaan (p.37, tabel 10, zin 9). Daarenboven zegt hij dat ouderen meestal van hun kinderen afhankelijk zijn.

Peter (87) was een van de oudste respondenten van het onderzoek. Misschien verklaart dat waarom hij zich niet met de helden uit de counterframeartikels identificeerde. De leeftijd van Kris (80) kwam overeen met de gemiddelde leeftijd van het onderzoek. Kris gaf daarbij wel aan dat hij zichzelf tot de ouderencategorie rekent (p. 27, tabel 5, zin 9). Hij was bovendien weduenaar. Ook die elementen kunnen bepalend zijn voor de reacties van de respondent. Peter koos als positiefste artikel het deproblematiserende artikel ‘Bejaarden verjagen dieven’.

Kris koos daarentegen het problematiserend artikel 'Dame (91) beroofd van al haar spaargeld'.

Tabel 14: Identiteit per respondent

Identiteit	Respondent	Voorbeeld uit het corpus
Held	Bob	<i>Hier binnen staan? Die zou er niet goed van zijn! Als 'k de kans krijg, in de schuif een mes pakken en ik draai die met de punten en draai die zo. (Bejaarden verjagen dieven)</i>
Held	Irma	<i>Er is iemand die voor de 60ste keer komt luisteren. Ja, ik denk als je daar eenmaal graag naartoe gaat, ik denk als je dan nog geestelijk goed bent dat dat .. leeftijd niet zo belangrijk is. Nee, dat vind ik niet bijzonder. Sommige mensen zijn nog flink als ze 80 jaar zijn hé. (Englert en Higgs stelen de show)</i>
Moralist	Daisy	<i>Ja, dat is heel goed als je nog krachtig en sterk bent. Maar voor hetzelfde geld, dat zijn waarschijnlijk stoere mannen met veel kracht. Voor hetzelfde loopt dat niet goed af. Ik zou anders reageren. (...) Ik zou trachten kalm te blijven en ik zou spontaan zeggen: 'Als ge komt voor goud, daar staat het kistje met goud se.' (Bejaarden verjagen dieven)</i>
Moralist	Fanny	<i>Een heldin zou ik niet zeggen, maar iemand die zich kan verdedigen en dat vind ik wel nodig. Zeker in deze tijd. (82-jarige vrouw bij overvaller)</i>
Genuanceerd Onschuldig Slachtoffer	Norbert	<i>Als ze vanachter kloppen en we verwachten niemand niet, dan doe ik 't licht in brand en dan zie ik door de glazen deur voor te zien wie er staat hé vanachter hé. Da ge kunt zien wie er staat hé! (Ze kozen weerloze slachtoffers)</i>
Genuanceerd Onschuldig slachtoffer	Greta	<i>Je kunt al eens verstrooid zijn, denk ik... Een jonge mens kan ook verstrooid zijn en ergens overstappen waar er een auto afkomt. Maar allez, ik denk nu bij oudere mensen zoals ik. (...) Of als ik hier oversteek, zal ik goed naar de twee kanten zien. Allez ja, het kan u toch gebeuren ze. Een minuut onachtzaam en het is gebeurd. (Verblinde bejaarde)</i>
Onschuldig Slachtoffer	Peter	<i>Als ge al zo oud zijt, wa kunde dan nog doen? Roepen? Maar voor de rest.. Uw lichaam wilt toch ni meer mee als ge zo oud zijt. Ah nee. We voelen nu al.. We voelen nu al dat dat we achteruit gaan in onze bewegingen dus... (Ze kozen weerloze slachtoffers)</i>
Onschuldig Slachtoffer	Kris	<i>Kan niet zoiets hé... Dat is eigenlijk ja.. Dat is een gemakkelijk doelwit hé voor die twee mannen. Dat is... Zo'n mens van 80.. Ah ja, zeg hé. Wat kun je daar nog tegen doen? (Ze kozen weerloze slachtoffers)</i>

6. Discussie

De beeldvorming rond ouderen is niet altijd even positief. Zo toonden Martin, Williams en O'Neill (2009) aan dat ouderen in Britse krantenartikels meestal als ongewenst en minderwaardig afgeschilderd worden. Ook Fealy et al. (2006) stelden vast dat Ierse kranten ouderen negatief voorstelden. In de Vlaamse pers zijn ouderen ondervertegenwoordigd (Van den Berghe et al., 2013). Van Wynsberghe (2014) stelde bovendien vast dat in *De Standaard* en in *Het Laatste Nieuws* vooral problematiserende frames gehanteerd werden. Van Gorp (2013) onderscheidde voordien, op basis van een inductieve frameanalyse, vijf frames en zes counterframes in de Vlaamse berichtgeving. Het 'Onschuldige Slachtoffer'-frame en het 'Generatieconflict'-frame kwamen volgens Van Wynsberghe (2014) het frequentst in de berichtgeving voor. Artikels met het 'Onschuldige Slachtoffer'-frame stellen ouderen als slachtoffers voor die beschermd moeten worden omdat ze passief, zwak en naïef zijn. Artikels met het 'Generatieconflict'-frame leggen de nadruk op de gespannen relatie tussen de generaties (Van Gorp, 2013). De bijhorende deproblematiserende counterframes - 'Held/Reddende Engel' en 'Solidariteit' - kwamen minder in Vlaamse kranten voor, bleek uit de analyse van Van Wynsberghe (2014). In artikels met het counterframe 'Held' zijn ouderen zelfredzaam. Bij het counterframe 'Solidariteit' ligt de nadruk op de goede en vriendschappelijke relatie tussen jong en oud (Van Gorp, 2013). Volgens Reese (2007) worden de frames gedeeld in het algemene maatschappijbeeld. Concreet wil dat dus zeggen dat de maatschappij ouderen doorgaans als onschuldige slachtoffers ziet en de relatie tussen jong en oud als conflictueus ervaart. Het onderzoek van Cuddy, Norton en Fiske (2005) bevestigde die theorie. De studenten uit het experiment beoordeelden aan aantal teksten over ouderen. De studenten oordeelden daarbij dat alle ouderen in de voorgelegde teksten incompetent waren. Hoe incompetenter de oudere, hoe warmer ze zijn persoonlijkheid inschatte. Daarmee bevestigden ze de vaste sociale structuur die ze standaard van ouderen in hun hoofd hebben. Een gevolg van die stereotiepe verwachtingen is bijvoorbeeld het gebruik van paternalistisch taalgebruik tegenover ouderen. (Ryan, in Harwood, 2007, p.75) Ouderen die met stereotypes en leeftijdsdiscriminatie geconfronteerd werden en zich met die stereotypes identificeerden, scoorden slechter op geheugentests (Westerhof, 2010). Bovendien voelden ouderen zich eenzamer, afhankelijker van anderen en in een slechtere gezondheidstoestand na het lezen van een tekst met negatieve stereotypes over ouderen (Coudin en Alexopoulos, 2010).

Aangezien de beeldvorming rond ouderen in Vlaamse kranten stereotypes behelst, hebben die artikels ook een effect op de lezers. In deze scriptie werd er gefocust op de effecten van de frames ('Generatieconflict' en 'Onschuldig Slachtoffer') en counterframes ('Solidariteit' en 'Held') in de artikels over ouderen. Via diepte-interviews met zeventien ouderen werd er bekeken hoe de respondenten de frames en counterframes interpreteerden, welke patronen bij het verwerkingsproces terugkeerden en welke determinanten het verwerkingsproces beïnvloedden. De resultaten kunnen belangrijk zijn voor de toekomstige beeldvorming van ouderen in de media.

De eerste vier onderzoeksvragen kunnen met de eerste analyse beantwoord worden. Zo interpreteerden de respondenten van het onderzoek de artikels met het counterframe 'Solidariteit' unaniem als positief. Ze vonden het deproblematiserende counterframe in de artikels realistisch, want ze staafden het frame met voorbeelden van zichzelf of anderen. De academische frame-interpretatie en daadwerkelijke interpretatie van de respondenten kwamen dus grotendeels overeen. Toch gingen de respondenten anders met het deproblematiserende frame 'Solidariteit' om. In hun reacties zijn er drie patronen te herkennen. Sommigen identificeerden zich met de ouderen uit de artikels ('inclusief'-patroon) en zouden zelf

deelnemen aan solidaire initiatieven zoals in de artikels. Anderen vonden de initiatieven uit de artikels niets voor hen, maar wel voor anderen ('exclusief'-patroon). Zo zei Louis dat vooral ouderen in woonzorgcentra nood hebben aan zulke activiteiten, maar hij zelf niet. Hij rekende zichzelf dus niet tot de ouderengroep uit de artikels, maar leeftijdsgenoten in woonzorgcentra wel. Uit het onderzoek van Pinquart bleek al dat de perceptie van ouderen over zichzelf positiever is dan de perceptie over hun leeftijdsgenoten (2002). Ook Van Gorp (2013) schatte in dat sommige ouderen zichzelf niet tot het stereotiepe beeld van 'de oudere' rekenen, maar sommige anderen wel. Tot slot was er het 'genuanceerd'-patroon waarbij de respondenten benadrukten dat sommige ouderen - waaronder zij zelf - een beroep zouden doen op de solidaire initiatieven, maar andere ouderen niet.

Over de interpretatie van het bijhorende 'Generatieconflict'-frame was er minder eensgezindheid. Zo zijn er respondenten die de situatie deproblematiseerden of problematiseerden. Sommige respondenten (Maria, Jos) keurden het problematiserende frame af door tegenvoorbeelden van zichzelf te geven. Daarin zit het eerste patroon. Anne keurde het problematiserende frame af door voorbeelden van anderen te geven, wat tot een tweede patroon leidt. De respondenten vonden het generatieconflict dat in de artikels aangekaart werd niet plausibel voor zichzelf of voor leeftijdsgenoten. Ze identificeerden zich niet met de ouderen in de artikels en ze beweerden dat ook andere ouderen niet zo zwaar aan de problematische situaties in de artikels tillen. Ze vonden de conflictsituatie in de artikels met andere woorden overdreven. Andere respondenten (Hélène, Cathérine, Olivia, Louis) stemden net met de problematiserende frames in. Daarin waren opnieuw twee patronen te onderscheiden, namelijk: het frame afkeuren met voorbeelden uit hun eigen leven of met voorbeelden uit het leven van leeftijdsgenoten. Hélène en Cathérine vonden de problematische situaties uit de artikels ook problematisch voor zichzelf. Zo zou Cathérine zich, net als de ouderen uit de artikels, verzetten tegen de nieuwe maatregelen. Olivia en Louis leefden zich eerder in de situatie van andere ouderen in en deproblematiseerden de situatie op die manier. Uiteindelijk legden Hélène, Cathérine, Olivia en Louis zich wel bij de problematische situatie neer en deproblematiseerden ze de situatie alsnog. De respondenten schoven bovendien de schuld niet op de jongere generaties af, terwijl in de artikels jong en oud wel lijnrecht tegenover elkaar gezet werden. Integendeel, de respondenten maakten zich zorgen over het welzijn van de jongere generaties. Van een generatieconflict was hier dus, vanuit het standpunt van de respondenten, geen sprake. Het was eerder een conflict met de beleidsmakers. De academische frame-interpretatie en daadwerkelijke interpretatie van de respondenten kwamen dus slechts gedeeltelijk overeen, want de meeste respondenten keurden de problematisering meteen af.

In de artikels met het counterframe 'Held' bewonderden de respondenten de helden of hadden ze een genuanceerde bewondering voor hen. De respondenten stemden met het counterframe in doordat ze zichzelf in de helden herkenden. Die zelfidentificatie is het eerste patroon dat onderscheiden kon worden. Bij een genuanceerde bewondering voor de held of heldin uit het artikel, werd het counterframe zelf ook genuanceerd. Dat wil zeggen dat de respondenten zichzelf en sommige andere ouderen in de helden uit de artikels herkenden, maar andere ouderen helemaal niet. Dat soort van reactie vormde een tweede patroon. De genuanceerde bewondering kan ook leiden tot het afkeuren van het counterframe, waarbij de respondenten zichzelf of andere ouderen niet in de helden uit de artikels herkenden. Het onderzoek van Fung et al. (2014) wees al uit dat overdreven positieve voorstellingen als ongeloofwaardig gepercipieerd kunnen worden. Van Gorp (2013) voorspelde daarnaast dat ouderen die zich identificeren met ouderen in deproblematiserende artikels, hun eigen situatie slechter beoordelen. Daarbij zei Van Gorp dat een genuanceerd beeld voor ouderen in problematische situaties ongeloofwaardiger overkomt. De actie van de 'held' of 'heldin' in het artikel werd

dus niet automatisch als iets positiefs en realistisch ervaren. De interpretatie van de respondenten valt dus niet volledig samen met de academische frame-interpretatie.

Tot slot stemden de respondenten in met het frame ‘Onschuldig Slachtoffer’ of keurden ze het af. Sommige van de respondenten leefden zich in de situatie van de ouderen uit de artikels in en keurden op die manier het frame goed. Daarin zat het eerste patroon. Zo zag Irma de leeftijd van het slachtoffer bij het spoorwegongeval als belangrijkste oorzaak. De reacties van Norbert, Daisy en Irma (p.37, tabel 10, zin 1-4) lieten uitschijnen dat ouderen door hun leeftijd gemakkelijker slachtoffer worden. Anderen stemden in met het problematiserende frame door zichzelf met de ouderen uit de artikels te identificeren. Daarin zat het tweede patroon. Zo gaf Greta aan dat ze direct op de grond zou liggen, als zij een duw zou krijgen. Nog anderen identificeerden zich net niet met de ouderen in de artikels, daarin zit het vierde patroon. Zo zei Bob dat hij zijn aanvallers te lijf zou gaan. Op die manier keurden de respondenten het problematiserende frame af. Tot slot waren er nog de respondenten die het frame afkeurden door het causaal verband tussen de leeftijd van de ouderen en het probleem zelf te weerleggen. Zo zei Daisy dat niet alleen oudere mensen slachtoffer kunnen worden. De interpretatie van de respondenten valt dus niet volledig samen met de academische interpretatie.

Vanuit de bovenstaande patronen werden er bepaalde identiteiten afgeleid om op die manier de laatste onderzoeksvraag en de hypothesen te beantwoorden. Voor de relatie tussen de generaties liep het continuüm van de ‘Optimist’, langs de ‘Goede Burger’ tot de ‘Brave Protesteerder’.

Erik, Jos en Quinten behoorden tot de eerste identiteit op het continuüm. Erik gaf expliciet aan dat hij positief in het leven staat. En ook Quinten en Jos zijn meer met de optimistische dingen in hun leven bezig en relativiseren het negatieve. Quinten zet zich bijvoorbeeld voor Ziekenzorg in. De drie mannen brachten vooral de solidariteit tussen generaties ter sprake en deproblematiseerden het generatieconflict. Erik en Jos gingen de confrontatie met het probleem aan en reageerden tegelijkertijd optimistisch. Ze gebruikten dus een mix tussen een ‘problem-focused’ en een ‘emotional-focused’ copingstrategie. Quinten ontweek het generatieconflict en gebruikte uitsluitend een ‘problem-focused’ strategie (De Souza-Talarico et al., 2009). Erik, Jos en Quinten gebruikten positieve copingstrategieën door zich tegen de heersende stereotypes af te zetten. Op die manier nemen ouderen afstand van thema’s waarvan ze het gevoel krijgen dat ze tekort schieten (Zebrowitz en Montepare, 2005). Jos, Erik en Quinten identificeerden zich meer met de ouderen in de artikels met het counterframe. Bovendien vonden Jos en Erik de artikels met de counterframes het positiefst. Quinten maakte geen keuze. De drie mannen hebben ongeveer dezelfde leeftijd en zijn allemaal hoogopgeleid. Het is mogelijk dat die persoonlijke kenmerken de identiteit ‘Optimist’ en dus het verwerkingsproces van de drie respondenten mee bepalen. Erik, Jos en Quinten bevestigden met hun reacties de eerste en de vierde hypothese. Ze zijn optimistisch en identificeerden zich niet met ouderen in de artikels met de frames, maar wel met de ouderen in de artikels met de counterframes. De bijhorende subhypothesen (1.1 en 4.1) werden niet bevestigd. De mannen gaven geen voorbeelden van mensen uit hun omgeving die de problematiserende frames bevestigden of de deproblematiserende frames nuanceerden.

Voor de tweede identiteit – de ‘Goede Burger’ – waren er weinig gemeenschappelijke persoonlijke kenmerken tussen Anne en Maria te herkennen. Volgens Anne’s eigen definitie van het begrip ‘bejaarde’ behoorde ze niet tot de bejaardengroep, terwijl Maria het begrip van persoon tot persoon afhankelijk vond. De copingstrategie die beiden gebruikten was de ‘problem-focused’ strategie, want ze gingen de confrontatie met het probleem aan (De Souza-

Talarico, 2009). Maria relativeerde het generatieconflict in het geval van het gratis busabonnement, want zij vond dat helemaal geen probleem voor zichzelf. Anne vond op haar beurt dat de afschaffing van het busabonnement voor ouderen algemeen niet problematisch is. Daarnaast uitten beide dames hun ongenoegen, waardoor ze beaamden dat er een zeker generatieconflict in de maatschappij heerst. Uiteindelijk zetten ze hun ongenoegen wel aan de kant en deproblematiseerden ze het generatieconflict alsnog. Ze waren bovendien optimistisch over de solidaire initiatieven tussen de generaties. De respondenten herkenden met andere woorden zowel het frame als het counterframe in hun levens. Ze bevinden zich centraal op het continuüm, omdat hun identiteit niet volledig aan de 'Optimist' beantwoordt, maar ook niet aan de 'Brave Burger'. Voor hen is er ook geen hypothese plausibel.

De vrouwen - Olivia, Cathérine en Héléne - die de identiteit van 'Brave Protesteerder' toegeschreven kregen, waren ofwel weduwen, of ze hadden een zorgbehoevende echtgenoot. Héléne zei bovendien impliciet dat ze tot de bejaardengroep behoorde (p.27, tabel 5, zin 3). Toch waren ze niet uitgesproken pessimistisch over hun situatie. De 'Brave Protesteerders' (Olivia, Cathérine, Héléne en Louis) hielden langer voet bij stuk dan de 'Goede Burgers'. De respondenten gebruikten een 'problem-focused' copingstijl, want ze beaamden het probleem dat in de artikels gesteld werd (De Souza-Talarico et al., 2009). Ze identificeerden zich grotendeels met de ouderen in de problematiserende artikels en ze herkenden andere ouderen ook in die problematische situatie. Daarmee beaamden ze het frame 'Generatieconflict' gedeeltelijk. Toch legden de 'Brave Protesteerders' zich uiteindelijk neer bij de problematische situatie en zwakten ze alsnog het 'Generatieconflict'-frame af. Bovendien staken Cathérine, Olivia, Louis en Héléne de hand uit naar jongere generaties en vonden ze de solidaire initiatieven positief. De respondenten bevestigden gedeeltelijk hypothese twee. De respondenten waren namelijk relatief pessimistisch over hun verouderingsproces en ze identificeerden zich met de ouderen in de artikels met de problematiserende frames. Tegelijkertijd identificeerden ze zich ook met de ouderen in de artikels met een counterframe, waardoor de tweede hypothese niet helemaal voor hen opgaat. De vier passen gedeeltelijk in de veronderstelling van Van Gorp (2013). Hij zei namelijk:

Een (...) reactie zou kunnen zijn dat men zich wel identificeert met de afgebeelde oudere. Een vergelijking tussen de manier waarop een oudere gerepresenteerd wordt en het zelfbeeld kan er inderdaad in resulteren dat men besluit: mijn eigen positie is toch beter dan de afgebeelde; het kan altijd erger. (Van Gorp, 2013, p.38)

De respondenten vinden hun situatie aanvankelijk even erg als die van de afgebeelde oudere, maar relativeren vervolgens hun situatie.

Het continuüm bij de positie en de rol van ouderen in de samenleving liep van de 'Held', langs de 'Moralist' en het 'Genuanceerd Onschuldig Slachtoffer', tot het 'Onschuldig Slachtoffer'.

Bob en Irma behoorden tot de identiteit van de 'Held'. Ze behoorden tot de drie jongste respondenten van het onderzoek, beschouwden zichzelf niet als bejaarden en selecteerden allebei een artikel met een counterframe als positiefste artikel. Irma en Bob identificeerden zich met de 'helden', maar absoluut niet met de 'onschuldige slachtoffers' uit de artikels. Ze gaven wel allebei aan dat ouderen over het algemeen minder in staat zijn om zichzelf te verzetten. Die vaststelling sluit aan bij de resultaten van het onderzoek van Pinquart (2002), waaruit bleek dat de perceptie van ouderen over zichzelf positiever was dan de perceptie over hun leeftijdsgenoten. De reacties van Irma en Bob bevestigden de vierde hypothese. Ze waren allebei relatief optimistisch over hun verouderingsproces en identificeren zich met de ouderen in de artikels met het counterframe 'Held'. Ze gaven daarbij voorbeelden van zichzelf als ze

in dergelijke situatie zouden zitten. Subhypothese 4.1 werd ook bevestigd, want zowel Bob als Irma nuanceerde de deproblematiserende counterframes door tegenvoorbeelden van leeftijdsgenoten te geven. Ook de eerste hypothese werd bevestigd, want beide respondenten gaven aan dat ze zich niet identificeerden met de ‘onschuldige slachtoffers’. Zo zeiden Irma en Bob dat ze zich niet zomaar zouden laten doen (p.40, tabel 12, zin 13 en 14). Tegelijkertijd bevestigden ze ook subhypothese 1.1, want ze gaven aan dat er ouderen zijn die zich – door hun leeftijd – niet meer kunnen verzetten. Uit het onderzoek van Pinquart (2002) bleek al dat ouderen hun eigen toestand vergelijken met de slechtere toestand van leeftijdsgenoten als beschermingsmechanisme. Ouderen identificeren zich vooral met leeftijdsgenoten waarvan de toestand gelijk is aan die van hen en nemen afstand van leeftijdsgenoten waarvan de toestand slechter is. Op die manier vermijden ze stigmatisering (Zebrowitz en Montepare, 2005). Irma en Bob gingen de confrontatie met het problematische frame aan en gebruikten dus de ‘problem-focused’ copingstrategie (De Souza-Talarico et al., 2009).

Daisy en Fanny zijn ‘Moralisten’. Zij vonden namelijk dat elk individu anders is en dat de beeldvorming rond ouderen niet op stereotypes gebaseerd mag zijn. Beide dames behoorden bij de jongste respondenten van het onderzoek en waren, naar eigen zeggen, niet met hun leeftijd bezig. Fanny beschouwde iemand van 80 jaar als bejaard, zelf is ze 74 dus volgens haar eigen definitie behoort ze zelf niet tot de bejaardengroep. Met hun reacties bevestigden ze de eerste hypothese. Ze zijn relatief optimistisch over hun verouderingsproces en identificeerden zich niet met de ‘onschuldige slachtoffers’ uit het artikel. Bovendien namen ze hun voorzorgen om zelf geen slachtoffer te worden. Hoewel ze aangaven dat ouderen makkelijker slachtoffer worden, bevestigden ze subhypothese 1.1 niet volledig. Ze benadrukken namelijk dat sommige ouderen zich kunnen verzetten en andere niet, afhankelijk van het individu. Zowel Fanny als Daisy bewonderde de helden in de artikels en identificeerde zichzelf met hen. Daarmee bevestigen ze hypothese 4. Toch nuanceerden ze dat niet alle ouderen die ‘heldenstatus’ kunnen verwezenlijken, waarmee subhypothese 4.1 bevestigd wordt. Ze gebruikten een ‘emotional-focused’ strategie, want ze verzachtten het probleem (De Souza-Talarico et al., 2009).

De ‘Genuanceerde Onschuldige Slachtoffers’ Norbert en Greta behoorden tot het oudere deel van de respondenten. Ze stemden gedeeltelijk met het problematiserende frame in. Ze aanvaardden het probleem gedeeltelijk, wat dus wil zeggen dat ze voor een ‘problem-focused’ strategie kozen (De Souza-Talarico et al., 2009). Daarbij zeiden ze dat ouderen het moeilijk hebben om zich te verzetten. Ook zij zelf zouden het daar moeilijk mee hebben en ze identificeerden zich dus met de ouderen uit de artikels. Greta zei bovendien dat ze zich bejaard voelt (p.27, tabel 5, zin 8), wat relatief pessimistisch is. Daarmee bevestigden ze de tweede hypothese en de vaststellingen van Pinquart (2002). Ouderen die een negatief zelfbeeld hebben, vonden in dat onderzoek namelijk dat de negatieve sketches met negatieve stereotypes op zichzelf van toepassing waren. De tweede hypothese luidt: ‘Ouderen die pessimistisch over hun verouderingsproces zijn, identificeren zich meestal met de gehanteerde frames. Ze geven voorbeelden uit hun eigen leven en bevestigen de problematiserende frames in de artikels.’ Toch zeiden Greta en Norbert allebei dat ze hun voorzorgen namen om geen slachtoffer te worden. Bovendien gaven ze aan dat ook jongere mensen slachtoffer kunnen worden. Uit die bijkomende reacties bleek dus dat de tweede hypothese niet helemaal bevestigd werd. De derde hypothese was gedeeltelijk geldig voor Greta. Ze zei namelijk dat ze zich niet identificeerde met de helden uit de artikels. Toch bewonderde ze de ‘helden’ uit de artikels.

Peter hoorde bij de oudste respondenten van het onderzoek, terwijl Kris’ leeftijd met de gemiddelde leeftijd overeen kwam. De heren werden bij de identiteit ‘Onschuldig Slachtoffer’

ingedeeld, omdat ze instemden met het problematiserende frame. Volgens de copingtheorie aanvaardden ze het probleem en kozen ze dus voor de ‘problem-focused’ strategie (De Souza-Talarico et al., 2009). Ze benadrukten de broosheid van ouderen en identificeerden zichzelf met de ouderen in de problematiserende artikels. De ‘Onschuldige Slachtoffers’ bevestigden met hun reacties de tweede hypothese. Toch waren de respondenten niet uitgesproken pessimistisch over hun verouderingsproces. Maar Kris gaf wel aan dat hij zich tot de ouderencategorie rekent. Bovendien koos Kris een problematiserend artikel als positiefste artikel. Die vaststelling sluit aan bij de resultaten uit het onderzoek van Pinquart (2002), waaruit bleek dat ouderen met een negatief zelfbeeld, negatieve teksten op zichzelf van toepassing vonden. De reden daarvoor kan zijn dat ze een positieve identiteit probeerden te creëren om op die manier de controle te handhaven (Garstka et al., 2004). Peter en Kris bevestigden ook de subhypothese 2.1 (‘De ouderen geven geen tegenvoorbeelden van mensen uit hun omgeving’), want ze gaven geen tegenvoorbeelden van ouderen uit hun omgeving die wel nog verzet zouden kunnen bieden. Kris identificeerde zich bovendien niet met de ‘helden’ uit de artikels. Hij vond het onverantwoord om op die leeftijd nog de held uit te hangen. Met die reactie bevestigde hij de derde hypothese (‘Ouderen wijzen deproblematiserende counterframes in nieuwsberichten af, omdat ze de counterframes ongeloofwaardig vinden. Bovendien identificeren ze zich niet met de gehanteerde counterframes en geven ze tegenvoorbeelden uit hun eigen leven.’). Bovendien was hij van mening dat ouderen meestal van hun kinderen afhankelijk zijn. Uit onderzoek van Horton (2008) bleek al dat de zogenaamde gemediatiseerde rolmodellen geloofwaardig moeten overkomen, zodat andere ouderen zich aan hen zouden spiegelen.

7. Conclusie

In deze masterpaper heb ik bekeken wat het effect is van het gebruik van frames en counterframes in krantenartikels over ouderen. Aangezien het om een verkennende studie ging, werd er geopteerd voor een kwalitatieve onderzoeksmethode. Aan de hand van zeventien diepte-interviews met zeventig- en tachtigjarigen en de daaropvolgende kwalitatieve analyse heb ik geprobeerd om een beeld te krijgen van de uitwerking van de frames en counterframes op ouderen. Tot nu toe was er namelijk nog geen onderzoek gedaan naar de interpretatie van frames en counterframes in artikels.

De werkelijkheid kan op verschillende manieren geïnterpreteerd worden en frames kunnen daarbij structuur aanbrengen. Als er echter in de media steeds vanuit hetzelfde frame bericht wordt, kan dat nefast zijn voor de beeldvorming over, in dit geval, ouderen (Van Gorp 2013). Daardoor ontstaan er stereotypes in de maatschappij, waardoor mensen het vaste idee over ‘de oudere’ als incompetent en afhankelijk individu krijgen. Die stereotypes kunnen leiden tot *ageism* of leeftijdsdiscriminatie (Cuddy, Norton, Fiske, 2005). Als ouderen met leeftijdsdiscriminerende teksten, artikels of advertenties in aanraking komen, heeft dat een negatief effect op hun geheugen (Westerhof et al., 2010). Bovendien voelen ze zich eenzamer en afhankelijker en vinden ze hun gezondheidstoestand slechter (Coudin en Alexopoulos, 2010). Het belang van een correcte beeldvorming in de media kan daarom niet onderschat worden. Toch stelde Van Wynsberghe (2010) vast dat vooral problematiserende frames over ouderen in de pers komen. Ook Canadese ouderen merkten op dat ouderen in de media dikwijls negatief voorgesteld worden (Horton et al., 2008). Tijdens de interviews in dit onderzoek zei, onder andere, Daisy dat de media te weinig positieve zaken over ouderen brengen. Van Gorp (2013) raadt aan om frames en counterframes te combineren om tot een genuanceerde en evenwichtige beeldvorming te komen.

Uit de resultaten van deze kwalitatieve analyse blijkt dat vrijwel alle respondenten op een andere manier op de frames en counterframes reageerden. Ook Van Gorp (2013) vermoedde al dat het moeilijk is om in te schatten hoe een frame uitpakt, aangezien elk frame voor interpretatie vatbaar is. Toch zijn er terugkerende interpretaties en patronen op te merken in de reacties op de twee frames ('Onschuldig Slachtoffer' en 'Generatieconflict') en counterframes ('Solidariteit' en 'Held'). Tabel 15 (p.55) illustreert de respectievelijke reacties en de patronen in die reactie schematisch. De respondenten stemden in met de frames en counterframes of keurden ze af. Alleen bij het counterframe 'Held' was er nog een derde type reactie. De respondenten nuanceerden het counterframe namelijk.

Tabel 15: Schematisch overzicht van reacties op (counter-)frames

(Counter-)frame	Reacties	Patronen in de reacties
Solidariteit	Stemden unaniem met counterframe in	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inclusief: zelfidentificatie 2. Exclusief: geen zelfidentificatie, leeftijdsgenoten wel 3. Genuanceerd: identificatie van sommige leeftijdsgenoten, andere niet
Generatieconflict	<ol style="list-style-type: none"> 1. Keurden frame af 2. Stemden in met frame 	<ol style="list-style-type: none"> 1.1 Geen zelfidentificatie 1.2 Geen identificatie van anderen
		<ol style="list-style-type: none"> 2.1 Zelfidentificatie 2.2 Identificatie van anderen
Held	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stemden in met counterframe 2. Genuanceerd counterframe 3. Keurden counterframe af 	<ol style="list-style-type: none"> 1.1 Zelfidentificatie
		<ol style="list-style-type: none"> 2.1 Identificatie met zichzelf en anderen, maar sommige anderen ook niet
		<ol style="list-style-type: none"> 3.1 Geen zelfidentificatie of identificatie met anderen
Onschuldig Slachtoffer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stemden in met frame 2. Keurden frame af 	<ol style="list-style-type: none"> 1.1 Identificatie met anderen 1.2 Zelfidentificatie
		<ol style="list-style-type: none"> 2.1 Geen zelfidentificatie 2.2 Geen causaal verband

Als de respondenten met de problematiserende frames instemden, deden ze dat door zichzelf met de ouderen uit de artikels te identificeren of door leeftijdgenoten met de ouderen uit de artikels te identificeren. Als de respondenten daarentegen de deproblematiserende counterframes afkeurden, deden ze dat door zichzelf en leeftijdsgenoten niet met de personages te identificeren.

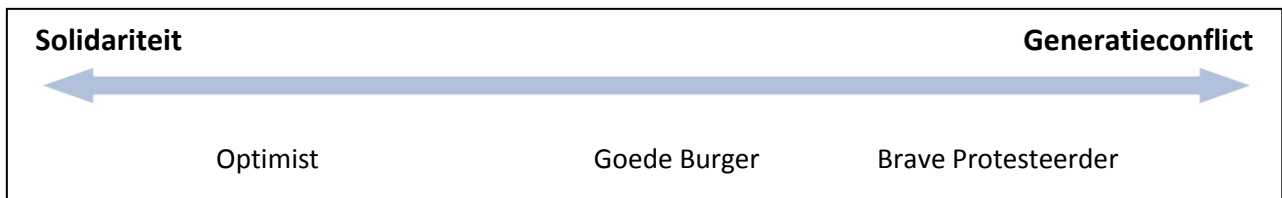
Als de respondenten de frames afkeurden deden ze dat door zichzelf niet met de ouderen uit de artikels te identificeren. Bij het frame 'Generatieconflict' was er nog een tweede patroon te onderscheiden, namelijk: de respondenten identificeerden andere ouderen ook niet met de personages uit de artikels. Bij het frame 'Onschuldig Slachtoffer' was er een derde patroon te onderscheiden, namelijk: de respondenten weerlegden het causaal verband tussen de leeftijd

van het personage en diens slachtofferrol. De respondenten die met de deproblematiserende counterframes instemden, identificeerden zichzelf met de personages uit de artikels. Bij het ‘Solidariteit’-counterframe daarentegen identificeerden sommige van de respondenten zichzelf niet met de personages, maar andere ouderen wel. Bovendien identificeerden ze sommige ouderen wel maar andere leeftijdsgenoten niet met de ouderen in de artikels. Toch stemden ze unaniem met het counterframe in. Tot slot was er nog het genuanceerde counterframe van de ‘Held’, waarbij de respondenten zichzelf en andere ouderen soms wel en soms niet in de ouderen van de artikels herkenden.

Vanuit de reacties op de frames en counterframes kon er aan elke respondent een identiteit gekoppeld worden. Die identiteiten kunnen per thema op een continuüm (Figuur 1 en 2) geplaatst worden.

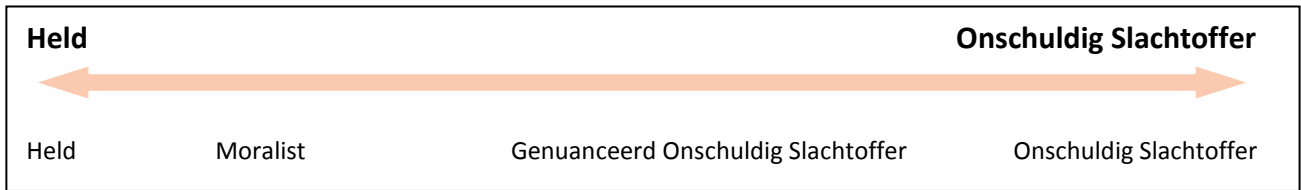
Figuur 1 (p.56) illustreert het continuüm van de relaties tussen de ouderen en de jongere generaties. Het continuüm bevat drie identiteiten. De ‘Optimist’ bevindt zich meer aan de linkerzijde van het continuüm. De respondenten die tot deze identiteit behoorden (Erik, Jos en Quinten), identificeerden zich vooral met de ouderen in de artikels met het counterframe ‘Solidariteit’. Ze deproblematiseerden het generatieconflict en brachten vooral de solidariteit tussen de generaties ter sprake. De ‘Goede Burgers’ relativeerden en beaamden het generatieconflict. Maria en Anne bevinden zich dus eerder centraal op het continuüm. De ‘Brave Protesteerdere’ bevinden zich eerder op de rechterpool van het continuüm. Olivia, Cathérine en Hélène stemden in met het generatieconflict en identificeerden zichzelf met de personages in de artikels. Uiteindelijk deden ze een toegeving en zwakten ze het generatieconflict in de artikels alsnog af. Daarom valt hun identiteit niet volledig samen met de rechterpool.

Figuur 1: Continuüm relaties tussen generaties

Figuur 2 (p.57) illustreert het continuüm van de positie en de rol van ouderen in de samenleving. De eerste identiteit van de ‘Held’ valt samen met het counterframe ‘Held’. Irma en Bob identificeerden zichzelf met de personages uit de artikels met het counterframe ‘Held’. Ze herkenden zichzelf niet in de ‘Onschuldige Slachtoffers’, maar andere ouderen wel. De ‘Moralisten’ - Daisy en Fanny - identificeerden zich, net als de ‘Helden’, niet met de ‘onschuldige slachtoffers’ uit de artikels, en wel met de ‘helden’. Ze deden geen veralgemenende uitspraken over ouderen, omdat ze vonden dat ieder individu uniek is. Volgens hen zijn er ouderen die ‘onschuldige slachtoffers’ zijn, maar er zijn er ook die eerder ‘helden’ zijn. De derde identiteit is die van de ‘Genuanceerde Onschuldige Slachtoffers’. Tot die identiteit behoren Norbert en Greta. Ze stemden namelijk gedeeltelijk met het ‘Onschuldig Slachtoffer’-frame in. Ze identificeerden zich met de ouderen in de problematiserende artikels en herkenden zichzelf niet in de artikels met het counterframe. Ze nuanceerden het frame van het ‘Onschuldig Slachtoffer’ echter door het causaal verband te doorprikken. Kris en Peter doorprikten dat causaal verband niet en behoren daarom dus tot de laatste identiteit van ‘Onschuldig Slachtoffer’. Ze stemden in met de problematiserende frames en identificeerden zichzelf met de ‘slachtoffers’, maar niet met de ‘helden’. Bovendien vonden ze dat leeftijdsgenoten ook aan de ‘Onschuldige Slachtoffer’-identiteit voldoen. Hun identiteit valt dus samen met het problematiserende frame.

Figuur 2: Continuüm ouderen in de samenleving

Met dit kwalitatief onderzoek wilde ik bijdragen aan de bewustmaking van de beeldvorming rond ouderen in de pers. Fealy et al. (2012, p. 99) en Martin, Williams en O'Neill (2009, p. 6) suggereerden al om journalisten initiaties te geven om zich van stereotypes bewust te worden. De media zouden moeten streven naar een evenwichtige beeldvorming met zo weinig mogelijk stereotypes. Dat zegt ook het handboek van het Britse persagentschap Reuters (Reuters, 2007). Uit de resultaten van dit onderzoek bleek namelijk dat ouderen zichzelf en leeftijdsgenoten aan de beeldvorming in de media spiegelen. Sommige respondenten herkenden zichzelf en leeftijdsgenoten in de personages van de artikels met een counterframe. Andere respondenten vonden de personages in de artikels met de counterframes echter ongeloofwaardig. Zij vonden de personages in de artikels met de frames geloofwaardiger. Tegelijkertijd gingen sommige van de respondenten niet akkoord met een te pessimistische beeldvorming rond ouderen in de media. Een evenwicht van frames en counterframes in mediaproducten is dus aan te raden. Initiatieven zoals de fotodatabank van de Vlaamse Ouderenraad (Vlaamse Ouderenraad, 2013) kunnen die beeldvorming ten goede komen.

Aangezien het om een verkennend onderzoek ging, beperkt deze masterproef zich tot reacties van zeventien zeventigplussers. Bovendien werden slechts twee frames - 'Generatieconflict' en 'Onschuldig Slachtoffer' - en twee counterframes - 'Solidariteit' en 'Held' - aan de respondenten voorgelegd. Het is dan ook noodzakelijk om vervolgonderzoek uit te voeren. Daarnaast moet er bij vervolgonderzoek meer rekening gehouden worden met de persoonlijke kenmerken van de participanten. Elk individu draagt een unieke achtergrond met zich mee die de reacties op de frames en counterframes beïnvloedt. Aan de hand van persoonlijkheidsmodellen kunnen de reacties van de respondenten herbekeken worden. Het huidige onderzoek beperkt zich tot duidelijk af te bakenen kenmerken (leeftijd, geslacht enzovoort), maar houdt - door een gebrek aan psychologische kennis - geen rekening met persoonlijke kenmerken als openheid, extraversie of altruïsme. Daarnaast moet er nog dieper doorgevraagd worden naar de achterliggende redenen en verklaringen voor bepaalde reacties van de respondenten.

Bibliografie

Carrigan, M. & Szmigin, I. (2002). Advertising and older consumers: image and ageism. *Business Ethics: A European Review*, 9, 42-50.

Centre for Studies on Human Stress (z.j.). *Coping strategies: Trick your stress*. Geraadpleegd op 2 april 2015 via <http://www.humanstress.ca/stress/trick-your-stress/steps-to-instant-stress-management.html>.

Cohen, E.S. (2001). The complex nature of ageism: What is it? Who does it? Who perceives it?. *The Gerontologist*, 41, 576-577.

Coudin, G. & Alexopoulos, T. (2010). 'Help me ! I'm old !' How negative aging stereotypes create dependency among older adults. *Ageing & Mental Health*, 14, 516-523.

Cuddy, A.J.C., Norton, M.I. & Fiske, S. (2005). This old stereotype: the pervasiveness and persistence of the elderly stereotype. *Journal of Social Issues*, 61, 267-285.

De Souza-Talarico, J.N., Caramelli, P., Nitrini, R., Chaves, E.C. (2009). Stress symptoms and coping strategies in healthy elderly subjects. *Revista da Escola de Enfermagem da USP*, 43, 801-807.

Fealy, G., McNamara, M., Treacy, M.P. & Lyons, I. (2012). Constructing ageing and age identities: a case study of newspaper discourses. *Ageing & society*, 32, 85-102.

Fung, H.H., Li, T., Zhang, X., Sit, I.M.I., Cheng S.-T. & Isaacowitz, D.M. (2014). Too positive to be true: exposure to positive portrayals of old age does not always have positive consequences. *Journals of Gerontology, Series B: Psychological sciences*.

Garstka, T.A., Schmitt, M.T., Branscombe, N.R. & Hummert, M.L. (2004). How young and older adults differ in their responses to perceived age discrimination. *Psychology and Ageing*, 19, 326-335.

Harwood, J. (Red.) (2007). *Understanding Communication and Aging: Developing Knowledge and Awareness*. University of Arizona, Thousand Oaks, CA: Sage.

Horton, S., Baker, J., Côté, J. & Deakin, J.M. (2008). Understanding seniors' perceptions and stereotypes of aging. *Educational Gerontology*, 34, 997-1017.

Horton, S., Baker, J., Pearce, W. & Deakin, J.M. (2010). Immunity to popular stereotypes of aging? Seniors and stereotype threat. *Educational Gerontology*, 36, 353-371.

Koetsenruijter, W. & Van Hout, T. (2014). *Methoden voor Journalism Studies*, Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

Lauzen, M.M., Dozier, D.M. & Reyes, B. (2007). From adolescents to zoomers: An examination of age and gender in prime-time television. *Communication Quarterly*, 55, 343-357.

Lee, M.M., Carpenter, B. & Meyers L.S. (2007). Representations of older adults in television advertisements. *Journal of Aging Studies*, 21, 23-30.

- Martin, R., Williams, C., O'Neill, D. (2009). Retrospective analysis of attitudes to ageing in the Economist: apocalyptic demography for opinion formers. *The BMJ*, 339, 1-9.
- Meulen, J. van der & Steen, P. van der (z.j.). *Adriaan Morriën*. Geraadpleegd 22 november 2014 via <http://www.hoedenderand.nl/leesclubmorrien.html>.
- Miller, C.T., Kaiser, C.R. (2001). A theoretical perspective on coping with stigma. *Journal of Social Issues*, 57, 73-92.
- Morriën, A. (2000). *Verzamelde gedichten*. Amsterdam: Uitgeverij G.A. van Oorschot. Geraadpleegd 22 november 2014 via <http://www.hoedenderand.nl/leesclubmorrien.html>.
- Nelson, T.D. (2005). Ageism: prejudice against our feared future self. *Journal of Social Issues*, 61, 207-221.
- Nussbaum, J.F., Pitts, M.J., Huber, F.N., Krieger, J.L.R. & Ohs, J.E. (2005). Ageism and ageist language across the life span: Intimate relationships in non-intimate interactions. *Journal of Social Issues*, 61, 287-305.
- Palmore, E. (2001). The ageism survey: First findings. *The Gerontologist*, 41, 572-575.
- Pinquart, M. (2002). Good news about the effects of bad old-age stereotypes. *Experimental Aging Research: An international Journal Devoted to the Scientific Study of the Aging Process*, 28, 317-336.
- Raad voor de Journalistiek (2013). *Code van de Raad voor de Journalistiek*, Geraadpleegd op 2 april 2015 via: <http://www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/journalistieke-code.pdf>.
- Reese, S.D. (2007). The framing project: A bridging model for media research revisited. *Journal of Communication*, 57, 148-154.
- Reuters (2008). *Handbook of Journalism*, Geraadpleegd op 2 april 2015 via: http://handbook.reuters.com/?title=Reporting_about_people#Stereotypes_and_value_judgments.
- Robinson, T., Popovich, M., Gustafson, R. & Fraser, C. (2003). Older adults' perceptions of offensive senior stereotypes in magazine advertisements: results of a Q method analysis. *Educational Gerontology*, 29, 503-519.
- Statistics Belgium Economie (2013). *Bevolking op 1 januari en per leeftijd 2014-2061*, Geraadpleegd op 22 november 2014 via http://statbel.fgov.be/nl/modules/publications/statistiques/bevolking/downloads/bevolking_op_1_januari_2014-2061.jsp.
- Van den Berghe, H., d'Haenens, L. & Van Gorp, B. (2013). Hoe divers is de Vlaamse pers? Leeftijd, gender en etniciteit in het Vlaamse krantennieuws. *Nieuwsmonitor*, 15, 1-10.
- Van Gorp, B. (2013). *Van 'over en oud' tot 'het zilveren goud': beeldvorming en communicatie over het ouder worden*. Vroeger nadenken over later: een dialoog tussen generaties over de latere levensjaren, Brussel: Koning Boudewijnstichting.

Van Wynsberghe, E. (2014). *Framing van ouderen in het Vlaams krantennieuws: een vergelijkende studie tussen De Standaard en Het Laatste Nieuws* [masterproef]. K.U. Leuven, Faculteit Letteren en Sociale Wetenschappen.

Vlaamse Ouderenraad (2013). *Vlaamse Ouderenraad tegen leeftijdsafhankelijke gezondheidszorg*, Geraadpleegd op 2 april 2015 via http://www.vlaamse-ouderenraad.be/persbericht.php?pub_id=3130.

Vlaamse Ouderenraad (2014). *Fotodatabank met 'levensechte' beelden van ouderen*, Geraadpleegd op 2 april 2015 via http://www.vlaamse-ouderenraad.be/persbericht.php?pub_id=3660.

Vlaamse Ouderenraad (z.j.). *Beeldvorming over ouderen*, Geraadpleegd op 4 maart 2015 via <http://www.zorgnetvlaanderen.be/nieuws/Documents/folder%20OOK.pdf>.

Westerhof, G.J., Harink, K., Van Selm, M., Strick, M. & Van Baaren, R. (2010). Filling a missing link: the influence of portrayals of older characters in television commercials on the memory performance of older adults. *Ageing & Society*, 30, 897-912.

Williams, A., Ylänne, V., Wadleigh P. M. & Chen C.H. (2010). Portrayals of older adults in UK magazine advertisements: Relevance of target audience. *Communications*, 35, 1-27.

Wright-St Clair, V. A., Grant, B. C. & Smythe, E. A. (2014). Narratives in research: Story as 'showing' the eminently ordinary experience of ageing. *Australasian Journal on Ageing*, 33, 132-135.

Wright-St Clair, V.A. (2008). 'Being aged' in the everyday: Uncovering the meaning through elders' stories. Unpublished doctoral dissertation, University of Auckland, Auckland.

Zebrowitz, L.A., & Montepare, J.M. (2000). Too young, too old: Stigmatizing adolescents and elders. In Heatherton, T., Kleck R. (Red.), *The social psychology of stigma*. (pp. 334-373) New York: Guilford Press.